

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE TWIJFELS VAN HET HOF VAN CASSATIE

In dit tijdschrift verscheen onlangs¹ het arrest van het Hof van Cassatie van 14 januari 1976 in de zaak N.V. Indiamex t/ Sociaal Fonds voor de Diamantarbeiders, voorafgegaan door de conclusie van eerste advocaat-generaal Dumon. Het arrest en de conclusie verdienen naar onze mening minstens in drieërlei opzicht een annotatie. In de volgorde van de middelen van het arrest zelf bespreken wij hierna de opgeworpen problemen i.v.m. A. de toetsing van de wet aan de Grondwet; B. het gelijkheidsbeginsel, en C. de controle op de regelmatigheid van het tot stand komen van wetgeving.

A. Onzekerheid over het verdere lot van een vaste rechtspraak. Over de toetsing van wet aan Grondwet.

Nadat de discussie rond de vraag over de wenselijkheid aan hoven en rechtbanken de bevoegdheid toe te kennen de wet aan de Grondwet te toetsen reeds sedert geruime tijd bezig was², kwamen de arresten Le Compte³ de kwestie in 1974 erg actualiseren. Men weet dat naar aanleiding van deze arresten de vraag werd gesteld of het Hof van Cassatie nu al dan niet een wet aan de Grondwet had getoetst⁴ en of hierin het begin moest worden ge-

zien van een nieuwe jurisprudentie. Deze onduidelijkheid werkte door in de rechtspraak⁵ en ook parlementair kwam op het opgeworpen probleem een reactie door de indiening in de Senaat van een "voorstel van wet betreffende de grondwettigheid van wetten"⁶, dat werd aangenomen en als "wetsontwerp betreffende de grondwettigheid van wetten en decreten"⁷ naar de Kamer werd overgezonden, waar het sindsdien sluimert⁸.

Hoewel m.b.t. de arresten Le Compte nog mocht gezegd worden dat het Hof van Cassatie niet van zijn sedert 1849 gevestigde rechtspraak was afgeweken, is dat nu niet meer mogelijk. Het hof overweegt (kol. 1764) "dat, nu het onderdeel hierdoor van alle belang ontbloot is, niet verder dient te worden *onderzocht* of de rechterlijke macht *al dan niet* het recht zou hebben een wet aan de Grondwet te toetsen" (cursivering van ons). Terwijl het hof vroeger⁹ steeds geaffirmeerd heeft dat de hoven en rechtbanken niet de macht hebben om na te gaan of wetsbepalingen al dan niet met de Grondwet

arrest van 3 mei 1974 inzake Le Compte tegen de Orde der Geneesheren", T.B.P., 1974, 255-271; *id.*, "Het vraagstuk van de rechterlijke toetsing van de grondwettigheid der wetten. Synthese van een actuele kwestie", R.W., 1974-75, 1871-1886; L.P. SUTENS, "Gerechtelijke toetsing van de wet en het constitutionaliteitsprobleem van wetten met regionaal toepassingsgebied", R.W., 1974-75, 1723-1725; A. MAST, "Le contrôle juridictionnel de la constitutionnalité des lois", R.C.J.B., 1975, 216-228.

⁵ Bv. Arbrb. Brussel, 11 maart 1975, R.W., 1975-76, 107.

⁶ Parl. Besch., Senaat, 602 (1974-75) - Nr. 1 (voorstel) en Nr. 2 (verslag namens de commissie voor de justitie uitgebracht door de heer de Stexhe). Bespreking: Parl. Hand., Senaat, vergaderingen van donderdag 26 juni 1975, blz. 2671-2683, 2690, 2708-2712.

⁷ Parl. Besch., Kamer, 637 (1974-75) - Nr. 1 (ontwerp). Enig artikel: "De hoven en rechtbanken oordelen niet over de grondwettigheid van wetten en decreten".

⁸ Zie verder over dit wetgevend initiatief: F. DELPÉRÉE, "Au nom de la loi", J.T., 1975, 489-496, en de discussie in J.T., 1975, 403-404, 608, 625-627, en J.T., 1976, 85-87.

⁹ Sedert Cass., 23 juli 1849, Pas., 1849, I, 443, tot vrij recent nog bv. Cass., 21 oktober 1966, Arr. Cass., 1967, 242.

¹ R.W., 1975-76, 1745-1769. Voor een overzicht van de feiten en de toepasselijke wetgeving verwijzen wij naar de conclusie van eerste advocaat-generaal Dumon (kol. 1747 e.v.). De verwijzingen zijn die naar de publikatie van arrest en conclusie in het R.W.

² Zie voor een bibliografie: A. MAST, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht*, Gent, 1975, nr. 375 e.v.

³ Cass., 3 mei 1974, Arr. Cass., 1974, 967; Cass., 25 juni 1974, Arr. Cass., 1974, 1196; Cass., 6 september 1974, Arr. Cass., 1975, 21.

⁴ Ja: J. DE MEYER, noot in R.W., 1974-75, 102-108; A. VANWELKENHUYZEN, "L'attribution de pouvoirs spéciaux et le contrôle de la constitutionnalité des lois", J.T., 1974, 577-584 en 597-608; W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, "La protection des droits de l'Homme en Droit Constitutionnel", *Académie Internationale de Droit Comparé*, IXe congrès international, Téhéran, 1974, section IV, B, 1, blz. 70-73.

Nee: K. RIMANQUE, "Overwegingen n.a.v. het cassatie-

overeenstemmen, en in de arresten Le Compte niets expliciets wordt gezegd over deze bevoegdheid, is het belang van de aangehaalde overweging evident. De eerste advocaat-generaal had in zijn conclusie alleen maar gezegd (kol. 1752) dat er "geen enkele reden bestaat voor het Hof om het toetsingsrecht van de grondwettigheid der wetten *ter sprake te brengen*" (cursivering van ons), maar het Hof gaat — al dan niet bewust — verder. Het relativeert in hoge mate zijn vroegere rechtspraak door aan te geven dat de hele kwestie, wanneer ze een volgende keer wél van belang mocht zijn, opnieuw zal moeten worden onderzocht.

Of men de regel die hoven en rechtbanken de bevoegdheid tot toetsen ontzegde nu een constitutionele gewoonte¹⁰ of vaste rechtspraak noemt: deze valt nu weg. Voor het bestaan van een gewoonte is immers, naast een aantal elementen van feitelijk gebruik, vereist dat ze met rechtsovertuiging (*opinio juris vel necessitatis*) wordt nageleefd. De bewoordingen, waarin de bewuste overweging is gesteld, kan moeilijk anders worden geïnterpreteerd dan als een ter discussie stellen van deze overtuiging. De uiteindelijke oplossing wordt echter in het ongewisse gelaten. De onduidelijkheid kan veroorzaakt zijn door twijfel of onenigheid in de schoot van het hof, wellicht mede wegens het wetenschappelijk standpunt ter zake van de eerste advocaat-generaal. Ze kan echter ook ingegeven zijn door voorzichtigheid in het licht van het hangende wetsontwerp, misschien zelfs met het oog op de nakende mogelijkheid van een meer fundamentele herziening van grondwettelijke regelen.

Hier kan dus ten hoogste sprake zijn van een vorm van *negatieve prospective* overruling¹¹, maar het belang ervan ligt voor de hand. Het in het vooruitzicht stellen van een onderzoek naar het al dan niet bestaan van een bevoegdheid van grondwettigheids-toetsing is een waarschuwing tegen een te groot vertrouwen in de vroegere rechtspraak van het hof. Opnieuw is op deze manier dus weer eens tijd gewonnen, en de kans gemist om aan de ongewenste speculaties rond het standpunt van het hof een einde te maken.

B. Onenigheid in het Hof? Over het gelijkheidsbeginsel

1. Ook in verband met het gelijkheidsbeginsel verdienen het arrest en de eraan voorafgaande conclusie enige commentaar. Het Hof van Cassatie houdt immers, blijkens dit arrest en op suggestie

¹⁰ Aldus L.P. SUETENS, noot onder Rb. Brussel, 5 juni 1973, R.W., 1973-74, 1013, en K. RIMANQUE, *art. cit.*, T.B.P., 1975, 271.

¹¹ Zie hierover bv. W. VAN DEN BERGH, "Prospective overruling", *Ars Aequi*, 1975, 297-310.

van de eerste advocaat-generaal, vast aan een *objectiviteitscriterium* en een algemeen verbod van willekeur.

Hoewel het verbod van willekeur enige mogelijkheid tot opening biedt, hinkt ons hoogste hof met deze rechtspraak ver achter andere voor ons land bevoegde hoge rechtscolleges aan. Deze zijn er wél toe gekomen duidelijke differentiatiecriteria te ontwikkelen, die een reëlere bescherming bieden tegen arbitrair optreden.

2. De rechtspraak van de *Raad van State*¹² is vrij snel tot het standpunt gekomen dat het niet voldoende is dat personen die zich in dezelfde situatie bevinden aan *objectief* dezelfde regels worden onderworpen, maar dat ook vereist is dat het differentiatiecriteria zo is dat het, met inachtneming van *voorwerp, doel en aard* van de genomen maatregel, het onderscheid kan rechtvaardigen¹³. Inhoudelijk is deze controle mogelijk geworden door het inbouwen van een *pertinentiecriteria*, met name door te eisen dat het onderscheid *relevant* zou zijn voor het bereiken van het nagestreefde doel¹⁴. Om te onderzoeken of dit onderscheid al dan niet *arbitrair* is, dient nauwkeurig te worden onderzocht of een verantwoording te vinden is in de noodzaak of de redenen van de regeling¹⁵.

Het onderscheid tussen deze rechtspraak en die van het Hof van Cassatie wordt wel op een opvallende manier aangetoond in de verschillende oplossing die door beide hoge colleges wordt gegeven aan een identieke casuspositie, nl. bij de beoordeling van de grondwettigheid van een gemeentelijk of provinciaal reglement dat opslagplaatsen van schroot al dan niet belast naargelang ze al dan niet op minder dan 100 m van de openbare weg liggen.

Het Hof van Cassatie volstaat met vast te stellen dat degenen die zich in dezelfde situatie bevinden gelijk behandeld werden en dat de rechterlijke macht verder de opportuniteit van een belasting-reglement niet kan onderzoeken¹⁶. De Raad van State daarentegen gaat na of er een *kennelijk verband* is tussen enerzijds de aard van de belasting en het oogmerk van de heffing en anderzijds het

¹² Voor een overzicht van deze rechtspraak verwijzen wij, voor de periode tot 1961 naar advies, verslag en noot van de subst.-generaal M. DUMONT bij R.V.St., 27 oktober 1960, nr. 8180, Elsen, R.J.D.A., 1961, 48-56, en voor de periode 1962-1972 naar R. ANDERSEN, "L'égalité des citoyens devant la loi dans la jurisprudence du Conseil d'Etat statuant au contentieux de l'annulation", R.J.D.A., 1973, 81-95. *Adde*, na deze periode o.m. R.V.St., 15 maart 1974, nr. 16303, Masp., R.W., 1974-75, 353, met noot van A. ALLEN.

¹³ R.V.St., 13 maart 1953, nr. 2269, S.A. Forges de Clabecq.

¹⁴ R.V.St., 27 oktober 1960, nr. 8180, Elsen.

¹⁵ R.V.St., 16 juli 1973, nr. 15958, Landsbond der Beenhouders en Spekslagers van België.

¹⁶ Cass., 29 oktober 1968, *Arr. Cass.*, 1969, 235, en Cass., 18 februari 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 577.

gehanteerde criterium van onderscheid (afstand tot de openbare weg)¹⁷. Het resultaat van deze verschillende benadering is een tegengestelde rechtspraak, waarbij die van de Raad van State¹⁸ ongetwijfeld meer bescherming tegen willekeur biedt¹⁹.

3. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens kreeg in de zaak "betreffende enige aspecten van de taalregeling in het Belgisch onderwijs"²⁰ de kans om op een duidelijke manier de criteria te omschrijven die uitmaken of een onderscheid een discriminatie is of niet. Uitgaande van een restrictieve lezing van de tekst van art. 14 van het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens²¹ stelt het hof als criteria, opdat een onderscheid geen schending van het gelijkheidsbeginsel zou zijn, voor :

(i) een *objectieve en redelijke* verantwoording van het onderscheid ;

(ii) gezien in *verhouding tot het doel en het gevolg* van de maatregel in het licht van de in democratische gemeenschappen geldende principes ;

(iii) een redelijk verband van *proportionaliteit* tussen nagestreefd doel en daartoe aangewende middelen.

Het hof formuleert hier zoals de Raad van State een *pertinentiecriterium* en vereist bovendien dat de verhouding tussen doel en middelen redelijk is, en dus geen wanverhouding²².

4. Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen ten slotte heeft ook te maken gehad met de toepassing van het gelijkheidsbeginsel op individuen, o.m. in het kader van de toepassing van art. 119 van het E.E.G.-Verdrag, betreffende het beginsel van gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers²³. Het hof onderzoekt de "*ratio*" van het onderscheid om te bepalen of het verschil in behandeling van invloed kan zijn op de

rechtsgeldigheid van het bestreden voorschrift, en moet daarbij het *verband* nagaan tussen doel van de regeling en het onderscheid dat wordt ingevoerd. Ook hier geldt m.a.w. een, zij het minder expliciet, relevantiecriterium, waarbij het hof overigens onderstreept dat het noodzakelijk is de feitelijke situaties van elk geval afzonderlijk te beoordelen²⁴.

5. De kans om op zijn beurt een hanteerbaar differentiatiecriterium te ontwikkelen, wordt door het Hof van Cassatie niet gegrepen..., of althans niet in dit arrest.

Want nadat het Hof in 1973 het strikt uitwendige en *objectieve* gelijkheidscriterium ("al degenen die zich in een identieke feitelijke toestand bevinden op gelijke voet behandelen"²⁵) had genuanceerd door het opnemen van een verbod van *willekeurig* onderscheid²⁶, leek door twee arresten van 20 november 1975²⁷ eindelijk de stap gezet naar het gebruik van een *pertinentiecriterium*. Op conclusie van de advocaat-generaal Velu besliste de eerste kamer van het hof immers dat het beginsel van de gelijkheid der Belgen niet verbiedt (*in casu* i.v.m. belastingen) vrijstellingen te verlenen indien die *verband houden met de aard en het doel* van de belasting. Het hof ging daarbij het doel van de geldende wettelijke en reglementaire bepalingen na om te besluiten dat het onderscheid niet berustte "op een *arbitraire discriminatie* (...), maar integendeel op een *differentiatie* (...) in verband met de aard en de doeleinden van de belasting"²⁸. Deze belangrijke wending in de rechtspraak werd blijkbaar²⁹ geïnspireerd door de conclusie van Velu, die daarin o.m. verwees naar het criterium zoals dat door het Europese Hof in de "Taalzaak" werd ontwikkeld.

²⁴ Overweging 14 in de zaak Braundau : *Jur.*, XVIII, 1972, 380.

²⁵ Zie voor deze klassieke rechtspraak o.m. Cass., 11 december 1843, *Pas.*, 1844, I, 18 ; Cass., 14 mei 1962, *Pas.*, 1962, I, 1027 ; en wellicht als laatste : Cass. 19 juni 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 970. *Enigszins anders* : Cass., 15 juni 1893, *Pas.*, 1893, I, 260, met conclusie van de proc.-gen. MESDACH DE TER KIELE (in dit arrest komt reeds een verbod van *arbitrair* onderscheid voor, maar het werd later niet verder gevolgd).

²⁶ Cass., 24 januari 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 533 ; Cass., 2 mei 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 836 ; Cass., 9 mei 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 854.

²⁷ Cass., 20 november 1975, inz. Fortpied en N.V. Egimo, met conclusie van de advocaat-generaal J. Velu. Het arrest inz. N.V. Egimo is verschenen in *J.T.*, 1976, 207.

²⁸ Cursivering van ons. Het arrest is ook *terminologisch* gezien in waardevolle bewoordingen gesteld door het gebruik van de termen "discrimination" en "différenciation". Het is wenselijk de term *onderscheid* te gebruiken als neutraal begrip, *discriminatie* als pejoratief begrip (ongeoorloofd onderscheid : de toevoeging van "arbitraire" zoals in het arrest is overbodig) en *differentiatie* als gunstig klinkend begrip (geoorloofd onderscheid).

²⁹ Wij waren niet in de mogelijkheid de conclusie van de advocaat-generaal Velu te consulteren en baseren ons op hetgeen de eerste advocaat-generaal Dumon erover schrijft (kol. 1755) in zijn conclusie voor het geannoteerde arrest.

¹⁷ R.V.St., 9 juni 1964, nr. 10675, Lemmens.

¹⁸ Hoewel in *concreto* betwistbaar : er waren ook urbanistische oogmerken, die wél konden beschouwd worden als in verband staande met het onderscheid. Toch vernietigde de Raad van State deze bepalingen.

¹⁹ H. BEGUELIN, "Réflexions sur l'égalité devant la loi", in L. INGBER (Ed.), *Egalité*, Brussel, Bruylant, 1975, blz. 103.

²⁰ Cour Eur. D.H., Affaire "relative à certains aspects du régime linguistique de l'enseignement en Belgique", arrest 23 juli 1968, *Pub.*, Série A, 1968. Officieuze vertaling in R.W., 1968-69, 3-90.

²¹ De Engelse versie ("without discrimination") werd verkozen boven de zeer ruim geformuleerde Franse tekst ("sans distinction aucune") : *Pub.*, Série A, 1968, blz. 34.

²² Voor een bespreking en situering van de taalzaak, zie M. BOSSUYT, *L'interdiction de la discrimination dans le Droit International des Droits de l'Homme*, Brussel, 1976, blz. 113 e.v. met een bibliografie over dit arrest.

²³ H.v.J., 7 juni 1972, zaak 20-71 (L. Sabbatini-Bertoni t/ Parlement), *Jur.*, XVIII, 1972, 345 ; H.v.J., 7 juni 1972, zaak 32-71 (M. Boudouin-Chollet t/ Commissie), *Jur.*, XVIII, 1972, 363 ; H.v.J., 7 juni 1972, zaak 46-71 (G. Braundau t/ Raad), *Jur.*, XVIII, 1972, 373.

6. De derde kamer van het hof wil nu blijkbaar in het geannoteerde arrest, ingaande op de suggesties van de eerste advocaat-generaal Dumon, de wijzers terugzetten op de rechtspraak van 1973. Het hof neemt immers in dit arrest drie criteria van geoorloofd onderscheid aan (kol. 1766) :

(i) al degenen die zich in dezelfde toestand bevinden moeten op dezelfde manier behandeld worden ;

(ii) het onderscheid mag niet verboden zijn door een andere grondwettelijke of internationale regel ;

(iii) het onderscheid mag niet willekeurig zijn.

Het verbod van willekeurig onderscheid laat wel de weg vrij voor toenadering tot de rechtspraak van de Raad van State, maar kan niet als een duidelijk en hanteerbaar criterium beschouwd worden. Het verschil met het pertinentie- of relevantiecriterium van de arresten van 25 november 1975 is opvallend. Zonder dat dit uitdrukkelijk gezegd wordt, volgt men deze rechtspraak van een andere kamer van hetzelfde hof niet verder.

7. De criteria die in het besproken arrest worden gehanteerd, zijn die welke werden aangegeven in de conclusie van Dumon (kol. 1756). Men kan niet zeggen dat aan de conclusie van de eerste advocaat-generaal grote betekenis moet worden toegemeten. Hij komt immers tot zijn besluit na een erg zwakke en fragmentaire bespreking van problemen rond het gelijkheidsbeginsel, en zijn besluit wordt niet gedragen door het vooraf ontwikkelde. Met name zijn opvatting, waartoe hij komt na een opsomming van gevallen waar het gelijkheidsbeginsel niet absoluut kan worden toegepast, dat het maken van onderscheid principieel door de Grondwet niet verboden is als het maar niet op bepaalde criteria steunt (en hij noemt : stand, geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst en politieke overtuiging), kan niet leiden tot hanteerbare criteriumvorming.

Dat het gebruik van opsombare externe criteria zoals Dumon doet i.p.v. een benadering gebaseerd op de *hantering* van onze criteria tot misverstanden moet leiden, blijkt o.i. uit het voorbeeld dat de eerste advocaat-generaal zelf geeft. Met te beslissen — aldus Dumon — dat de katholieken of de protestanten juridisch onbekwaam en de anderen wel bekwaam zijn, zou men een onderscheid invoeren dat het gelijkheidsbeginsel schendt omdat het gebaseerd is op de godsdienst. Is het echter niet veel eerder zo dat we hier voor een ongeoorloofd onderscheid (discriminatie) staan, niet omdat het gebaseerd is op de godsdienst, maar wel omdat het gehanteerd differentiatiecriterium geen verband houdt met het doel of het gevolg van het onderscheid, m.a.w. omdat het *niet pertinent* is ?

Dikwijls wordt overigens aanvaard dat een onderscheid, gebaseerd op één van deze criteria, wél

geoorloofd is. Mast³⁰ bv. somt een aantal gevallen op waar onderscheid op basis van het geslacht, de geboorte, de godsdienstige overtuiging en de taal wél toelaatbaar is en men kan deze voorbeelden van differentiatie op grond van de door Dumon opgesomde motieven vermenigvuldigen.

Men zou ten hoogste kunnen zeggen dat een onderscheid dat ingegeven is door deze motieven een *vermoeden van discriminatie* met zich draagt, waardoor zich dan een bewijslastomkering zou voordoen³¹.

Merkwaardig is in de conclusie van Dumon ook dat hij wél naar de reeds aangehaalde arresten van 20 november 1975 en de eraan voorafgaande conclusie van Velu verwijst, maar dat hij de oplossing die in deze arresten aan het probleem wordt gegeven door een andere kamer van het hof, niet uitdrukkelijk vermeldt. De opvatting van deze arresten, die zoals reeds vermeld het pertinentiecriterium hanteerden, wordt immers toegeschreven aan andere rechtspraak (de Taalzaak van het Europese Hof) of aan niet nader geïdentificeerde bronnen ("Er wordt soms voorgesteld..."). Dit standpunt wordt ten slotte van de hand gewezen als een inmenging op het terrein van de doeltreffendheid, de opportuniteit en van de politieke noodzakelijkheid, waarna Dumon komt tot de drie genoemde criteria van geoorloofd onderscheid, die door het hof integraal worden overgenomen.

8. In tegenstelling tot de geciteerde arresten van november 1975 zoeken het besproken arrest en de conclusie van de eerste advocaat-generaal dus weer aansluiting bij de vroegere rechtspraak. Wij hebben al gezegd dat deze rechtspraak door de hantering van een verbod van willekeur de mogelijkheid van toenadering naar het pertinentiecriterium openlaat. Het pertinentiecriterium is immers de operationalisering en verdere uitwerking van het willekeurverbod. Wij zijn er ons van bewust dat ook het pertinentiecriterium zoals het herhaaldelijk werd geformuleerd, geen probleemloos begrip is en dat de toepassing ervan nog steeds een ruime marge geeft aan de rechter. Maar dat geldt in veel ergere mate voor het objectief begrip dat door het Hof van Cassatie in het besproken arrest en in vroegere rechtspraak werd gehanteerd. Wij hopen dan ook dat het hof deze onduidelijkheid spoedig zal doen verdwijnen om, in navolging van de advocaat-generaal Velu en de eerste kamer, de toepassing van het gelijkheidsbeginsel tegemoet te treden met het pertinentiecriterium.

³⁰ "Het gelijkheidsbeginsel", T.B.P., 1962, blz. 133 e.v.

³¹ Aldus ook : K. PARTSCH, "Die Rechte und Freiheiten der Europäischen Menschenrechtskonvention", in : K. BETTERMAN, L. NEUMANN, H. NIPPERDEY, *Die Grundrechte*, I/1, Berlin, 1966, blz. 133.

C. Een ander facet van het toetsingsprobleem. Over de regelmatigheid van het tot stand komen van wetgeving

1. Het arrest en de conclusie bieden eveneens de gelegenheid om aandacht te besteden aan het probleem van de formele toetsing van de wet aan de Grondwet en daarbij aansluitend, aan de betekenis van de afkondiging van een wet. Meer bepaald zal onderzocht worden of het hof, op suggestie van de eerste advocaat-generaal, door vast te houden aan een gevestigde rechtspraak niet de kans gemist heeft om een aantal belangrijke nuanceringen ingang te doen vinden.

In antwoord op het tweede onderdeel van het derde middel beslist het hof dat het geen onderzoek meer kan instellen naar de regelmatigheid van de totstandkoming van een wet zodra die door de Koning is afgekondigd. In navolging van de conclusie gaat het hof ervan uit dat de Koning, door de wet krachtens art. 69 Grondwet af te kondigen, op authentieke en definitieve wijze vaststelt dat de wet regelmatig is tot stand gekomen. Deze stelling wordt door de eerste advocaat-generaal verdedigd met citaten van tal van auteurs³².

2. De discussies die tot nog toe in België gevoerd werden rond de mogelijkheid en/of toelaatbaarheid van de toetsing van de wet aan de Grondwet, bleven hoofdzakelijk beperkt tot de *materiële* toetsing. Die controle is "het onderzoek of de Grondwet al dan niet toestond dat een bepaalde beslissing door de Wetgevende Kamers genomen werd en of een door een wet besliste norm een hogere norm van de Grondwet al dan niet nakomt en hiermede verenigbaar is of niet" (kol. 1757). Slechts terloops werd in de toetsingsdiscussie aandacht besteed aan de nochtans niet minder belangrijke *formele* toetsing van de wet aan de Grondwet³³. Deze controle is dan gericht op het nagaan of het bij de rechter voorliggend "geschrift" inderdaad een *wet* is, d.w.z. een op de door de Grondwet voorgeschreven wijze tot stand gekomen voorschrift³⁴. De formele toetsing laat de inhoud van de gecontroleerde norm ongemoeid. Het betreft hier enkel een onderzoek naar "de procedure, de forma-

liteiten, de voorwaarden gesteld voor de totstandkoming van een wet, wat ook dezer inhoud moge zijn" (kol. 1757). De *formele* toetsing lijkt voor de rechter minder "risicodragend" te zijn dan de *materiële*, zodat verwacht kan worden dat bij deze toetsingsvorm veel van de klassieke bezwaren zouden wegvallen. De Grondwet bevat de essentiële vormvereisten die bij het maken van wetten in acht genomen moeten worden. Bij de vaststelling of de wetgevingsprocedure regelmatig verliep hoeft de rechter zich niet in te laten met de interpretatie van vaak vage grondwettelijke bepalingen waarvan de inhoud zich door de tijden heen wijzigt en die vaak ook als politieke, eerder dan juridische, normen worden beschouwd³⁵. Hoewel de rechter bij een eventuele keuze voor formele toetsing, eerder dan voor materiële, evenzeer aan "beleid" doet, lijkt de formele controle minder ingrijpend.

3. Of beide toetsingsvormen zomaar naast elkaar geplaatst kunnen worden, als volstrekt van elkaar verschillend, moet betwijfeld worden. Het is immers denkbaar dat wat op het eerste gezicht een formele toetsing lijkt te zijn, verglijdt in een materiële toetsing. Dit hoeft geen afbreuk te doen aan de mogelijkheid om beide controlevormen in bepaalde zaken toch volledig te scheiden³⁶. Zodra de rechter echter moet uitmaken of de betwiste beslissing, die zich als een wet voordoeft, al dan niet met een *gekwaliificeerde meerderheid* genomen moest worden, vraagt men hem uitspraak te doen over een twistpunt dat de formele kant van de beslissing betreft, maar hij kan die vraag pas volledig beantwoorden door bv. te beslissen of het werkelijk gaat om een tekst, die ertoe strekt een gebied aan de indeling in provincies te onttrekken in de zin van art. 1 Grondwet.

Nog in een ander opzicht dient de mogelijke samenhang tussen materiële en formele toetsing onderzocht te worden. Toen Dumon in 1966 over de toetsing van de wet aan de Grondwet preadviseerde, gaf hij als zijn mening te kennen dat "er geen sprake (kan) van wezen aan de rechterlijke macht de taak op te dragen na te gaan of de wet al dan niet met inachtneming van de procedure en de vormen, door de Grondwet voorgeschreven, is aangenomen"³⁷. Onmiddellijk daaropvolgend verdedigt Dumon de inhoudelijke toetsing die dan best zou wor-

³² Voor het afrondend besluit van DUMON, zie conclusie kol. 1761.

³³ A. GIRON, *Dictionnaire de droit administratif*, V° Lois, nr. 3; P. DE VISSCHER en F. DELPÉRÉE, "Pour une juridiction constitutionnelle en Belgique", *Actualité du contrôle juridictionnel des lois*, Travaux des 6èmes journées d'études juridiques JEAN DABIN, Bibliothèque de la faculté de droit de l'U.C.L., Brussel, 1973, p. 284, en F. DUMON, "De toetsing van de wet aan de Grondwet", *Jaarboek van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het Recht van België en Nederland*, 1967-1968, blz. 39.

³⁴ G. VAN DEN BERGH, "Een viervoudig staatsrechtelijk vraagstuk", *N.J.B.*, 1957, 599.

³⁵ A. MAST, "De rechterlijke toetsing van de wetten opnieuw in de branding", *Misc. W.J. Ganshof van der Meersch*, dl. III, p. 211.

³⁶ In dezelfde zin adv.-gen. mr. EIJSEN in zijn conclusie bij Hoge Raad, 27 januari 1961, *N.J.*, 1963, nr. 248, p. 585: "De stelling dat formele schending van de Grondwet opgaat in materiële schending en dat uit dien hoofde de beoordeling van formele schending moet afstuiten op het beginsel van onschendbaarheid van de wet, gaat mij dus te ver".

³⁷ F. DUMON, *l.c.*

den toevertrouwd aan een bijzonder constitutioneel hof. De opeenvolging van die twee stellingen werkt in die mate bevreemdend dat men zich afvraagt of een formele toetsing niet noodzakelijkerwijs aan de materiële toetsing moet voorafgaan. Kan gesproken worden van (materiële) toetsing van de "wet" aan de Grondwet zolang niet vaststaat, en zelfs geweigerd wordt vast te stellen, of het voorliggend geschrift inderdaad een *wet* is? Voor Dumon biedt de *afkondiging* hier een uitweg. Dit blijkt zowel uit het preadvies over toetsing³⁸ als uit de conclusie bij het besproken arrest (kol. 1761). De tegenstrijdigheid is in de gerachtengang van Dumon niet meer dan een schijnbare tegenstrijdigheid: zodra de Koning een beslissing van de wetgevende macht als wet heeft afgekondigd, geldt die beslissing ook als wet en is elke vorm van formele toetsing uitgesloten. Bij de afkondiging stelt de Koning authentiek en definitief vast dat de grondwettelijke vormen werden nageleefd.

Hoewel de afkondiging hier dus tegenstrijdigheid voorkomt, blijft het door Dumon ingenomen standpunt toch in die mate eigenaardig dat de rechter wel de bevoegdheid zou bezitten om een ongrondwettige daad van de wetgever te "sanctioneren" door materieel te toetsen, terwijl een daad van de Koning, gesteld als hoofd van de uitvoerende macht krachtens art. 69 Grondwet, onaantastbaar wordt.

En ook dit laatste is dan weer slechts ten dele waar, want in uitzonderlijke gevallen moet die onaantastbaarheid van de afkondigingsdaad worden opgegeven. Blijkens de conclusie van de eerste advocaat-generaal kunnen flagrante vormen van eigenmachtig optreden van de uitvoerende macht niet door de afkondiging gedekt worden.

4. De *afkondiging* draagt blijkbaar niet bij tot het opbouwen van een consistent criterium om te bepalen of en in welke mate formele toetsing mogelijk is.

De Koning kondigt de wet af als hoofd van de uitvoerende macht. Op het ogenblik van de afkondiging is het proces van wetgeving reeds beëindigd. De afkondiging is de eerste daad van uitvoering van de wet. Naar de mening van de meeste auteurs die in de conclusie van de eerste advocaat-generaal worden geciteerd, doet de Koning dit slechts na onderzoek of de nodige vormvereisten in acht genomen zijn, zodat in de afkondiging voor een deel ook de bevestiging schuilt van de conformiteit van de gevolgde procedure met de grondwettelijke bepalingen. Art. 69 Grondwet legt de Koning dus ook een controletaak op.

Nu is het denkbaar dat de Koning een tekst als wet afkondigt die onmogelijk een wet kan zijn. In de conclusie (kol. 1761-1762) bij het besproken

arrest wordt die mogelijkheid gesignaleerd. De eerste advocaat-generaal denkt hierbij vooral aan eigenmachtig optreden van de uitvoerende macht die een tekst als wet zou laten afkondigen zonder dat hij van de wetgevende kamers afkomstig is³⁹. Slechts in die gevallen komt het de rechter toe, aldus Dumon, na te gaan of de Koning zich nog wel kwijt van de Hem door art. 69 Grondwet opgelegde taak.

Wanneer men nu echter eerst gesteld heeft dat het in normale omstandigheden uitgesloten is dat de rechter nagaat of de Koning zijn afkondigingstaak naar behoren vervult, is het dan consequent om Hem in geval van een "staatsgreep"⁴¹ van de uitvoerende macht toch die bevoegdheid te geven? Wellicht ware het beter te stellen dat de afkondiging als daad van de uitvoerende macht *steeds* door de rechter getoetst kan worden en dat de rechter niet gedwongen kan worden blindelings af te gaan op het afkondigingsformulier. Wanneer het traditioneel voor onaantastbaar gehouden rechtsoordeel van de Koning, dat volgens Van Den Bergh⁴¹ "kwelijk past in het geheel onzer staatsrechtelijke verhoudingen", een "staatsgreep" van de zijde van de regering niet kan dekken, kan niet a priori uitgesloten worden dat een procedurefout van de wetgever, die daarbij de Grondwet overtreedt, eveneens "gesanctioneerd" kan worden. De afkondiging wordt dan immers niet langer gezien als een absoluut onoverkomelijke barrière voor rechterlijke toetsing, ze kan geen volstrekt taboe werpen op de controle van het wetgevende werk.

5. Door zowel in de conclusie als in het arrest het probleem van de formele toetsing af te wentelen op de vraag naar aard en effect van de afkondiging, heeft het hof een kans gemist om enkele belangrijke nuances van de formele toetsing te onderzoeken⁴². Zelfs wanneer men de rechter principieel de

³⁹ Adv.-gen. mr. EIJSEN, H.R., 27 januari 1961, *l.c.* dacht nog aan volgende mogelijkheden: "Indien een minister een wet zou uitgeven zonder dat de Koning deze heeft goedgekeurd; indien de Koning een wet zou afkondigen die noch op voorstel van Hem noch op een voorstel der Staten-Generaal zou berusten; indien de voorzitter van een der Kamers het formulier, waaruit de aanneming door een Kamer moet blijken zou hebben ondertekend zonder dat de Kamer het voorstel zou hebben aangenomen; indien de aanneming door een Kamer of de goedkeuring door de Koning onder onweerstaanbare bedreiging met geweld zou zijn verkregen".

⁴⁰ G. VAN DEN BERGH, "Formele toetsing van de wet aan de Grondwet", *N.J.B.*, 1962, 395.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Hierin verschilt het hof niet van de bestaande rechtspraak: Corr. Brussel, 22 februari 1889, *Pas.*, 1890, III, 64, Cass., 29 juni 1939, *Pas.*, 1939, I, 341; of het hier ging om een zaak van formele toetsing is omstreven; in zijn preadvies over toetsing denkt DUMON dat het wel zo is (*o.c.*, p. 88); in zijn conclusie: "betref een toestand die verder reikt dan de vraag of een wet *regelmatig was ontstaan*" (kol. 1761); Cass., 2 juli 1948, *Pas.*, 1948, I, 428: waar het echter meer gaat om het afkondigingsformulier, Hof Gent, 5 juni 1951, *R.A.*, 1952, 29-34 en 53-57, met advies van de subst.-proc.-gen. DUMON.

bevoegdheid toekent de wet formeel aan de Grondwet te toetsen, leidt dit niet tot het "sanctioneren" van elk ongrondwettig procedurieel optreden van de wetgever. Zo heeft de Raad van State geweigerd de geldigheid van de vorm van een wet na te gaan, zonder dat op de afkondiging een beroep werd gedaan⁴³. In bedoelde zaak werd gevraagd of de wetgever over een autonome keuze beschikt om de manier te bepalen waarop hij zijn wil tot uitdrukking kan brengen. De Raad van State heeft hierop geantwoord "dat wanneer de wetgevende macht de haar door de Grondwet toegekende prerogatieven door het goedkeuren van wetten uitoefent, de Raad van State, — voor zover de wil van de wetgever duidelijk is en niet vatbaar voor interpretatie — geen controle heeft uit te oefenen, op de vorm van de wet waarin de wetgevende macht haar wil tot uitdrukking heeft gebracht...". In dit opzicht kan gesteld worden dat de Raad van State aansluit bij de rechtspraak van de Hoge Raad der Nederlanden. Hoewel in Nederland een expliciet, in art. 131 Grondwet opgenomen, toetsingsverbod heerst, heeft de Hoge Raad toch kunnen beslissen dat formele toetsing principieel toegelaten is. Een eerste maal gebeurde dit in 1912 toen de Hoge Raad besliste dat het middel dat ertoe strekte een formele toetsing uit te voeren: "moet afstuiten op de bepaling van art. 121 (thans 131) Grondwet, hetwelk voorstellen van wet door de Staten-Generaal aangenomen en door de Koning goedgekeurd... uit kracht der afkondiging verbindbaar verklaart en aan de rechterlijke macht de bevoegdheid ontzegt wetten, welke aan de bovengestelde voorwaarden voldoen, wegens strijd met grondwettige voorschriften buiten toepassing te laten"⁴⁴. In een bespreking van dit arrest schrijft Prins: "Uit deze overweging volgt, dat de H.R. niet blindelings afgaat op het afkondigingsformulier, maar onderzoekt of voldaan is aan de in het eerste lid van art. 131 gestelde eisen en eerst wanneer dit onderzoek bevredigend uitvalt, meent, dat hij zich (blijkbaar op grond van het tweede lid) heeft te onthouden van een oordeel over de vraag, of de wetgevingsprocedure overigens regelmatig is verlopen"⁴⁵. In het arrest van 27 januari 1961 aanvaardt de H.R. weerom de formele toetsing, maar zowel voor de formele als voor de materiële toetsing, moet de rechter zich uiteindelijk neerleggen bij het standpunt dat de wetgever zelf

heeft ingenomen t.o.v. de conformiteit van zijn beslissingsprocedure met de grondwettelijke bepalingen. Er bestaat in zoverre overeenkomst tussen formele en materiële toetsing dat de rechter in beide gevallen capituleert voor het standpunt van de wetgever, en niet voor de afkondiging van de uitvoerende macht.

Die wil van de wetgever blijkt uit het *akkoord van de drie takken van de wetgevende macht over dezelfde tekst*. Het gaat dus om de controle van een *objectief* gegeven. Waarschijnlijk heeft de Raad van State in het arrest Edingen niets anders bedoeld, hoewel de verwijzing naar de "duidelijke wil" van de wetgever — een verwijzing die niet noodzakelijk was om tot de genomen beslissing te komen — de duidelijkheid niet bevordert. De Hoge Raad daarentegen houdt zich aan de vaststelling van een akkoord over dezelfde tekst tussen de drie takken van de wetgevende macht. Aan de hand van de parlementaire handelingen nagaan of de stemmingen regelmatig verliepen, of een quorum bereikt was, ... is geen taak voor de rechter; bij die taak zou hem immers gevraagd worden om haast niet te controleren feiten op hun regelmatigheid na te gaan⁴⁶.

6. In zijn derde middel, tweede onderdeel, roept eiser tot cassatie de schending in van art. 54, lid 1, van het reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Zoals reeds door de eerste advocaat-generaal werd vastgesteld, lijkt dit inderdaad de eerste maal te zijn dat de schending van een reglement van een van de wetgevende kamers als middel tot cassatie wordt ingeroepen. In geen der met deze vergelijkbare zaken werd dit gedaan⁴⁷. Noch de eerste advocaat-generaal, noch het hof blijven stilstaan bij de vraag of het juridisch-technisch mogelijk is de schending van een reglement van een der wetgevende kamers *als cassatiemiddel aan te wenden*.

Nochtans gaat het hier om een vraag die nadere aandacht verdient. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de schending van het reglement van een der wetgevende kamers ook opgeworpen kan worden *zonder rechtstreeks verband met "een procedure*

⁴³ R.V.St., 14 juli 1954, nr. 3593, Stad Edingen. Voor hetzelfde probleem: Cass., 21 december 1956, *Pas.*, 1957, I, 430-467, met conc. van de adv.-gen. GANSHOF VAN DER MEERSCH; Cass., 25 november 1955, *Pas.*, 1956, I, 285, met conc. van de adv.-gen. DUMON.

⁴⁴ H.R., 25 november 1912, W., 9419, ook opgenomen in J.F.P. DUYNSTEE, *Arresten over Staatsrecht*, Haarlem, 1954, nr. 30; cursivering van ons.

⁴⁵ W.F. PRINS, annotatie bij H.R., 27 januari 1961, *Ars Aequi*, 1960-61, 151.

⁴⁶ Bv. wat zou een rechter moeten doen indien men beweert dat een bepaalde wet slechts aangenomen werd nadat een minister eerst bedrieglijke verklaringen heeft afgelegd, valse verzekeringen heeft gegeven e.d. Zie bv. zaak Pickin v. British Railways Board (1972) 3 A11 ER 923, waar het Court of Appeal unaniem besliste dat naar Engels recht de mogelijkheid bestond om de geldigheid van een wet, waarvan werd beweerd dat ze na bedrog tot stand was gekomen, te betwisten. Deze mening, waarvan vooral Lord Denning (M.R.) de inspirator lijkt te zijn, werd door het House of Lords unaniem verworpen: British Railways Board and another v. Pickin (1974) 1 A11 ER 609.

⁴⁷ Corr. Brussel, 22 februari 1889, *Pas.*, 1890, III, 64; Cass., 29 juni 1939, *Pas.*, 1939, I, 341, Cass., 2 juli 1948, *Pas.*, 1948, I, 428.

betreffende de bespreking en stemming van een wetsvoorstel of wetsontwerp"⁴⁸.

Art. 46 Grondwet geeft de wetgevende kamers de bevoegdheid hun werkwijze vast te stellen in een reglement. Daar de Grondwet slechts enkele fundamentele regels bevat i.v.m. de werking van het parlement kan het vanzelfsprekend lijken dat aan het parlement de taak wordt overgelaten om die regels aan te vullen of uitvoerbaar te maken. In België wordt die aangelegenheid door art 46 Grondwet uitdrukkelijk geregeld. Aangenomen wordt dat de bepalingen van de reglementen van Kamer en Senaat in overeenstemming met de Grondwet moeten zijn⁴⁹.

Behoudens in de wet bepaalde uitzonderingen neemt het Hof van Cassatie slechts kennis van beslissingen in laatste aanleg die voor het hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Dat het hof sinds enkele jaren ook kennis neemt van de schending van algemene rechtsbeginselen, indien die schending voldoende kan gepreciseerd worden, is op zich een zeer belangrijke toevoeging aan de bevoegdheid van het hof maar hier niet ter zake dienend⁵⁰. Waar het hier om te doen is, is nagaan of een reglement van Kamer of Senaat onder het begrip "wet" kan gebracht worden zoals het gebruikt wordt in de teksten die de bevoegdheid van het Hof van Cassatie regelen.

Het hof heeft het begrip "wet" steeds in de ruimste zin opgevat⁵¹, zodat het niet noodzakelijk hoeft samen te vallen met een daad van de wetgevende macht⁵². Niet de vorm is doorslaggevend, ook niet de staatsmacht waarvan de norm afkomstig is, wel echter het karakter van de norm waarvan een schending wordt ingeroepen. Zo is het mogelijk om zich voor het Hof van Cassatie te beroepen op de schending van een reglementair koninklijk besluit,

van ministeriële besluiten, van reglementaire provinciale besluiten, van gemeentelijke verordeningen en van politieverordeningen. De procureur-generaal Ganshof van der Meersch kon de opvatting van het hof ter zake als volgt samenvatten: "La Cour, ..., n'exerce son contrôle de légalité sur les jugements et arrêts qu'à l'égard des actes qui présentent le caractère de loi au point de vue matériel, indépendamment de leur forme". De criteria voor het materiële wetsbegrip die de procureur-generaal in aanmerking nam, zijn: (a) de "wet" moet een *juridische norm* uitvaardigen, ze moet behoren tot het objectief recht; (b) de "wet" moet *algemeen* zijn; (c) de "wet" moet *gelden* (imperatief karakter).

Het reglement van Kamer of Senaat is geen wet in *formele* zin. Het reglement van de respectieve kamers wordt niet opgesteld door de wetgevende macht zoals die in art. 26 Grondwet wordt omschreven. Elke kamer stelt haar eigen reglement op zonder dat de andere kamer of de Koning hieraan meewerken of dit reglement op een of andere wijze bekrachtigen. Dit hoeft echter geen onoverkomelijk bezwaar op te leveren om een schending van het reglement toch als een schending van de "wet" in een middel tot cassatie aan te voeren. Om dit echter met succes te kunnen doen moet vaststaan dat de reglementen van de wetgevende kamers wetten in *materiële* zin zijn. Hoewel die reglementen zeer belangrijke politieke instrumenten kunnen zijn, hebben ze slechts een inwendige werking⁵³. De *algemeenheid* van de norm ontbreekt hier, het gaat niet om een *tot een ieder gerichte regeling*. Dit is nochtans een van de vereisten van de wet in materiële zin. De reglementen van de wetgevende kamers zijn "regelgevende besluiten die de burger niet rechtstreeks regaderen"⁵⁴.

Zoals de schending van een reglement van een vennootschap⁵⁵ of van een inwendig reglement van een hof van beroep⁵⁶ geen aanleiding tot cassatie kan geven, moet het hof zich ook onbevoegd verklaren om kennis te nemen van de beweerde schending van een reglement van een van de wetgevende kamers. In weerwil van de herkomst van het reglement heeft het geen dwingende kracht ten aan-

⁴⁸ Een zeldzaam voorbeeld is te vinden in de Franse rechtspraak waarbij de rechter gevraagd werd uitspraak te doen over de regelmatigheid van de beslissing van de voorzitter van de *Chambre des députés* die, krachtens art. 66 van het reglement, een volksvertegenwoordiger gedurende drie dagen liet opsluiten in een daartoe bestemd lokaal van het parlement. Zie Hof Paris, 4 januari 1881, D.P., 1882, 2.179; Trib. Seine, 24 februari 1880, D.P., 1882, 2.180; Hof Parijs, 14 februari 1881, D.P., 1882, 2.180; Cass., fr., 30 januari 1883, D.P., 1885, 1.170.

⁴⁹ P. WIGNY, *Droit constitutionnel, Principes et Droit Positif*, Brussel, 1952, dl. II, nr. 334; A. MAST, *Overzicht van Belgisch Grondwettelijk Recht*, Gent, 1975, nr. 122; *Pandectes Belges*, V° *Chambres législatives*, nr. 24, en V° *Chambres législatives*, nr. 24, en V° *Loi (acte du pouvoir législatif)*, nr. 6.

⁵⁰ W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, *Propos sur le texte de la loi et les principes généraux du droit*, J.T., 1970, 594-596; A. FETTWEIS, *Bevoegdheid*, dl. II, van *Handboek van Gerechtelijk Recht*, Antwerpen/Utrecht, 1971, nr. 497.

⁵¹ A. FETTWEIS, *ibidem*, nr. 496; W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, *ibidem*.

⁵² W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, *ibid.*, 563 e.v., Cass. 30 maart 1953, *Pas.*, 1953, I, 194.

⁵³ Terecht weerlegt WIGNY de bewering dat die reglementen dezelfde juridische kracht als de Grondwet bezitten, zoals hij ook terecht aan die reglementen het karakter van wet in *materiële* zin ontzegt: P. WIGNY, *o.c.*, nr. 334. PRINS, die dezelfde vraag behandelt in zijn annotatie bij het Van den Bergh-arrest schrijft: "Een reglement van orde is niets anders dan een verzameling van huishoudelijke regels betreffende interna corporis, die een college, al dan niet verplicht, voor eigen gebruik heeft opgesteld en waarvan het in beginsel ook weer naar believen kan afwijken. Zulke afwijkingen zijn in de praktijk der Kamers ongewoon" (*o.c.*, p. 152).

⁵⁴ T. KOOPMANS, *Compendium van het Staatsrecht*, Deventer, 1972, nr. 15.

⁵⁵ Cass., 10 april 1829, *Pas.*, 1829, I, 140.

⁵⁶ Cass., 19 maart 1846, *Pas.*, 1847, I, 149.

zien van de rechters en kan het niet aangevoerd worden om een voorziening te staven⁵⁷.

Het probleem rijst dus niet alleen voor het Hof van Cassatie. Ook de gewone rechter moet zich onbevoegd verklaren wanneer de schending van een inwendig reglement, zoals een schoolreglement⁵⁸,

⁵⁷ A. FETTWEIS, o.c., nr. 499; als voorbeelden geeft deze auteur: ministeriële richtlijnen en omzendbrieven.

⁵⁸ Hof Brussel, 24 februari 1864, *Pas.*, 1864, II, 340.

wordt ingeroepen. Het betreft hier regels die vreemd zijn aan het Belgisch positief recht en die ten opzichte van rechters geen dwingende kracht kunnen hebben.

Joris DE JONGHE en FILIP REYNTJENS
Assistenten Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 30 JANUARI 1976

Eerste voorzitter: ridder Rutsaert

Raadsheer-verslaggever: de h. de Vreese

Eerste advocaat-generaal: de h. Dumon

Advocaten: mrs. Houtekier en Bayart

1. Wetten en besluiten—Wet in de zin van art. 608 Ger.W.—Artikel van een begrotingswet dat een contract tussen de Staat en een particulier bekrachtigt—2. Openbare dienst—Grondrechten—Gelijke behandeling van gebruikers—Concessionaris die, om een openbare dienst te verzekeren, een exclusiviteit van bevoorrading aan een derde toevertrouwt—Vrijheid van handel en nijverheid—3. Cassatie—Middel—Interpretatie van overeenkomst en beoordeling van feiten—4. Bewijs—Bevel tot overlegging van bewijsmateriaal.

1. Het artikel van een begrotingswet, dat een tussen de Staat en een particulier gesloten overeenkomst bekrachtigt, ontnemt aan deze overeenkomst haar contractueel karakter niet. De bepaling houdende die bekrachtiging maakt een akte van hoge administratieve voogdij uit en is geen wetsbepaling waarvan de schending aanleiding tot cassatieberoep kan geven. De feiten-rechter interpreteert een aldus bekrachtigde overeenkomst soeverein voor zover hij noch de bewijskracht (artt. 1319-1322 B.W.) noch de wettelijke gevolgen (art. 1134 B.W.) ervan miskent.

2. De bepalingen van de artt. 6 en 6bis Grondwet worden niet geschonden door het feit alleen, dat de concessionaris van een haven de exclusiviteit voor het bevoorraden met stookolie van de in de haven liggende schepen aan een bepaald rechtssubject heeft toegekend.

Weliswaar dienen al de gebruikers die op algemene wijze door de wetten en besluiten geroepen worden om uit de werking van een openbare dienst nut te halen, gelijkelijk behandeld te worden, maar een dergelijke gelijkheid wordt niet miskend door het feit dat een met een openbare dienst belaste instelling een exclusiviteit van bevoorrading aan een derde toevertrouwt om die openbare dienst te verzekeren.

De door art. 7 van het Decreet van 2-17 maart 1791 gewaarborgde vrijheid van handel en nijverheid van een rechtssubject wordt niet miskend doordat een met een

openbare dienst belaste instelling een dergelijke exclusiviteit aan een derde toevertrouwt.

Ten deze blijkt niet dat de gunstigste economische voorwaarden niet in acht werden genomen.

4. Niet ontvankelijk is het cassatiemiddel dat het Hof ertoe zou verplichten zelf overeenkomsten te interpreteren en de feiten te beoordelen.

4. De schending van de artt. 870 en 876 Ger.W. wordt ten onrechte aangevoerd door de partij die beweert tevergeefs in haar conclusie de wederpartij aangemaand te hebben om een stuk over te leggen, als zij niet stelt dat zij met toepassing van die artikelen de rechter verzocht had gebruik te maken van zijn macht om de wederpartij te bevelen het stuk over te leggen en dat de rechter met schending van deze wetsbepalingen niet op dit verzoek ingegaan is.

N.V. Etablissements Rosseel t/ N.V. Maatschappij
der Brugse Zeevaartinrichtingen

Conclusie van eerste advocaat-generaal F. Dumon

Verweerster, houdster van de concessie van de exploitatie van de Zeebrugse haven, heeft zich op een datum die het arrest niet bepaalt, maar die volgens de in de voorziening gegeven uiteenzetting der feiten in 1957 zou liggen, contractueel verbonden om het bunkeren van schepen in bedoelde haven exclusief, d.w.z. uitsluitend, aan een bepaalde firma, de firma Purfina, toe te staan.

Eiseres drijft handel in aardoliën en petroleumproducten en verzorgt onder meer het bunkeren van schepen in de haven. Gezien de toekenning van de exclusiviteit aan de firma Purfina werd haar echter door verweerster de toegang tot de haven van Zeebrugge geweigerd.

In januari 1969 daagde eiseres verweerster voor de rechtbank van eerste aanleg te Brugge, om te horen zeggen dat haar geheel ten onrechte de toegang tot de haven van Zeebrugge voor het bunkeren van zeeschepen met stookolie was ontzegd.

De eis werd ongegrond verklaard zowel in eerste aanleg als in graad van hoger beroep door het arrest dat thans aan uw oordeel wordt onderworpen.

Dit arrest overweegt hoofdzakelijk:

a) dat als concessionaris van de exploitatie van de haven, verweerster met een openbare dienst belast is. Deze concessie verleent haar voor het beheer en de exploitatie van de haven een uitsluitend recht dat zij tegenover derden kan doen gelden; deze concessie verleent ook, met het oog op de uitvoering van de openbare dienst, aan geïntimeerde het particulier genot van zekere voordelen op het openbaar gebied van de haven. Voor de haar geconcedeerde exploitatie heeft verweerster het exclusief recht het havengebied te gebruiken;

b) ter uitvoering van de haar geconcedeerde dienst kan verweerster alle middelen aanwenden, hetzij door bepaalde verrichtingen zelf te doen, hetzij door voor bepaalde verrichtingen met derden een overeenkomst te sluiten;

c) de bevoorrading van schepen met stookolie binnen het geconcedeerde gebied is een van de middelen die geïntimeerde kan aanwenden om de haar toevertrouwde openbare dienst uit te voeren. Zulks valt in het raam van haar beheer, haar exploitatiemogelijkheden en haar maatschappelijk doel. Verweerster kan deze bevoorrading ofwel zelf inrichten, bij uitsluiting van derden, ofwel er een bepaalde derde, bij uitsluiting van anderen, mee belasten;

d) het bestaan van een exclusiviteitscontract tussen verweerster en een derde is voor de oplossing van het geschil zonder belang; hoewel met een openbare dienst belast, handelt geïntimeerde *als privé-persoon* en niet rechtstreeks in het raam van de uitoefening van de openbare dienst wanneer zij met een derde contracteert die geen gebruiker van de openbare dienst is.

Bij een eerste lezing of onderzoek van het arrest kan men geneigd zijn te oordelen dat het vernietigd dient te worden. Immers, de overwegingen van het arrest, volgens welke verweerster *als privé-persoon* gehandeld heeft en zij derhalve niet gebonden zou kunnen worden door rechtsregels van het publiekrecht die o.a. haar machten en bevoegdheden zouden omlijnen of beperken, steunen op begrippen die weliswaar jaren geleden door de rechtsleer en de rechtspraak naar voren werden gebracht, maar die gewis achterhaald zijn, niet meer gelden en nooit meer op wettelijke wijze toegepast worden.

Het onderscheid tussen de Staat of een openbare dienst, handelend in hun hoedanigheid van overheid of van particulier persoon — l'Etat personne publique, l'Etat personne privée — heeft thans uitgedaan en kan geen rol meer spelen wanneer o.a. de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de Staat of van een openbare dienst onderzocht dient te worden of nog wanneer de machten, bevoegdheden, aansprakelijkheden en opdrachten van een openbare dienst — en verweerster neemt een openbare dienst waar — onderzocht of vastgesteld dienen te worden.

Om uit te maken of verweerster al dan niet een exclusiviteit van bevoorrading aan de firma Purfina wettelijk vermocht toe te vertrouwen, diende het hof van beroep essentieel te onderzoeken of rechtsregels — wettelijke bepalingen of algemene rechtsbeginselen — de toekenning van zulke exclusiviteit aan beperkingen, voorwaarden of bepaalde vormen, onderwerpen.

Als dergelijke regels van het publiekrecht komen o.a. in aanmerking:

a) hetgeen men de essentiële of grote "wetten" van de openbare diensten — les grandes lois des services publics — noemt: continuïteit, veranderlijkheid, "les lois de la continuité et du changement", waarvan het hof reeds toepassing heeft gemaakt;

b) o.a. de bepalingen van de wet van 16 maart 1954 betreffende het toezicht op sommige instellingen van openbaar nut.

Maar een vernietiging op grond van een dergelijke overweging zou ten deze niet kunnen voorgesteld en beslist worden. Immers:

a) in burgerlijke zaken kan het Hof slechts acht slaan op de middelen die door de eisers aan het Hof worden voorgesteld, en de middelen welke thans door eiseres worden aangevoerd zijn vreemd aan bedoelde overwegingen;

b) misschien heeft het hof van beroep te Gent rekening gehouden met de regels van het publiekrecht die eventueel in aanmerking kwamen om het voorgelegde geval te kunnen beslechten ... maar, vermits eiseres in haar dagvaarding of in haar conclusie zich niet op dergelijke rechtsregels beriep, was het hof van beroep natuurlijk geenszins verplicht uitdrukkelijk of expliciet te zeggen dat het met dergelijke regels rekening gehouden had;

c) de rechter hoeft slechts uitspraak te doen — uitdrukkelijk uitspraak te doen — over de eisen, excepties, verweermiddelen, middelen in het algemeen die de partijen doen gelden ... en uit niets blijkt dat eiseres rechtsregels van het publiekrecht zoals die welke ik zoëven heb vermeld naar voren had gebracht.

Wat de voorgestelde twee middelen betreft:

Deze middelen lijken mij niet gegrond.

Eerste middel

Eerste onderdeel

In dit onderdeel wordt betoogd, dat, door te beslissen dat eiseres terecht werd uitgesloten van de mogelijkheid de schepen in de haven te bevoorraden, het arrest een beslissing heeft genomen die tegelijkertijd:

1° het principe geschonden heeft volgens hetwelk de gebruikers van een openbare dienst onder de gunstigste mogelijke economische voorwaarden gediend moeten worden;

2° de gelijkheid der Belgen voor de wet en ook voor de openbare diensten, zoals de vrijheid van handel en nijverheid, heeft miskend.

De bepalingen van artikel 6 van de Grondwet betreffende de gelijkheid der Belgen voor de wet en van artikel 6bis van de Grondwet, dat het verbod van discriminatie en het genot van de rechten en vrijheden, i.h.b. in de wetten en decreten, voorschrijft, kunnen niet geschonden worden louter door het feit dat verweerster de exclusiviteit voor het bevoorraden met stookolie van de in de Zeebrugse haven liggende schepen aan een bepaald rechtssubject heeft toegelend.

Wat de gelijkheid voor de openbare diensten betreft

Zulke gelijkheid bestaat weliswaar, maar zij is het gevolg van het feit dat openbare diensten opgericht worden door wetsbepalingen en dat al de rechtssubjecten — i.h.b. de Belgen — het recht hebben te eisen, enerzijds, dat deze wetsbepalingen geen onderscheiden zouden maken die door de Grondwet of door internationale regels verboden worden en, anderzijds, dat de openbare diensten de gebruikers ervan in de verrichtingen welke zij moeten leveren niet zouden discrimineren.

Al de gebruikers die op algemene wijze door de wetten en besluiten en decreten bedoeld worden om uit de werking van de openbare diensten nut te kunnen halen dienen gewis gelijkelijk behandeld te worden, maar een dergelijke gelijkheid kan niet miskend worden door het feit dat een met een openbare dienst belaste vennootschap een exclusiviteit van bevoorrading terecht of ten onrechte aan een derde toevertrouwt, precies om bedoelde openbare dienst te verzekeren.

De vrijheid van handel en nijverheid van een rechtssubject is evenmin miskend of wordt evenmin miskend of geschonden omdat een met een openbare dienst belaste vennootschap een dergelijke exclusiviteit aan een derde toevertrouwd zou hebben.

Ten slotte blijkt uit niets, dat de gunstigste economische voorwaarden niet in acht genomen werden; overigens preciseert eiseres niet welke wetsbepalingen dienaangaande geschonden zouden zijn.

Het onderdeel vermeldt ook dat artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek zou zijn geschonden. Maar eiseres toont niet aan waarin dit artikel geschonden werd.

Het middel voert ook schending aan van artikel 8 van de wet van 11 september 1895, welke wetsbepaling een overeenkomst, tussen de stad Brugge en de hh. Cousin en Coiseau gesloten, heeft goedgekeurd en bekrachtigd. Het enig object van bedoeld artikel 8 was deze overeenkomst goed te keuren en te bekrachtigen.

Een dergelijke beslissing van de Wetgevende Macht is geen wet in de materiële betekenis waarvan schending vóór het Hof kan worden aangevoerd en op grond waarvan het Hof een vonnis of een arrest kan vernietigen. Een dergelijke beslissing is louter een wet in de formele betekenis. Men kan miskenning van de bewijskracht van een dergelijke wetsbepaling en van de overeenkomst welke zij bekrachtigt doen gelden ... maar een grief van schending van een dergelijke "wet" is niet ontvankelijk.

Dat het Hof de vonnissen en arresten vernietigt die de wet hebben geschonden, geschiedt om de eenheid van interpretatie en toepassing van de normen te verzekeren welke de hoven en rechtbanken dienen te hanteren en toe te passen. Deze noodzakelijkheid van eenheid en coördinatie in de interpretatie en de toepassing van de wetten — opdracht die aan het Hof wordt verleend én door de Grondwet én door de beslissingen van de Wetgevende Macht — is in

het bijzonder het gevolg van de omstandigheid dat de *wetten* — d.w.z. de eigenlijke wetten — normen zijn, d.w.z. regels, gedragsregels, algemene regels, in abstracto gesteld, die voor een onbeperkt aantal toepassingsgevallen *vatbaar* zijn en bestaan.

De grondwettelijke en wettelijke opdracht van het Hof van Cassatie, voor de eenvormige en gecoördineerde interpretatie en toepassing van deze rechtsregels te zorgen, is uiteraard vreemd aan de beslissingen van de overheid die *niet algemeen en abstract* zijn, maar die slechts een *rechtssubject* of een *alleenstaande* toestand bedoelen en die o.a. handelingen van hoge administratieve voogdij uitmaken.

Zulke beslissingen — die niet algemeen en abstract zijn, maar die slechts voor één rechtssubject of een alleenstaande toestand bedoeld zijn — kunnen door verscheidene Staatsmachten of overheden, en derhalve ook door de Wetgevende Macht genomen worden. Toekenning aan een rechtssubject van een bijzondere hoedanigheid of een bijzonder voordeel of zelfs van een voorrecht, goedkeuring of bekrachtiging van een beslissing of van een overeenkomst, toelatingen...

Wanneer dergelijke beslissingen door de Wetgevende Macht worden genomen, worden ze uitzonderlijke "handelingen" van de Wetgevende Macht genoemd (*actes du pouvoir législatif*), maar doorgaans, zogoed als *steeds*, worden ze ook "wetten" genoemd, net zoals gedaan wordt met eigenlijke wetten, d.w.z. wetten in de materiële betekenis die rechtsregels inhouden. Zij worden wetten geheten omdat de overheid die ze uitvaardigt *de Wetgevende Macht is*. Maar deze zo geheten wetten zijn louter formele wetten, d.w.z. dat zij slechts de vorm van eigenlijke wetten hebben; zij worden beslist door de Wetgevende Macht zoals de andere wetten, de echte wetten, maar hebben niet de inhoud van deze wetten, d.w.z. van de wetten in de materiële betekenis.

Verscheidene voorbeelden van zulke wetten in de *formele* betekenis kunnen vermeld worden. Ik beperk me tot de volgende:

1° de "wetten", die een dotatie of een pensioen aan een bepaalde persoon toekennen (bv. de wetten van 15 mei 1927, 13 juli 1930, 14 juli 1975, die een pensioen hebben toegekend aan de dochter van Generaal Leman, aan de dochter van minister Banning of aan de weduwe van staatsminister Theo Lefèvre);

2° de "wetten", die de Belgische nationaliteit aan vreemdelingen verlenen;

3° de "wet" die jaarlijks het legercontingent van het leger vaststelt;

4° de begrotingswetten of budgettaire "wetten" die louter *machtigingen* zijn, door de Wetgevende Macht aan de Uitvoerende Macht verleend, om inkomsten en fondsen te innen en uitgaven te doen¹;

5° de "wet" die een internationaal verdrag goedkeurt²;

6° de "wetten" die een overeenkomst, gesloten tussen de Staat of een overheid van de Staat, enerzijds, en andere rechtssubjecten, anderzijds, goedkeurt of bekrachtigt.

Een woord uitleg over de "wetten" die een internationaal verdrag goedkeuren en de begrotingswetten.

De wet die een internationaal verdrag goedkeurt beperkt zich ertoe uitwerking te verlenen aan de rechtsregels *van* het internationaal verdrag en ze in het nationaal positief recht op te nemen. Dergelijke "wet" voert geen enkele norm in. De normen zijn neergelegd in het internationaal verdrag dat goedgekeurd wordt. Dit werd duidelijk beslist door het arrest van mei 1971 en toegelicht door de conclusie van de procureur-generaal Ganshof van der Meersch, toen het Hof stelling had te nemen over het primaat van het internationaal recht op het nationaal recht³.

Zoals ook meermaals, en tenminste in twee arresten en in twee conclusies, werd onderstreept, zijn begrotingswetten louter formele wetten: in deze "wetten" vindt men geen rechts-

regels⁴. Een uitzondering hierop doet zich nochtans voor, wanneer de Wetgevende Macht in dergelijke "wetten" zich niet ertoe beperkt de even bedoelde machtigingen wat de financiën betreft te verlenen, maar daarin ook andere beslissingen neemt die wetten in de materiële betekenis *kunnen* uitmaken. Deze toevoegingen in de begrotingswetten heet men "les cavaliers budgétaires" en in het Engels "the riders". Deze "cavaliers budgétaires" of "riders" kunnen zowel wetten in de materiële betekenis als formele wetsbepalingen betreffen, zoals dit het geval was voor artikel 8 van de wet van 11 september 1895 dat thans wordt onderzocht.

Nog één andere precisering is hier nodig: formele wetten zijn gewis geen normen maar zij kunnen de voorwaarde zijn voor de regelmatigheid, de wettelijkheid i.h.a., van een recht, van een bevoegdheid, van een macht, waarop een rechtssubject of een overheid aanspraak meent te mogen maken.

Zo bv.:

a) het innen door de administratie van de belastingen wordt afhankelijk gesteld van de machtiging die door de Wetgevende Macht wordt verleend, i.h.b. door de wet van financiën — een wet in de formele betekenis — die jaarlijks door de Wetgevende Macht moet worden goedgekeurd;

b) de deelneming van een gewezen vreemdeling aan de verkiezingen wordt afhankelijk gesteld van een naturalisatie, door een formele wet van de Wetgevende Macht beslist;

c) de rechtsregels van een internationaal verdrag zijn dan alleen in ons positief recht vigerende rechtsregels, zo zij door de goedkeuring door een formele wet van de Wetgevende Macht in dat positief recht worden ingevoegd (in de gevallen o.a. bedoeld door artikel 68 van de Grondwet).

Terwijl de *formele* wetten uitsluitend door de Wetgevende Macht worden uitgevaardigd, kunnen integendeel rechtsnormen, d.w.z. regels in abstracto, eigenlijke rechtsregels of wetten in de materiële betekenis, door talrijke overheden of organen uitgevaardigd worden. Deze overheden of organen zijn de Grondwetgevende Macht, de Wetgevende Macht, de cultuurraden, de Uitvoerende Macht, elementen van de Uitvoerende Macht, provinciale en gemeentelijke overheden, agglomeraties en federaties van gemeenten, hoge ambtenaren (provinciegouverneurs, arrondissementscommissarissen), officieren van het leger wanneer de staat van beleg werd uitgeroepen, overheidslichamen zoals de Dienst der Scheepvaart, de Bankcommissie, de Nationale Bank, het Instituut voor de Wissel, de Raad van Bestuur van het Beneluxmerkenbureau en het bureau voor de tekeningen en modellen ... ook verscheidene Staten, gezamenlijk beslissende, ik bedoel de internationale verdragen, — of nog supranationale overheden — hier bedoel ik de verordeningen van de minister-raad en de Commissie van de Europese Gemeenschappen⁵. Vermeld dienen ook te worden de paritaire comités, die duizenden beslissingen uitvaardigen welke wetten zijn in de materiële betekenis zoals het Hof in 1964 beslist heeft⁶. Al deze overheden kunnen dus wetten in de materiële en in de zin van de Grondwet, en o.a. van artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek, uitvaardigen en derhalve kan de schending ervan door de hoven en rechtbanken een middel voor een cassatieberoep opleveren dat tot vernietiging van rechterlijke beslissingen kan leiden.

Hoef ik eraan te herinneren, dat het Hof van Cassatie reeds op 25 februari 1875 onderstreepte dat "la loi est un acte de souveraineté qui commande et s'impose à tous les individus indépendamment de tout concours de consentement individuel". En advocaat-generaal Paul Leclercq — naderhand procureur-generaal — preciseerde in zijn conclusie, die het arrest van uw Hof van 25 maart 1917 voorafging (*Pas.*, 1917, I, 118): "Suivant une définition la loi matérielle est, sans qu'elle doive émaner de l'organe législatif, toute disposition du Souverain, par voie générale et impérative, tout acte de l'Etat contenant une règle de droit objectif et la disposition par voie générale, la règle de droit objectif est celle dont l'application à un cas déterminé d'avance n'épuise pas l'efficacité".

⁴ Zie voetnoot 1.

⁵ Cass., 8 juni 1967 (*Bull. en Pas.*, 1967, I, 1193; *Arr. Cass.*, 1967, 1227) en conclusie van het openbaar ministerie, *J.T.*, 1967, 459.

⁶ Cass., 14 februari 1964 (*Bull. en Pas.*, 1964, I, 635).

¹ Cass., 25 november 1955 (*Bull. en Pas.*, 1956, I, 284; *Arr. Verbr.*, 1956, 234) en conclusie van het openbaar ministerie; Cass., 17 mei 1963 (*ibid.*, I, 987) en conclusie van de procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH, toen advocaat-generaal.

^{2,3} Cass., 27 mei 1971 (*Bull. en Pas.*, 1971, I, 886; *Arr. Cass.*, 1971, 959) en conclusie van de procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH.

Maar een beslissing, zelfs van de Wetgevende Macht, die voor een alleenstaand feit of toestand of één individu is bedoeld, of ook die zich ertoe beperkt iets toe te staan, een beslissing goed te keuren of een overeenkomst te bekrachtigen, is geen wet in de materiële betekenis en derhalve kan artikel 608, dat de schending van de wet vermeldt als een grond tot vernietiging van een vonnis of arrest, geen toepassing vinden voor dergelijke beslissingen. Dit werd meermaals door het Hof beslist.

Zo overwoog het Hof:

a) op 21 april 1902 (*Bull.*, 1902, 208): "La loi qui approuve une convention intervenue entre le Gouvernement et une compagnie est un acte de haute tutelle administrative, elle laisse l'interprétation de la convention dans le domaine souverain du juge du fond";

b) op 19 mei 1914 (*Bull.*, 1914, 246): dezelfde beslissing;

c) op 30 maart 1933 (*Bull.*, 1933, 194): "Est rejeté le pourvoi qui n'invoque la violation que d'une disposition légale ne concernant qu'un particulier, sans invoquer la violation des dispositions légales sur la force obligatoire des conventions". Het Hof preciseerde: "Attendu que la Cour de cassation est sans compétence pour juger les violations d'une telle disposition; que le juge du fond apprécie souverainement la portée de pareils actes, que sa décision peut il est vrai être l'objet d'un pourvoi si on l'accuse d'avoir violé la loi des parties ou d'avoir méconnu la force probante des écrits qui contiennent la disposition; mais qu'en l'espèce le moyen n'invoque ni ce fait ni la violation de l'article 1134 ni des articles 1319 à 1322 du Code civil".

De procureur-generaal P. Leclercq preciseerde in 1935 (zie voetnoot onder aan Cass., 5 februari 1935 [*Bull. en Pas.*, 1935, I, 146]): "La Cour de cassation a été instituée exclusivement pour assurer l'observation de la loi et par là il faut entendre une disposition du Souverain, s'appliquant à tous les citoyens. La violation de l'effet d'un acte qui ne présenterait d'intérêt que pour un citoyen, même s'il émanait du pouvoir législatif, ne serait pas susceptible à elle seule de donner lieu à pourvoi". In een andere voetnoot (*ibid.*, p. 211) schreef hij nog: "... C'est la même raison qui fait que la seule circonstance qu'une loi d'intérêt particulier a été violée, par exemple, une loi accordant une pension à un particulier, ne peut donner ouverture à cassation ...".

Derhalve, in zover het middel schending van artikel 8 van de wet van 5 september 1895 doet gelden, is het onontvankelijk.

Het tweede onderdeel

Hier betoogt eiseres dat het hof van beroep te Gent de wet van 1954 heeft geschonden, daar verweerster in het toekennen van de exclusiviteit aan de firma Purfina de regelen, door deze wet voor het sluiten van contracten gesteld, niet heeft nageleefd.

Een grond van niet-ontvankelijkheid werd opgeworpen omdat het middel nieuw is.

Het middel is gewis nieuw, maar het is niettemin ontvankelijk, daar het schending van wetsbepalingen van openbare orde aanvoert. Immers, de bepalingen van de wet van maart 1954 zijn buiten kijf van openbare orde⁷.

Maar de onontvankelijkheid ervan vloeit voort uit de onnauwkeurigheid ervan en uit het feit dat het Hof verzoekt zich over feiten uit te spreken.

Het middel in het tweede onderdeel betoogt dus, dat, door te beslissen dat verweerster geldig met de firma Purfina gecontracteerd had niettegenstaande de bepalingen van artikel 7bis van de wet van 16 maart 1954 niet werden nageleefd, het arrest deze wetsbepalingen — artikel 7bis — geschonden heeft.

Maar er moet ten eerste rekening gehouden worden met de omstandigheid dat artikel 7bis, zoals het thans bestaat, pas sinds november 1967 van kracht is. Dat het van december 1957 tot november 1967 een andere inhoud had ... en dat dit artikel 7bis het laatste lid van artikel 7 (niet

7bis) van bedoelde wet sinds december 1957 — ook met een andere inhoud — vervangen heeft.

Om uit te kunnen maken of artikel 7bis ofwel zoals het thans bestaat, ofwel de oorspronkelijke tekst ervan, ofwel nog het in december 1957 opgeheven laatste lid van artikel 7 van toepassing kon zijn, zou het Hof moeten kunnen vaststellen wanneer de kwetsieuze overeenkomst tussen verweerster en Purfina gesloten werd. Tussen 1954 en december 1957 — periode van toepassing van artikel 7, laatste lid — tussen december 1957 en november 1967 — periode van toepassing van de oorspronkelijke tekst van het artikel 7bis ofwel na november 1967?

Noch uit het arrest noch uit de stukken waarop het Hof acht vermag te slaan blijkt op welke datum verweerster de litigieuze overeenkomst met de firma Purfina gesloten heeft. Eiseres beperkt zich ertoe schending van artikel 7bis van de wet van 1954 aan te voeren zonder zelfs een woord te zeggen over deze datum — een element nochtans dat van het allergrrootste belang is.

Overigens, vermits noch uit het bestreden arrest noch uit de stukken waarop het Hof acht vermag te slaan blijkt welke de stipulaties van het tussen verweerster en de firma Purfina gesloten contract of de bepalingen van de statuten van verweerster zijn, komt het middel erop neer het Hof te verzoeken én overeenkomsten zelf te interpreteren én de feiten te beoordelen.

Het onderdeel kan niet aangenomen worden.

Wat het derde onderdeel betreft

Het onderdeel voert schending van de artikelen 870 en 871 van het Gerechtelijk Wetboek, 1, B, en 7bis van de wet van 16 maart 1954 en 97 van de Grondwet aan, omdat eiseres in haar conclusie tevergeefs verweerster aangemaand heeft haar contract van exclusiviteit voor te leggen en het bijgevolg onmogelijk is na te gaan of verweerster de bepalingen van openbare orde (art. 1, B, en 7bis van de wet van 1954) betreffende het sluiten van dit contract nageleefd heeft.

Deze grieven zijn noodzakelijk vreemd aan artikel 870 van het Gerechtelijk Wetboek dat de bewijsvoering die op eiseres rustte betreft.

Eiseres stelt niet dat zij met toepassing van artikel 871 van het Gerechtelijk Wetboek het hof van beroep verzocht had gebruik te maken van zijn macht aan verweerster te bevelen het kwetsieuze contract over te leggen en dat het bestreden arrest met schending van deze wetsbepaling op dit verzoek niet ingegaan is; zij beperkt zich ertoe te doen gelden dat zij verweerster aangemaand had het contract voor te leggen.

Uit de enkele omstandigheid dat het thans onmogelijk is uit te maken of de bepalingen van de artikelen 1, B, en 7bis van de wet van 16 maart 1954 al dan niet door verweerster nageleefd werden volgt gewis geen schending door het bestreden arrest hetzij van deze wetsbepalingen of van artikel 97 van de Grondwet.

Het onderdeel kan ook niet aangenomen worden.

De conclusie die in het tweede middel wordt ingeroepen werd m.i. beantwoord zodat de in dat middel aangevoerde schending van artikel 97 van de Grondwet feitelijke grondslag mist.

Besluit: Verwerping.

Arrest

Gelet op het bestreden arrest, op 7 december 1972 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit schending van de artikelen 6, 6bis en 97 van de Grondwet, 1134 van het Burgerlijk Wetboek, 870, 871, 1042 van het Gerechtelijk Wetboek, 1, B, 7bis, van de wet van 16 maart 1954 betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut, zoals gewijzigd door de koninklijke besluiten van 18 december 1957 en van 11 november 1967, 7 van het decreet van 2-17 maart 1791 tot afschaffing van het gildewezen, 5 van de overeenkomst op 1 juni 1894 afgesloten tussen de Staat, de stad Brugge en de heren

⁷ Raadpl. conclusie voor arrest van het Hof van 19 november 1970 in *Tijdschrift voor Aannemingsrecht*, 1971, 148 e.v.

Coiseau en Cousin, 8 van de wet van 11 september 1895 houdende goedkeuring van de begroting van buitengewone ontvangsten en uitgaven voor het dienstjaar 1895,

doordat het arrest de door eiseres ingestelde voordeeling, strekkende tot erkenning van het recht om op de havendam met camions, zeeschepen met stookolie te bevoorraden, ongegrond verklaart om de volgende redenen: "als concessionaris van de exploitatie van de haven van Zeebrugge en van haar bijhorigheden is geïntimeerde (thans verweerster) belast met een openbare dienst. Deze concessie verleent aan geïntimeerde voor het beheer en de exploitatie van de haven, een uitsluitend recht dat zij tegenover derden kan doen gelden. Deze concessie verleent ook, met het oog op de uitvoering van de openbare dienst, aan geïntimeerde het privaat genot van zekere voordelen op het openbaar domein van de haven. Voor de haar geconcedeerde exploitatie heeft geïntimeerde het exclusief recht het havengebied te gebruiken. Voor de verwezenlijking van de haar geconcedeerde openbare dienst kan geïntimeerde alle middelen aanwenden, hetzij door bepaalde verrichtingen zelf te doen, hetzij door voor bepaalde verrichtingen een overeenkomst te sluiten met derden. De bevoorrading van schepen in stookolie binnen het geconcedeerde gebied is een van de middelen die geïntimeerde kan aanwenden om de haar toevertrouwde openbare dienst uit te voeren. Zulks valt in het raam van haar beheer en van haar exploitatiemogelijkheden en van haar maatschappelijk doel. Geïntimeerde kan deze bevoorrading ofwel zelf inrichten, bij uitsluiting van derden, ofwel ze toevertrouwen aan een bepaalde derde, bij uitsluiting van anderen. In beide gevallen komt het principe dat geïntimeerde, bij de verlening van de openbare dienst, een gelijk benuttingsrecht moet verlenen aan al degenen die voldoen aan de op algemene en onpersoonlijke wijze gestelde voorwaarden, niet in het gedrang. Deze benuttingsgelijkheid impliceert niet dat de bevoorrading zou moeten geschieden tegen de commercieel meest gunstige voorwaarden of dat geen onderscheid zou kunnen worden gemaakt tussen in het algemeen en op onpersoonlijke wijze bepaalde gebruikers. De uitoefening door geïntimeerde van de haar opgedragen openbare dienst sluit in dat degenen die deze dienst willen benutten zich daarbij moeten schikken naar de vigerende reglementen en gestelde voorwaarden. Deze beperking is niet strijdig met het principe van de benuttingsgelijkheid. Zeker is geïntimeerde niet bevoegd om de handelsbetrekkingen tussen reders en derden te reglementeren. Zulks betekent echter niet dat geïntimeerde de bevoorrading van schepen in stookolie, het laden en het lossen van goederen, enzovoort, niet mag reglementeren binnen het havengebied of een gedeelte daarvan, of dat zij deze middelen tot uitvoering van haar openbare dienst niet kan monopoliseren, hetzij voor zich zelf alleen, hetzij door overeenkomst voor een derde. Door de bevoorrading van schepen in stookolie exclusief zelf in te richten of aan derden toe te vertrouwen ontstaat voor degenen die zich in de haven of het vastgestelde havengebied bevinden geen verplichting tot bevoorrading en menkt geïntimeerde zich evenmin in contracten of handelsbetrekkingen die reders met derden kunnen hebben aangegaan. In het raam van haar concessieopdracht en krachtens de rechten die zij daaruit put

kan geïntimeerde, nu zij belast is met het uitsluitend beheer en de exploitatie van de haven en op grond van de privatieve rechten die zij op het openbaar domein heeft, beperkingen stellen voor het gebruik van de haven en van haar bijhorigheden en voor de middelen die kunnen worden aangewend om dit gebruik te voldoen. Degenen die gebruik wensen te maken van de haven kunnen zich niet beroepen op overeenkomsten met derden om zich daaraan te onttrekken; het verbod, voor derden, schepen in de haven te bevoorraden vindt zijn grondslag in het recht van beheer en van exploitatie van de haven, dat geïntimeerde uitoefent krachtens de haar toegestane concessie en met de middelen die zij voor de verwezenlijking van haar opdracht aanwendt, bij uitsluiting van derden. De aanvoering van appellant (thans eiseres) dat het geïntimeerde als parastatale B niet toegelaten is exclusiviteiten toe te staan welke de werking van de openbare dienst schaden, mist elke grond. Hierboven werd betoogd dat, door het exclusief toevertrouwen van de stookoliebevoorrading van schepen aan derden, de werking van de openbare dienst niet in het gedrang gebracht wordt;

terwijl, eerste onderdeel, verweerster, in haar hoedanigheid van concessionaris van de haven van Zeebrugge, noch gerechtigd is het bevoorraden met stookolie van de in deze haven liggende schepen exclusief, met uitsluiting van eiseres, aan een bepaalde derde toe te vertrouwen, noch gerechtigd is dit te doen zonder daarbij acht te slaan op de meest gunstige commerciële voorwaarden, zodat eiseres op willekeurige wijze van de bevoorrading uitgesloten wordt en de stookolie niet in de meest gunstige economische voorwaarden aan de zeeschepen wordt aangeboden, hetgeen een schending is van de gelijkheid van de Belgen voor de wet en de openbare dienst en van de vrijheid van handel en nijverheid (schending van de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet, 7 van het decreet van 2-17 maart 1791, 5 van de overeenkomst van 1 juni 1894, 8 van de wet van 11 september 1895 en 1134 van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, verweerster, in haar hoedanigheid van instelling van openbaar nut, niet gerechtigd is de bevoorrading met stookolie van de in de haven van Zeebrugge aanleggende zeeschepen door een exclusiviteitscontract aan een bepaalde derde toe te vertrouwen, zonder daarbij te moeten letten op de meest gunstige voorwaarden, en eiseres altoos op willekeurige wijze van die leveringen uit te sluiten, en het feit dat verweerster deze bevoorrading zelf zou kunnen doen deze discriminatie niet rechtvaardigt en verweerster in alle geval de door de wet van 16 maart 1954 gestelde regelen voor het sluiten van haar contracten moet eerbiedigen (schending van de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet, 1 B en 7bis van de wet van 16 maart 1954).

derde onderdeel, eiseres in haar conclusie verweerster tevergeefs heeft aangemaand haar met de derde maatschappij gesloten contract van exclusiviteit over te leggen en het derhalve onmogelijk is na te gaan of verweerster de bepalingen van openbare orde betreffende het sluiten van dit contract van bevoorrading met stookolie van de in de haven van Zeebrugge liggende zeeschepen al dan niet heeft nageleefd (schending van de artikelen 870, 871 van het Gerechtelijk Wetboek 1 B, 7bis van de wet van 16 maart 1954 en 97 van de Grondwet):

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat artikel 8 van de wet van 11 september 1895 (houdende goedkeuring van de begroting van buitengewone ontvangsten en uitgaven voor het dienstjaar 1895), waarbij de op 1 juni 1894 tussen de Staat, de stad Brugge en de heren Coiseau en Cousin gesloten overeenkomst werd bekrachtigd en waarvan het middel schending aanvoert, aan deze overeenkomst haar contractueel karakter niet ontnemt ; dat de bepaling houdende die bekrachtiging een akte van hoge administratieve voogdij uitmaakt en geen wetsbepaling is waarvan de schending aanleiding tot cassatieberoep kan geven ;

Dat de feitenrechter een aldus bekrachtigde overeenkomst soeverein interpreteert voor zover hij noch de bewijskracht, noch de wettelijke gevolgen ervan miskent ; dat ten deze het onderdeel de schending van de artikelen 1319 tot 1322 van het Burgerlijk Wetboek niet inroept en dat het niet preciseert waarin artikel 1134 van dit wetboek zou zijn geschonden ;

Overwegende dat de bepalingen van artikel 6 van de Grondwet betreffende de gelijkheid van de Belgen voor de wet en van artikel 6bis van de Grondwet hetwelk voorschrijft dat het genot van de rechten en vrijheden aan de Belgen toegekend zonder discriminatie moet worden verzekerd, niet kunnen worden geschonden, door het louter feit dat verweerster, concessionaris voor de haven van Zeebrugge, de exclusiviteit voor het bevoorraden met stookolie van de in de Zeebrugse haven liggende schepen aan een bepaald rechtssubject heeft toegekend ;

Overwegende, weliswaar, dat al de gebruikers die op algemene wijze door de wetten en besluiten geroepen worden om uit de werking van een openbare dienst nut te halen, gelijkelijk behandeld dienen te worden maar dat een dergelijke gelijkheid niet kan worden miskend door het feit dat een met een openbare dienst belaste instelling een exclusiviteit van bevoorrading aan een derde toevertrouwt precies om bedoelde openbare dienst te verzekeren ;

Dat de door artikel 7 van het decreet van 2-17 maart 1791 gewaarborgde vrijheid van handel en nijverheid van een rechtssubject, ten deze eiseres, evenmin miskend of geschonden wordt doordat een met een openbare dienst belaste instelling een dergelijke exclusiviteit aan een derde toevertrouwt ;

Dat ten slotte uit niets blijkt dat de gunstigste economische voorwaarden niet in acht werden genomen en dat eiseres overigens niet preciseert welke wetsbepaling dienaangaande geschonden zou zijn ;

Dat het onderdeel in zoverre het ontvankelijk is naar recht faalt ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Over de grond van niet-ontvankelijkheid door verweerster opgeworpen ten aanzien van de in het onderdeel aangevoerde schending van artikel 7bis van de wet van 16 maart 1954 en hieruit afgeleid dat het onderdeel gericht is tegen een beslissing welke in het arrest niet voorkomt ;

Overwegende dat het arrest de eis afwijst waarbij eiseres vroeg voor recht te zeggen dat zij niet mocht worden

uitgesloten van het bunkeren van de zeeschepen in de haven van Zeebrugge ;

Overwegende dat het onderdeel stelt dat verweerster niet op willekeurige wijze eiseres van de leveringen van stookolie aan de zeeschepen in de haven Zeebrugge mocht uitsluiten, daar zij de door de wet van 16 maart 1954 gestelde regelen voor het afsluiten van haar contracten moet eerbiedigen ;

Dat het onderdeel enerzijds gericht is tegen een beslissing die in het arrest voorkomt en anderzijds steunt op bepalingen die de openbare orde raken ;

Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen ;

Overwegende dat in zoverre het onderdeel de in het eerste onderdeel aangevoerde grieven deels herhaalt, het om bovenvermelde redenen naar recht faalt ;

Overwegende dat artikel 7bis van de wet van 16 maart 1954 zoals het door het koninklijk besluit van 11 november 1967 werd gewijzigd thans bepaalt : "Onder voorbehoud van de bijzondere bepalingen van dit artikel, sluiten de in deze wet bedoelde instellingen van openbaar nut hun overeenkomsten voor aanneming van werken leveringen en diensten op de wijze en volgens de procedure die geldt voor de overeenkomsten gesloten voor rekening van de Staat", terwijl dit artikel, zoals het oorspronkelijk in bedoelde wet werd ingelast door het koninklijk besluit van 18 december 1957 waardoor het laatste lid van artikel 7 werd vervangen, bepaalde : "Telkens als hun statuten niet anders luiden, sluiten de in deze wet bedoelde organismen van openbaar nut hun overeenkomsten betreffende de aannemingen van werken, leveringen, transporten, onderhouden, na een beroep op de mededinging" ;

Dat het aldus door het koninklijk besluit van 18 december 1957 opgeheven artikel 7 in fine van de wet van 16 maart 1954 zich ertoe beperkte te bepalen : "Wat werken en leveringen betreft zijn bedoelde organismen gehouden tot toepassing van administratieve en technische clausules en voorwaarden vervat in het algemeen lastenkohier van de Staat" ;

Overwegende dat noch uit het arrest noch uit de stukken waarop het Hof acht vermag te slaan blijkt op welke datum verweerster de litigieuze overeenkomst met de firma Purfina heeft gesloten, terwijl eiseres zich ertoe beperkt schending van artikel 7bis van de wet van 1954 aan te voeren ;

Overwegende dat het Hof derhalve wegens de onnauwkeurigheid van het middel en van de feiten waarover het bestreden arrest in rechte diende uitspraak te doen, onmogelijk de opgeworpen grieven kan onderzoeken ;

Overwegende overigens dat, vermits noch uit het arrest noch uit de stukken waarop het Hof acht vermag te slaan blijkt welke de bepalingen van het tussen verweerster en de firma Purfina gesloten contract of die van de statuten van verweerster zijn, het middel erop neerkomt het Hof te verzoeken én overeenkomsten zelf te interpreteren én de feiten te beoordelen ;

Dat het onderdeel derhalve niet ontvankelijk is ;

Wat het derde middel betreft :

Overwegende dat het onderdeel schending van de ar-

tikelen 870 en 871 van het Gerechtelijk Wetboek, 1, B, en 7bis van de wet van 16 maart 1954 en 97 van de Grondwet aanvoert, omdat eiseres in haar conclusie tevergeefs verweerster aangemaand heeft haar contract van exclusiviteit voor te leggen en het derhalve onmogelijk is na te gaan of verweerster de bepalingen van openbare orde (artikel 1, B, en 7bis van de wet van 1954) betreffende het sluiten van dit contract heeft nageleefd ;

Dat eiseres niet stelt dat zij met toepassing van de artikelen 870 en 871 van het Gerechtelijk Wetboek het hof van beroep verzocht had gebruik te maken van zijn macht om aan verweerster te bevelen het kwestieuze contract over te leggen en dat het arrest met schending van deze wetsbepalingen op dit verzoek niet ingegaan is ;

Dat uit de enkele omstandigheid dat het thans onmogelijk is uit te maken of de bepalingen van de artikelen 1, B, en 7bis van de wet van 16 maart 1954 al dan niet door verweerster nageleefd werden geen schending volgt, door het arrest, van deze wetsbepalingen of van artikel 97 van de Grondwet ;

Dat het onderdeel niet kan aangenomen worden ;

Over het tweede middel, afgeleid uit schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de door eiseres ingestelde vordering, strekkende tot erkenning van het recht om op de havendam met camions zeeschepen met stookolie te voorraden, ongegrond verklaart,

zonder de conclusie te beantwoorden, waarin eiseres staande hield dat verweerster "nog steeds geen enkel bewijs levert van de draagwijdte van de eventueel bestaande exclusiviteit ; dat concludante (thans eiseres) bij deze nogmaals aanmaant tot overlegging van de overeenkomst van dit exclusiviteitscontract ; dat indien dit exclusiviteitscontract beperkt is tot de in de briefwisseling vervatte vermeldingen, aan eiseres niet kan worden verboden per tankwagen of lichter schepen te bunkeren", zodat het arrest niet ten genoegen van recht gemotiveerd is ;

Overwegende dat het arrest de door eiseres aangehaalde conclusie beantwoordt door te overwegen dat het bestaan van een exclusiviteitscontract ten deze zonder belang is, daar verweerster, als concessionaris van de exploitatie van de haven, het recht heeft, om de haar toevertrouwde dienst uit te voeren, hetzij zelf de schepen te bunkeren, hetzij dit bunkeren aan een derde, met uitsluiting van anderen, toe te vertrouwen ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 18 DECEMBER 1975

Voorzitter : de h. Perrichon

Raadsheer-rapporteur : de h. Capelle

Eerste advocaat-generaal : de h. Dumon
Advocaten : mrs. H. De Bruyn en P. Ansiaux

Eigendomsvordering en bezitsvordering—Redintegranda.

De als "redintegranda" bestempelde bezitsvordering steunt op de spreuk "spoliatus ante omnia restituendus".

Deze rechtsvordering, die de handhaving van de openbare rust beoogt, kan worden uitgeoefend door elke houder van een onroerend goed, wiens bezit gestoord wordt, en krachtens art. 1370, laatste lid, Ger.W. moet niet bewezen worden dat het burgerrechtelijk bezit, in overeenstemming is met de bij de artt. 2228 tot 2235 B.W. bepaalde karakteristieken.

Het vonnis, dat de vordering van eiser ongegrond verklaart om redenen die betrekking hebben op het bestaan zelf van het recht en omdat het bewijs van een met de artt. 2228 tot 2235 B.W. overeenstemmend bezit niet wordt geleverd, schendt de artt. 1370 en 1371 Ger.W.

Stoffels t/ Bastin

Gelet op het bestreden vonnis, op 4 december 1974 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Verviers ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 870, 871, 876, 1370, 1371 van het Gerechtelijk Wetboek, 1315, 1316, 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat, om de rechtsvordering ongegrond te verklaren die ertoe strekte te horen beslissen dat eiser in het bezit zal blijven en het vrij en volledig genot zal behouden van het geheel van een perceel grond en dat verweerder een muurtje zal moeten afbreken dat hij pas op een deel van dat perceel heeft opgericht, elk spoor ervan zal moeten verwijderen en de zaken in hun vroegere staat zal moeten herstellen, en om bovendien te weigeren dat, alvorens recht te doen, eiser, zoals hij voorstelt, door alle rechtsmiddelen, getuigenissen inbegrepen, zou bewijzen dat de grens die de erven van de partijen scheidt zich van 1964 tot 1970 voorbij het 54 centimeter lang muurtje bevond dat eiser in 1970 zo maar had opgericht, het vonnis beslist dat eiser, om te ontsnappen aan de verplichting het bewijs te leveren van een met alle voorwaarden van de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek overeenstemmend bezit, niet mag vragen dat het beginsel "spoliatus ante omnia restituendus" te zijnen gunste wordt toegepast ; dat die bewijsvoering niet kan overtuigen wanneer door de afbakening (die tijdens de rechtspleging voor de eerste rechter bevolen werd) het bewijs wordt geleverd dat het eiser is die in bezit is gebleven van een stuk grond dat hij in 1964 aan verweerder heeft verkocht, terwijl deze laatste niets heeft gedaan buiten het perceel dat hij heeft verkregen, en dat het feit dat eiser het bezit en het genot heeft willen behouden van een terrein dat hij met volledige kennis van zaken en zonder enig voorbehoud aan verweerder heeft verkocht, zeker niet meebrengt dat een met de beginselen van het Burgerlijk Wetboek overeenstemmend bezit ontstaat, terwijl de houder van een onroerend goed die, zoals ten deze eiser, de bezitsvordering, genaamd "redinte-

granda", instelt, enkel moet bewijzen dat hij met geweld of door feitelikheden uit zijn bezit werd ontzet en dat minder dan één jaar is verlopen sedert het geweld of de feitelikheden die hij leed; de "redintegranda", die de bescherming beoogt van elke houder van een onroerend goed die met geweld of door feitelikheden uit zijn bezit werd ontzet, een toepassing is van het beginsel "spoliatus ante omnia restituendus" en geen enkel uit het bestaan zelf van het recht afgeleide uitzondering kent, en terwijl, bijgevolg, het vonnis, door te beslissen zoals hiervoor gezegd, van eiser ten onrechte een bewijs eist dat hij wettelijk niet moet leveren (schending van de artikelen 1315, 1316, en 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek, 870, 871, 876 en 1370, inzonderheid 1370, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek) en bovendien, door tegen eisers rechtsvordering een uit het bestaan van het recht afgeleide exceptie en de afwezigheid van een met de voorwaarden van de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek overeenstemmend bewijs op te werpen, de bezitsvordering en de eigendomsvordering onwettelijk cumuleert en de door eiser ingestelde bezitsvordering ongegrond verklaart om redenen die deze beslissing wettelijk niet kunnen rechtvaardigen (schending van de artikelen 1370, inzonderheid 1370, laatste lid, en 1371 van het Gerechtelijk Wetboek, 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet) :

Overwegende dat het vonnis eiser afwijst om de redenen "dat uit het geheel van de rechtspleging volgt dat de rechtsvordering een bezitsvordering is, ingesteld op grond van de artikelen 1370 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek en van de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek", dat eiser "opdat zijn bezitsvordering zou worden ingewilligd, het bewijs moet leveren van een met de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek overeenstemmend bezit, dat dit bewijs niet wordt geleverd", dat eiser, wanneer hij de spreuk "spoliatus ante omnia restituendus" aanvoert, "niet kan overtuigen, indien de afbakening aantoonst dat het eiser is die in bezit is gebleven van een stuk grond dat hij in 1964 heeft verkocht, terwijl Bastin", thans verweerder, "buiten het perceel dat hij had gekregen niets heeft gedaan en dat het feit dat Stoffels", thans eiser, "het bezit en het genot wil behouden van een stuk grond dat hij aan Bastin heeft verkocht, zeker geen met de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek overeenstemmend bezit meebrengt" ;

Overwegende dat uit de stukken van de rechtspleging met name uit de bewoordingen van het inleidend exploit van de eis van 13 november 1970 en uit eisers conclusie voor de twee rechtscollages die over de grond van de zaak uitspraak deden, blijkt dat de eis ertoe strekte een einde te doen maken aan door een feitelijke veroorzaakte stoornis van zijn bezit, namelijk : het feit dat verweerder in 1970, vóór de door eiser sedert 1964 gebouwde garages een muurtje oprichtte waardoor de toegang tot genoemde garages werd belemmerd, dit terwijl de eigendommen van partijen aan elkander grensden en verweerder het zijne bij akte van 11 september 1964 van eiser had verworven, kort vóór het oprichten van de garages ;

Dat eiser aldus, binnen het jaar van de gebeurtenis

die de door hem betwiste feitelijke uitmaakt, de als "redintegranda" bestempelde bezitsvordering, die steunt op de spreuk "spoliatus ante omnia restituendus", heeft ingesteld ;

Overwegende dat dergelijke rechtsvordering, die de handhaving van de openbare rust beoogt, kan worden uitgeoefend door elke houder van een onroerend goed, wiens bezit gestoord wordt en dat krachtens artikel 1370, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, eiser niet moet bewijzen dat hij burgerrechtelijk bezitter was, in overeenstemming met de bij de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek bepaalde karakteristieken ;

Dat dienaangaande, door erop te wijzen dat de in uitvoering van een beslissing van de eerste rechter gedane afbakening bewijst dat het eiser is "die in bezit is gebleven van een stuk grond dat hij in 1964 heeft verkocht", terwijl verweerder "niets heeft gedaan buiten het perceel dat hij had verkregen", het vonnis vaststelt dat, van 1964 tot 1970, dus tot de litigieuze muur werd opgericht, eiser houder was van het vóór zijn garages gelegen terrein waarop de muur werd opgericht ;

Overwegende dat daaruit volgt dat, door eisers vordering niet gegrond te verklaren om redenen die betrekking hebben op het bestaan zelf van het recht en omdat het bewijs van een met de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek overeenstemmend bezit niet werd geleverd, het vonnis de artikelen 1370 en 1371 van het Burgerlijk Wetboek (lees : Gerechtelijk Wetboek) schendt ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

zonder acht te slaan op de memorie van antwoord ter griffie van het Hof neergelegd na het verstrijken van de bij artikel 1097 van het Gerechtelijk Wetboek op straffe van verval bepaalde termijn van drie maand vanaf de dag van de betekening van het verzoekschrift of van de aanvullende memorie, noch op het eerste middel waarvan de aanneming geen ruimere vernietiging kan meebrengen,

Vernietigt het bestreden vonnis, behalve in zoverre het hoger beroep ontvankelijk wordt verklaard ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerder in de kosten van zijn memorie van antwoord, ten bedrage van duizend driehonderd negen en tachtig frank ;

Houdt de overige kosten aan opdat erover door de feitenrechter worde beslist ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg te Luik, zitting houdende in hoger beroep.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 5 DECEMBER 1975

Voorzitter : de h. de Vreese

Raadsheer-rapporteur : de h. Van Leckwijck

Advocaat-generaal : de h. Charles
Advocaat : mr. Houtekier

1. Huwelijk—Inkomstendeleгатie—Feitelijke scheiding
—a) Ontstaan—Schuld—Bewijs—Vroeger vonnis—b)
Voortduren—Schuld—Bewijslast—2. Vonnissen en ar-
resten—Vroeger vonnis, dat tegenstrijdig en voor inter-
pretatie vatbaar is—Bewijskracht—Motivering van later
vonnis.

1. a) *Als de echtgenoten gescheiden leven, kan de
machtiging van art. 218 B.W. slechts worden verleend
aan de echtgenoot die bewijst dat de scheiding aan de
schuld van de andere echtgenoot te wijten is, zodat
aangenomen moet worden dat een vonnis dat de mach-
tiging toestaat, te kennen geeft dat de feitelijke scheiding
aan de schuld van de verweerder te wijten is.*

b) *Als aan de hand van een vroeger vonnis vastge-
steld wordt, dat de vrouw het bewijs bijbrengt dat de
feitelijke scheiding aan de schuld van de man te wij-
ten is, vermag de rechter, zonder de bewijslast om te
keren, te beslissen dat de man vermoed wordt, tot het
bewijs van het tegendeel, schuldig te zijn aan het voort-
duren van de feitelijke scheiding en dat hij dit bewijs
van het tegendeel niet levert.*

2. *M.b.t. een eis op grond van art. 218 B.W. werd
in een vroeger vonnis overwogen, dat niet kon worden
uitgemaakt aan wie de feitelijke scheiding te wijten was,
maar werd de eis ingewilligd.*

*Ten aanzien van de vraag of de schuld aan de man
te wijten was, is dat vonnis door tegenstrijdigheid aan-
getast. Nu het op dit punt voor verschillende interpre-
taties vatbaar is, vermag de rechter in een later geding,
zonder de bewijskracht van het eerste vonnis te misken-
nen, te oordelen dat door het toekennen van de machti-
ging, de schuld van de man bewezen is. Door aldus te
oordelen berust het tweede vonnis op motieven die
duister noch dubbelzinnig zijn.*

V. t/ V.

Gehoord het verslag van raadsheer Van Leckwijck en
op de conclusie van de heer Charles, advocaat-generaal ;

Gelet op het bestreden vonnis, op 2 april 1974 in ho-
ger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aan-
leg te Antwerpen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de
artikelen 212, 218, 1315, 1319, 1320, 1322, 1350, 3º,
van het Burgerlijk Wetboek, 23, 24, 25, 870, 1044, 1045
van het Gerechtelijk Wetboek, en 97 van de Grondwet,

doordat het vonnis eiser veroordeelt om aan verweer-
ster een som van 4.000 frank per maand, gekoppeld
aan de index van de kleinhandelsprizen, te betalen en
haar machtigt deze som rechtstreeks op zijn inkomsten
in ontvangst te nemen, om de reden dat de verplichting
tot hulpverlening, opgelegd door artikel 212 van het
Burgerlijk Wetboek, en de plicht tot bijdrage in de lasten
van het huishouden voorgeschreven door artikel 218 van
het Burgerlijk Wetboek, blijven voortbestaan in geval
van feitelijke scheiding, maar alleen kunnen worden in-
geroepen tegen de echtgenoot aan wiens schuld de fei-
telijke scheiding en het voortduren ervan te wijten zijn ;
dat het vonnis van 27 juni 1962, onverschillig de aan-

gewende bewoordingen, door het toestaan van de door
verweerster destijds gevraagde loonsafhouding, impli-
ciet de schuld van de feitelijke scheiding in hoofde van
eiser vastgesteld heeft, en deze in het vonnis berust
heeft ; dat eiser niet bewijst dat het voortbestaan van
de feitelijke scheiding aan de schuld van verweerster zou
te wijten zijn ;

terwijl, eerste onderdeel, het op 27 juni 1962 uitge-
sproken vonnis vaststelt dat "partijen feitelijk geschei-
den leven sinds 1957, zonder dat kan worden uitge-
maakt aan wie van beiden deze feitelijke scheiding te
wijten is" en dit vonnis derhalve, door aan verweerster
de gevraagde loonsafhouding ten laste van eiser toch
toe te kennen, geenszins impliciet beslist dat de schuld
van de feitelijke scheiding bij eiser zou liggen ; dat deze
motieven vergeleken met het geïnterpreteerde vonnis
duister en dubbelzinnig zijn (schending van de artikelen
23, 24, 25 van het Gerechtelijk Wetboek, 1320, 1322,
1350, 3º, van het Burgerlijk Wetboek, 97 van de Grond-
wet),

tweede onderdeel, verweerster het bewijs geleverd
heeft dat de feitelijke scheiding van partijen in 1957 of
het voortduren ervan aan eiser zou te wijten zijn ; dat
het feit dat eiser het vonnis van 27 juni 1962 aanvaard
heeft evenmin dat bewijs uitmaakt (schending van de
artikelen 212, 218, 1315, 1350, 3º, van het Burgerlijk
Wetboek, 870, 1044, 1045 van het Gerechtelijk Wet-
boek) :

Overwegende dat, na te hebben vastgesteld dat de
partijen feitelijk gescheiden leven, het vonnis van 27 juni
1962 aan verweerster de door artikel 218 van het Bur-
gerlijk Wetboek bepaalde machtiging verleent om een
deel van eisers inkomsten in ontvangst te nemen ;

Overwegende dat, wanneer de echtgenoten gescheiden
leven, dergelijke machtiging slechts verleend kan wor-
den aan de echtgenoot die bewijst dat de scheiding
aan de schuld van de andere echtgenoot te wijten is,
zodat moet worden aangenomen dat voormeld vonnis,
door de gevraagde machtiging op grond van artikel 218
van het Burgerlijk Wetboek toe te staan, te kennen
geeft dat de feitelijke scheiding aan eisers schuld te
wijten is ;

Dat, nu dat zelfde vonnis in zijn motivering beschouwt
dat partijen sedert 1957 feitelijk gescheiden leven "zon-
der dat kan worden uitgemaakt aan wie van beiden
deze feitelijke scheiding te wijten is", dit vonnis ten
aanzien van de vraag of de scheiding aan eisers schuld te
wijten is, door tegenstrijdigheid is aangetast ;

Dat nu dat vonnis op dit punt voor verschillende in-
terpretaties vatbaar is, de rechters, zonder de bewijs-
kracht ervan te miskennen en zonder de in het middel
aangehaalde wetsbepalingen te schenden, vermochten
te oordelen dat door het toekennen van de gevraagde
machtiging bewezen was dat de feitelijke scheiding
aan eisers schuld te wijten was ;

Overwegende dat het bestreden vonnis, door aldus te
oordelen, op motieven rust die duister noch dubbelzin-
nig zijn ;

Overwegende dat, nu het aan de hand van het vonnis
van 27 juni 1962 vaststelt dat verweerster het bewijs
inbrengt dat de feitelijke scheiding van partijen in 1957
aan eisers schuld te wijten was, het vonnis vermocht,
zonder de bewijslast om te keren, te beslissen dat eiser

vermoed wordt, tot het bewijs van het tegendeel, schuldig te zijn aan het voortduren van de feitelijke scheiding en dat hij dit bewijs van het tegendeel niet levert ;
Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Volgens eiser in cassatie heeft het vonnis *a quo* van de rechtbank te Antwerpen van 2 april 1974 een vroeger vonnis van 27 juni 1962 slecht geïnterpreteerd. Eigenlijk maakt hij echter zijdelings het proces van het vonnis van 1962 waarvan de motivering een tegenstrijdigheid bevat, doch waarin destijds berust werd. Terecht wordt dit cassatiemiddel niet aangenomen. Uit het beschikkend gedeelte van het vonnis van 1962 volgens hetwelk de door de verlaten echtgenote gevraagde machtiging toegekend werd, kan besloten worden dat de feitelijke scheiding aan eisers schuld te wijten was. Zie: J. HERBOTS, "Cassatie wegens motiveringsgebreken", T.P.R., 1971, 1-26, in het bijzonder nrs. 9 en 13; J. HERBOTS, "De cassatiegrond: schending van de bewijskracht van geschreven stukken", R.W., 1970-71, 927-932.

J.P.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 19 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. Polet

Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens

Advocaat-generaal : de h. Duchatelet

Advocaat : mr. Simont

**Werkloosheid—Bedrag der werkloosheidsuitkering—
Gemiddeld dagloon—Loon verdiend in het buitenland.**

In het buitenland verrichte arbeid komt in aanmerking voor werkloosheidsuitkeringen wanneer hij verricht werd in een dienstbetrekking die in België aanleiding zou geven tot betaling van de sociale-zekerheidsbijdragen.

In dat geval verbiedt artikel 160, § 2, lid 2, van het K.B. van 20 december 1963 niet ter vaststelling van het bedrag der werkloosheidsuitkering rekening te houden met het in het buitenland verdiende loon.

R.V.A. t/ P.

Gelet op het bestreden arrest, op 19 november 1974 door het Arbeidshof te Luik gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 121, inzonderheid § 1, in fine, 160, inzonderheid §§ 2, 4, 6 en 7, van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid, zoals het, wat voormeld artikel 160 betreft, aangevuld en gewijzigd werd bij de artikelen 4 en 5 van het koninklijk besluit van 13 oktober 1971 en 3 van het koninklijk besluit van 27 juni 1973, 83^{quater}, inzonderheid §§ 1 en 4, van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 inzake werkloosheid, zoals het, wat voormeld artikel 83^{quater} betreft, aangevuld en gewijzigd werd bij de ministeriële besluiten van 18 oktober 1971 en 28 juni 1973, en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest beslist dat het bedrag van de werkloosheidsuitkering van eiser moet worden vastgesteld op grond van het loon dat hij in het buitenland heeft verdiend, ofschoon dit loon geen aanleiding heeft gegeven tot enige inhouding voor sociale zekerheid in België, daar geen enkele wettelijke bepaling voorschrijft dat op het loon van de in het buitenland verrichte arbeid inhoudingen voor de Belgische sociale zekerheid gedaan moeten zijn,

terwijl voor de berekening van het bedrag van de werkloosheidsuitkering het loon in aanmerking komt waarop inhoudingen voor de sociale zekerheid in België werden gedaan en, ingeval de werknemer die in het buitenland arbeid heeft verricht op werkloosheidsuitkering gerechtigd is onder de voorwaarden van voormeld artikel 121 van het koninklijk besluit van 20 december 1963, het bedrag van die uitkeringen, wanneer er geen inhoudingen voor de sociale zekerheid in België werden gedaan, op basis van een fictief loon wordt berekend, zoals, in geval van ontstentenis of ontoereikendheid van het loon, wordt voorgeschreven bij voormeld artikel 83^{quater}, § 4, van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 ;

Overwegende dat uit de artikelen 118 en 121 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid volgt dat een werknemer, om op werkloosheidsuitkering gerechtigd te zijn, moet aantonen in de loop van de referentieperiode een bepaald aantal dagen te hebben gewerkt waarvoor de inhoudingen voor sociale zekerheid op de uitbetaalde lonen werden gedaan ; dat echter van die regel wordt afgeweken in artikel 121, § 1, lid 3, van genoemd besluit, dat bepaalt dat de in het buitenland verrichte arbeid in aanmerking komt wanneer hij verricht werd in een dienstbetrekking die in België aanleiding zou geven tot betaling van de sociale zekerheidsbijdragen ;

Overwegende dat een werknemer die voldoet aan de voorwaarden inzake recht op en toekenning van werkloosheidsuitkeringen aanspraak kan maken op een uitkering die vastgesteld wordt volgens een percentage van het gemiddeld dagloon waaronder, naar luid van artikel 160, § 2, lid 2, van hetzelfde koninklijk besluit, moet worden verstaan alle bedragen of voordelen waarop de werknemer, ter uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst, aanspraak kan maken, zoals zij voor de inhouding voor de sociale zekerheid werden bepaald ;

Overwegende dat deze bepaling niet verbiedt rekening te houden met het in het buitenland verdiende loon ; dat ze de rechter verplicht het bedrag ervan te bepalen met toepassing van de regel die erin voorkomt ;

Overwegende dat uit de aan het Hof voorgelegde stukken volgt dat verweerder van 1 januari 1967 tot 21 maart 1973 als technisch beambte in Zaïre heeft gewerkt ; dat hij gedurende die periode een loon heeft ontvangen ; dat hij, na zijn terugkeer in België, op 29 maart 1973 een aanvraag om werkloosheidsuitkeringen heeft ingediend en dat hij ze vanaf die datum heeft genomen ;

Overwegende dat de regel van artikel 83^{quater}, § 4, van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 inzake werkloosheid slechts van toepassing is bij gebrek aan een loon verdiend in de loop van de zes maanden vóór de aanvraag om werkloosheidsuitkeringen en dus niets te maken heeft met het onderhavige geval ;

Overwegende dat het arrest er, zonder deswege te worden bekritiseerd, op wijst dat de dienstbetrekking van verweerder in Zaïre, in België aanleiding zou gegeven hebben tot betaling van de sociale zekerheidsbijdragen ;

Overwegende, derhalve, dat het arrest, door met verweerders loon in Zaïre rekening te houden voor de vaststelling van het bedrag van de werkloosheidsuitkeringen, geen enkele van de in het middel vermelde wettelijke bepalingen miskent ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 3 FEBRUARI 1976

Voorzitter : de h. A. Mast

Staatsraden : de hh. P. Vermeulen (rapporteur) en G. Baeteman

Auditeur : de h. Jacquemijn

Advocaten : mrs. Debergh en M.R. De Smet loco Erdman

**Openbare ambtenaren—Gemeentepersoneel—Tuchtre-
geling—Motivering.**

De Gemeentewet bepaalt niet dat een gemeenteoverheid, die een tuchtstraf uitspreekt, in haar beslissing een formele redengeving moet opnemen of een antwoord moet geven op de voorgedragen verweermiddelen ; het is nodig maar voldoende dat de feitelijke grondslag en de motieven van de bestraffing duidelijk uit het administratief dossier blijken.

C.D. t/ Stad Antwerpen

Arrest nr. 17.410

Gezien het verzoekschrift dat C.D., hoofdbag-german in de technische dienst van de havendienst van de stad Antwerpen, op 1 september 1973 heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van een besluit van het college van burgemeester en schepenen van 6 juli 1973 waarbij dat college tegen verzoeker de tuchtstraf van de schorsing zonder wedde gedurende vier dagen uitspreekt omdat hij met andere leden van zijn dienst ankers, die opgebaggerd waren en door de havendienst ergens gedurende onbepaalde tijd waren bewaard, had verkocht ;

(...)

Overwegende dat verzoeker in een enig middel staande houdt dat de bestreden beslissing een overtreding uitmaakt van het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk in tuchtzaken zowel als in strafzaken een beslissing waarbij een straf wordt opgelegd, met redenen omkleed moet zijn, een verplichting die volgens verzoeker ook nog voortspuit uit een ander algemeen rechtsbeginsel, datgene namelijk dat de rechten van de verdediging waarborgt en dat insluit dat iedere gestrafte het recht heeft te weten op grond van welke feiten en overwegingen

tegen hem een straf werd uitgesproken en waarom zijn verweer werd verworpen ; dat verzoeker er dan op wijst dat het college er zich toe beperkt in de bestreden beslissing te verwijzen naar het verslag over de zaak van het diensthoofd en naar het advies van een onderzoeksraad, zonder eigenlijk zelf stelling te nemen ten aanzien van verzoekers schuld en zonder te antwoorden op het namens verzoeker voorgedragen verweer ; dat verzoeker besluit dat "de bestreden beslissing ongetwijfeld moet worden beschouwd als zijnde niet met redenen omkleed" en daarom nietig ;

Overwegende dat de Gemeentewet niet voorschrijft dat een gemeenteoverheid, die een tuchtstraf uitspreekt, in haar beslissing een formele redengeving moet opnemen en een antwoord moet bevatten op de voorgedragen verweermiddelen ; dat het nodig maar voldoende is dat de feitelijke grondslag en de motieven van de bestraffing duidelijk uit het administratief dossier blijken ;

Overwegende dat het administratief dossier, en meer bepaald de stukken waarnaar in het bestreden collegebesluit verwezen wordt, duidelijk de feitelijke grondslag en de motieven van de bestraffing doen kennen ; dat verzoeker van de stukken waarnaar het college verwijst kennis had vooraleer hij door het college werd gehoord ; dat het aangevoerde middel niet tot vernietiging van de bestreden beslissing kan leiden.

(Volgt verwerping.)

NOOT—De omvang en de grenzen van de motiveringsplicht in tuchtzaken worden in het arrest nr. 16.949 van 25 maart 1975 inzake Smets, dat de waarde heeft van een standaardarrest, als volgt omschreven :

"In verband met de grondslag van een tuchtstrafbeslissing, die niet zelf de rechtens vereiste grondslag moet doen kennen, is het vereist, maar dan ook voldoende :

"1) dat de concrete feiten, met de daarbij passende kwalificaties en appreciaties, die de overheid als de rechtens vereiste grondslag heeft beschouwd welke nodig maar voldoende is om de opgelegde tuchtstraf te kunnen uitspreken, duidelijk en met zekerheid blijken uit de stukken welke die overheid op het ogenblik van haar beslissing in aanmerking heeft genomen ;

"2) dat de feiten die de tuchtverheid als rechtens vereiste grondslag in aanmerking heeft genomen, met inachtneming van de algemene beginselen van de bewijsvoering werden vastgesteld en bovendien geacht kunnen worden te behoren tot degene die naar recht en redelijkheid een voldoende grondslag kunnen uitmaken om de uitgesproken tuchtstraf op te leggen ;

"3) dat de tuchtverheid de gelaakte gedragingen, die ze uiteindelijk als te straffen fouten aan de ambtenaar heeft toegerekend, vooraf duidelijk als mogelijke strafmotieven ter kennis van de betrokkene heeft gebracht, aan wie ze bovendien de gelegenheid moet hebben gegeven om, vooraleer de beslissing genomen werd, zich nuttig ten aanzien van de hem verweten tekortkomingen te verdedigen, zowel wat de materialiteit van de feiten, als wat hun laakbaar karakter betreft".

Bovenstaand arrest behelst een toepassing van deze beginselen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e KAMER — 1 OKTOBER 1975

Voorzitter : de h. Terlinck

Raadsheren : de hh. Deschrevel en Verdoodt

Advocaten : mrs. Clerens loco Ledoux, Moriau en Stoop

Exclusiviteitsovereenkomst—Concessie van alleenverkoop—1. Rechtsmacht van de Belgische rechter—2. Bewijs van de overeenkomst—3. Grove tekortkoming van concessiehouder—Recht op redelijke opzeggingstermijn en billijke vergoeding.

1. *De Wet van 27 juli 1961 is een politiewet die als dusdanig een imperatief karakter heeft hoewel ze slechts privé-belangen betreft.*

De Belgische rechter aan wie overeenkomstig art. 4 van de wet een geschil met een Zwitserse concessiegever wordt onderworpen, moet met de Belgisch-Zwitserse Conventie van 29 april 1959 geen rekening houden en mag art. 4 toepassen, wat trouwens niets afdoet aan het recht van de Zwitserse rechter eventueel de erkenning en het exequatur van de Belgische uitspraak te weigeren.

2. *Dat het volgens de bedoeling van de partijen om een concessie van alleenverkoop gaat, kan blijken uit de omstandigheid dat de concessiehouder tijdens de hele duur zowel van de overeenkomst als van de opzeggingsperiode in feite over de alleenverkoop heeft beschikt.*

3. *Ook als de concessiegever om de overeenkomst te beëindigen een zekere opzeggingstermijn in acht heeft genomen, kan er voor de concessiehouder in geval van grove tekortkoming van zijentwege geen sprake zijn van een recht op een redelijke opzeggingstermijn of een billijke vergoeding.*

Als grove tekortkomingen mogen worden aangemerkt het feit dat de concessiehouder na anderhalf jaar—naar hij beweert, maar niet bewijst—de markt bewerkt te hebben er niet in geslaagd is één apparaat te verkopen, en het feit dat hij, ondanks zijn belofte het te doen, nagelaten heeft een essentieel geacht demonstratiecentrum op te richten. In de gegeven omstandigheden (zie nader het arrest) zou er trouwens, zelfs zonder tekortkoming, geen reden tot het toekennen van enige vergoeding bestaan.

N.V. S. t/ N.V. G. en V.

Gezien, in regelmatige vorm overgelegd, de door de wet vereiste processtukken, waaronder het bestreden vonnis van 22 mei 1973, op tegenspraak gewezen door de Rechtbank van Koophandel te Brussel, vonnis waarvan geen akte van betekening wordt overgelegd en waartegen — bij exploten van 21 en 25 september 1973 van gerechtsdeurwaarders Cyrille De Meerleer, met verblijfplaats te Brussel, en Arnold Mahieu, met verblijfplaats te Aalst — een naar termijn en vorm regelmatig hoger beroep werd ingesteld;

Overwegende dat de vordering, ingeleid bij exploten van 14 en 18 oktober 1971, er in hoofzaak toe strekt:

a) geïntimeerde sub 1) te doen veroordelen tot betaling van de sommen van 250.000 frank en 500.000 frank, onderscheidelijk "als compensatievergoeding voor de onvoldoende opzeggingstermijn" en "als bijkomende vergoeding voor de meerwaarde van de klandizie";

b) geïntimeerde sub 2) te doen veroordelen tot betaling van de som van 100.000 frank "bij wijze van forfaitair door het contract van 17 oktober 1962 (artikel VII) vastgestelde schadevergoeding";

c) beide geïntimeerden te doen veroordelen — hoofdelijk of, in elk geval, de ene bij ontstentenis van de

andere — tot betaling van de som van 500.000 frank "of van ieder ander ex aequo et bono te bepalen bedrag, bij wijze van schadevergoeding voor het overhalen van personeel en overlegde oneerlijke concurrentie";

Overwegende dat het vonnis a quo aan appellante en geïntimeerde V. akte verleent van de afstand, vanwege appellante, van het geding gericht tegen gezegde geïntimeerde, terwijl appellante — in haar vóór het Hof genomen conclusie — verklaart afstand te doen van haar hoger beroep tegen geïntimeerde sub 2), afstand die door laatstgenoemde in zijn conclusie uitdrukkelijk wordt aanvaard;

Overwegende, wat de oorspronkelijke vordering lastens geïntimeerde sub 1) aangaat, dat de eerste rechter zich desbetreffend bevoegd heeft verklaard en gezegde eis als ongegrond heeft afgewezen;

Overwegende dat geïntimeerde sub 1) ten onrechte incidenteel beroep aantekent, omdat de eerste rechter de Belgische rechtsmacht bevoegd heeft geacht om kennis van deze vordering te nemen, hoewel geïntimeerde sub 1) een vennootschap naar Zwitsers recht is, met zetel in Zwitserland en zonder enige vestiging in België, zodat — naar haar mening — de vordering vóór de Zwitserse rechtsmacht diende te worden ingesteld;

Overwegende, inderdaad, dat deze eis is gebaseerd op de Wet van 27 juli 1961 betreffende de eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop, wet waarvan artikel 4 als volgt luidt: "De benadeelde concessiehouder kan, bij de beëindiging van een verkoopconcessie met uitwerking voor het gehele Belgische grondgebied of een deel ervan, in elk geval de concessiegever in België dagvaarden, hetzij vóór de rechter van zijn eigen woonplaats, hetzij vóór de rechter van de woonplaats of de zetel van de concessiegever. Ingeval het geschil vóór een Belgische rechtbank wordt gebracht, zal deze uitsluitend de Belgische wet toepassen";

Overwegende dat die wet een wet "van politie" is (cf. Hof Brussel, 7 januari 1969, J.T., 1969, 528) en, als dusdanig, een imperatief karakter heeft hoewel ze enkel private belangen betreft (cf. De Page, I, nr. 175 B; R. Ledoux, J.T., 1969, 329);

Overwegende dat appellante zich ten onrechte beroept op de Belgisch-Zwitserse Conventie van 29 april 1959, goedgekeurd door de Belgische Wet van 21 mei 1962 (*Staatsblad*, 11 september 1962), aangezien zulks een conventie met regels van onrechtstreekse bevoegdheid of een "eenvoudige" conventie is, beperkt tot de regels bestemd voor de rechter van wie de erkenning of het exequatur worden gevraagd, in dezer voege dat de oorspronkelijke rechter, wiens beslissing aan het exequatur dient te worden onderworpen, geen rekening met gezegde conventie moet houden en — zonder mogelijke betwisting — artikel 4 der Belgische Wet van 27 juli 1961 mag toepassen, hetgeen trouwens niets afdoet aan het gebeurlijk recht van de Zwitserse rechter de erkenning en het exequatur van de Belgische uitspraak te weigeren (cf. bovenvermelde studie van mr. R. Ledoux), een kwestie waarover het Hof zich echter niet hoeft uit te spreken;

Overwegende dat appellante ook de bevoegdheid der Belgische rechtbanken betwist om de reden dat het h.i. ter zake niet om een eigenlijke concessie van alleenverkoop zou gaan;

Overwegende, evenwel, dat concessiehouder van alleenverkoop is de handelaar die — in de zin van artikel 1 der Wet van 27 juli 1961 — vanwege een concessiegever het recht krijgt om ten exclusieve titel te verkopen de artikelen of produkten die deze laatste vervaardigt of verdeelt, en die gezegde artikelen en produkten in eigen naam en voor eigen rekening verkoopt (cf. Cass., 11 maart 1971, *Pas.*, 1971, I, 631), welke bepaling — blijkens de briefwisseling van partijen — op onderhavig geval ten volle toepasselijk is;

Dat zo, weliswaar, wat het recht van alleenverkoop aangaat, partijen in hun briefwisseling op dit punt niet zeer expliciet zijn geweest, hun juiste bedoeling nochtans ten genoegen van recht blijkt uit de onbetwiste omstandigheid dat appellante — zowel tijdens de gehele duur der overeenkomst als gedurende de opzeggingsperiode — in feite over de alleenverkoop van geïntimeerde's elektrostatisch poederapparaat in België en Luxemburg heeft beschikt;

Dat eerste geïntimeerde's bewering als zou het om een loutere overeenkomst "op proef" gaan, niet alleen uit niets blijkt, maar bovendien zonder enig belang is daar — zoals hierboven gezegd — het ontegensprekelijk een concessie is van alleenverkoop, verleend voor een onbepaalde tijd;

Overwegende, wat de grond betreft, dat appellante ten laste van geïntimeerde sub 1) voormelde vergoedingen vordert wegens de zogenaamde onvoldoende opzeggingstermijn die bewuste geïntimeerde zou hebben gegeven toen ze, op 19 oktober 1970, tegen 15 december daaropvolgend, aan kwestieuze concessie van alleenverkoop een einde maakte;

Overwegende dat geïntimeerde sub 1) de vordering betwist, omdat er — hetgeen hierboven reeds werd weergelegd — tussen partijen slechts een "overeenkomst op proef" op basis van een "gentleman's agreement" — en geen eigenlijke concessie van alleenverkoop — zou hebben bestaan en daarenboven, omdat de gegeven opzegging van acht weken h.i. ruimschoots voldoende is;

Overwegende dat appellante's oorspronkelijke vordering — ook wat laatstvermeld punt betreft — alle grond mist, omdat geenszins wordt bewezen op welke juridische basis appellante op de door haar gevorderde vergoedingen aanspraak zou kunnen maken;

Overwegende inderdaad — wat niet uit het oog mag worden verloren — dat luidens artikel 2 der Wet van 27 juli 1961, gewijzigd door die van 13 april 1971: "Een voor onbepaalde tijd verleende, aan deze wet onderworpen verkoopconcessie kan, behalve bij grove tekortkomingen van een van de partijen aan haar verplichtingen, niet worden beëindigd dan met een redelijke opzeggingstermijn of een billijke vergoeding...";

Dat, derhalve, bedoeld artikel het geval van grove tekortkoming van één der partijen aan haar verplichtingen beschouwt als uitzondering op de regel welke het stelt (cf. Cass., 25 juni 1965, *R.W.*, 1965-66, 622), m.a.w. dat er — volgens de wet, in geval van grove tekortkoming — geen sprake van redelijke opzeggingstermijn of billijke vergoeding is;

Overwegende dat appellante in casu twee grove tekortkomingen worden verweten: vooreerst, een absoluut gebrek aan efficiëntie, daar ze gedurende de lange tijdspanne — hetzij ongeveer anderhalf jaar — tijdens

welke ze zagezegd de haar toebedeelde markt bewerkte, er niet in slaagde één enkel apparaat van geïntimeerde sub 1) te verkopen;

Dat ze er zich, overigens, toe beperkt te beweren een honderdtal firma's te hebben aangesproken, maar er zich zorgvuldig van onthoudt — benevens een lijst van firma's die op zichzelf niets aantoon — enig bewijskrachtig stuk voor te leggen waaruit die beweerde voetstappen zouden blijken;

Dat zo, weliswaar, haar demonstratiemachine een tijdje defect is geweest, zulks echter de erbarmelijke uitslag noch uitlegt noch rechtvaardigt;

Overwegende, daarenboven, dat appellante nog een even grote tekortkoming beging met te verwaarlozen over te gaan tot de — in haar brief van 9 juni 1969 beloofde — oprichting van een demonstratiecentrum, hetwelk door geïntimeerde sub 1) — wegens de aard van haar apparaat — als essentieel wordt beschouwd;

Overwegende, andersdeels, dat zelfs bij afwezigheid van enige tekortkoming — quod non — de vraag zou rijzen welke elementen de toekenning van een redelijke opzeggingstermijn of een billijke vergoeding — op basis van artikel 2 van bovenbedoelde wet — zouden kunnen staven;

Dat immers het hoofdelement — in overweging te nemen om de duur van de "redelijke" opzeggingstermijn naar de zin der Wet van 27 juli 1961 te bepalen — de termijn is die voor de concessiehouder nodig blijkt om een soortgelijke situatie te vinden (Hof Brussel, 18 juni 1965, *J.T.*, 1965, 464);

Dat het voorzeker appellante niet moeilijk zal gevallen zijn een dergelijke situatie, waar er geen kwestie van enige winst is, staandevoets te vinden;

Dat trouwens indien de winst — zoals ter zake — onbestaande is, de concessiehouder vanzelfsprekend geen recht op enige vergoeding heeft;

Overwegende, anderzijds, dat bedoelde wet in haar artikel 3 restrictief — met uitzondering van elke andere schadeoorzaak — de drie elementen aangeeft waarop de raming van de *bijkomende* vergoeding mag worden gebaseerd, te weten de bekende meerwaarde inzake cliënteel, de kosten gedaan met het oog op de exploitatie van de concessie en het aan het personeel te geven rouwgeld;

Dat er echter in casu hoegenaamd geen kwestie is van de bij artikel 3, 1°, bedoelde "bekende meerwaarde inzake cliënteel die door de concessiehouder is aangebracht en die aan de concessiegever verblijft na de beëindiging van het contract";

Dat appellante er zich ook volkomen van onthoudt enig gegeven te verstrekken nopens "de kosten die de concessiehouder gedaan heeft met het oog op de exploitatie van de concessie en die aan de concessiegever voorzaken mochten opleveren na het eindigen van het contract" (art. 3, 2°);

Dat ze vergeefs gewaagt van de aankoop, bij geïntimeerde sub 1), van een demonstratiemachine, aangezien ze deze laatste aan haar opvolger heeft kunnen verkopen en ze zich geenszins over de verkregen prijs beklaagt;

Dat er nog minder kwestie is van het "rouwgeld dat de concessiehouder verschuldigd is aan het personeel dat hij verplicht is te ontslaan ten gevolge van de beëindiging van de verkoopconcessie" (art. 3, 3°);

Overwegende, ten slotte, dat — zoals reeds onderstreept — appellante geen enkele klant maakte en zelfs niet bewijst enige persoon te hebben kunnen interesseren voor kwestig apparaat, zodat dan ook niet wordt ingezien welk nut het zou bieden — zoals ze vraagt — de boekhouding van haar opvolger te onderzoeken ;

Overwegende dat, in die omstandigheden, *én* het hoofd- *én* het incidenteel beroep ongegrond voorkomen ;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 van de Wet van 15 juni 1935 ;

Rechtdoende op tegenspraak en alle andere, meeromvattende of strijdige conclusies verwerpend ;

Verleent aan appellante akte van haar afstand van hoger beroep jegens geïntimeerde sub 2), die zuks aanvaardt ;

Stelt deze afstand gerechtelijk vast ;

Ontvangt het hoofdberoep tegen geïntimeerde sub 1) evenals dezes incidenteel beroep ; Verklaart ze beide ongegrond ;

Bevestigt, diensgevolge, het aangevochten vonnis in al zijn beschikkingen ; Veroordeelt appellante tot al de kosten in hoger beroep.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

9e KAMER — 18 DECEMBER 1975

Voorzitter : de h. Paternostre

Raadsheren : mevr. de Man (rapporteur) en de h. Claesens

Advocaat-generaal : de h. Van Eeckhout

Strafvordering—Termijn om een handeling op een griffie te verrichten—26 december als laatste dag—Geen sluitingsdag.

Daar volgens de voorschriften van het K.B. van 5 april 1974 de griffie de eerste vijf dagen van de week geopend dient te zijn, is de dag van 26 december (die geen wettelijke feestdag is) geen sluitingsdag als het geen zaterdag of zondag is. Irrelevant is de vraag of een tweede kerstdag als een niet "gewone" werkdag of bijkomende vakantiedag te beschouwen is, evenals het feit dat op deze dag in het onderhavige geval het griffiepersoneel tot een minimum beperkt was.

T.

Overwegende dat het hoger beroep, regelmatig naar vorm, laattijdig werd ingesteld ; dat inderdaad de verklaring van hoger beroep op de griffie van de rechtbank van Turnhout gedaan werd op 27 december 1974, terwijl overeenkomstig de bepaling van artikel 203, § 1, Wetboek van Strafvordering, het recht van hoger beroep hier op 26 december 1974 verviel ;

Overwegende dat naar luid van artikel 644, lid 1, Wetboek van Strafvordering, de wettelijke termijn om een proceshandeling in strafzaken te verrichten, wan-

neer hij eindigt op een zaterdag, op een zondag of een andere wettelijke feestdag, tot de eerstvolgende werkdag wordt verlengd ; dat deze regel op alle proceshandelingen in strafzaken toepasselijk is, zelfs die welke op een griffie verricht moeten worden, zoals onderhavige verklaring van hoger beroep ; dat evenwel ten deze, nu 26 december 1974 geen zaterdag of zondag was en 26 december — tweede kerstdag — evenmin als een wettelijke feestdag te bestempelen is, bewuste regel niet geldt ;

Overwegende dat krachtens lid 2 van voormeld wetsartikel, wanneer de wettelijke termijn om een handeling in strafzaken op een griffie te verrichten, eindigt op een dag dat deze gesloten is, de handeling er op geldige wijze verricht wordt, de eerstvolgende dag dat de griffie geopend is ;

Overwegende dat de door het eerste lid en door het tweede lid van artikel 644 neergelegde regels onafhankelijk zijn van elkaar ; dat voor de toepassing van de door het tweede lid bepaalde regel zonder belang is het feit dat de sluitingsdag van de griffie al dan niet een rustdag was (Cass., 15 februari 1965, *Pas.*, 1965, I, 607) ;

Overwegende dat het derhalve hier erop aankomt te weten of 26 december 1974 een sluitingsdag voor betrokken griffie was ;

Overwegende dat naar de voorschriften van het Koninklijk Besluit van 5 april 1974 (in werking getreden op 20 april 1974), tot vaststelling van de dagen en uren waarop de griffies van hoven en rechtbanken open zijn, bewuste griffie de eerste vijf dagen van de week geopend dient te zijn van 8u45 tot 17 uur, met onderbreking van 12u45 tot 14u30 en dat in die vijf dagen 26 december 1974 dus begrepen was ;

Overwegende dat tegen deze vaststelling dat kwestieuze datum voor de griffie te Turnhout geen sluitingsdag betekende, de vraag of tweede kerstdag als een niet "gewone" werkdag of bijkomende verlofdag te beschouwen is, irrelevant voorkomt evenals het feit, dat bewuste dag het griffiepersoneel ter plaatse tot een minimum beperkt was ; dat de griffie op 26 december 1974 geopend was en dat appellant dus bij machte was zijn verklaring van hoger beroep op die uiterste dag te doen ;

Overwegende dat de termijn waarbinnen hoger beroep ingesteld moet worden een termijn van verval is ; dat de regel, waarnaar in strafzaken het recht van hoger beroep vervallen is indien de verklaring van hoger beroep niet werd gedaan binnen de door de wet bepaalde termijnen, geen andere uitzondering heeft dan die welke volgt uit het behoorlijk vastgesteld geval van overmacht (Cass., 13 mei 1941, *Pas.*, 1941, I, 182) ;

Overwegende dat ter zake geen overmacht vaststaat ; dat het misverstand door appellant als overmacht ingeroepen, niet bewezen voorkomt en overigens niet als overmacht aan te merken valt maar als een gevolg van het gebrek aan voldoende waakzaamheid in hoofde van de raadslieden, die namens en in opdracht van appellant handelen moesten ;

(...)

NOOT—Indien de griffie op 26 december tijdens de diensturen gesloten was of de griffier — ingevolge de kerststemming? — niet aan te treffen op zijn kantoor, dan kon de appellant natuurlijk geen verklaring van hoger beroep afleggen en dan had hij overmacht kunnen invoeren (A. VANDEPLAS, noot onder Hof Brussel, 24 juni 1970, *R.W.*, 1970-71, 1431, nr. 12).

Hier was de ambtsdrager echter op zijn post en de beklagde — of zijn verdediger? — heeft wat lichtvaardig verondersteld dat op tweede kerstdag de deur op de klink is en alle griffiers relaxen. Hoezeer de toewijding en de werklust van het griffiepersoneel de man in de straat ook mogen verrassen of bevreemden, toch kan deze verbazing of perplexiteit, naar 's Hofs oordeel, niet gelden als overmacht: de waakzame raadsman laat zich trouwens door de communis opinio niet misleiden.

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

6e KAMER — 27 FEBRUARI 1976

Voorzitter: de h. E. Ceulemans

Raadsheren: de hh. R. Vanderhoeft (rapporteur) en L. Raymaekers

Advocaat-generaal: de h. J. Kuyl

Advocaten: mrs. Schaers, Verhavert en Weymans

1. Cheque—Zonder dekking—Uitgifte—Opzet—2. Oplichting—Listige kunstgrepen.

1. De beklagde die weet dat de bankcheques die hij uitschrijft, zonder voorafgaand, toereikend en beschikbaar fonds zijn, en ze overhandigt aan derden, geeft die cheques uit in de zin van art. 61 van de Wet van 1 maart 1961, zodat het misdrijf voltrokken is, ook al werden de cheques niet ter betaling aangeboden.

Het is zonder belang dat de cheques als waarborg zouden dienen en dat de begunstigden wisten dat er geen dekking was, daar de reden van de uitgifte geen bestanddeel van het misdrijf uitmaakt en de kennis van het gebrek aan dekking door de begunstigde het strafbaar karakter aan de uitgifte van ongedekte cheques niet ontnemt.

Dit misdrijf vereist geen bijzonder opzet en het is voldoende dat de trekker het willens en wetens doet. De bijzondere bedoeling te schaden of zich te verrijken is niet vereist en het is ook zonder belang voor het bestaan van het misdrijf dat de begunstigden geen verlies hebben geleden.

2. Wie zich ten onrechte voordoet als zeer kapitaalkrachtig en tot grote financieringen in staat en in verband hiermee telexberichten en geaccepteerde wissels toont, zich in verbinding laat stellen met een firma en voorstellen tot overname van een andere firma doet en, na aldus het vertrouwen van bepaalde personen te hebben gewonnen, zich cheques doet afgeven onder voorwendsel dat hij het bedrag slechts voor enkele dagen nodig heeft in afwachting dat geld uit het buitenland overgebracht wordt, pleegt oplichting omdat deze feiten in de gegeven omstandigheden listige kunstgrepen uitmaken om te doen geloven aan een denkbeeldig krediet.

R. t/ P.

Overwegende dat de hogere beroepen, regelmatig naar vorm en termijn, ontvankelijk zijn;

Overwegende dat beklagde bij zijn verhoor op 24 oktober 1974 (st. 22 verso en 21 verso) beweerde dat zijn persoonlijke handelszaak Stern Immobilien Finanzierungen beschikte over een kapitaal van 260.000 DM, twee

niet gehypothekeerde huizen en een bankrekening met een batig saldo van 1.800.000 DM;

Overwegende dat bij gebrek aan enig gegeven in verband met deze bewering bij tussenarrest van 12 juni 1975 de behandeling van de zaak ten gronde werd verdaagd om onder meer beklagde de gelegenheid te geven aan te tonen dat zijn bewering in verband met zijn kapitaalkrachtigheid gegrond was; dat thans echter vastgesteld dient te worden dat beklagde niet aantoonde over welke activa hij beschikte in de periode van de tenlasteleggingen A en B en dit zonder te zeggen waarom; dat hieruit derhalve af te leiden is dat beklagde ten onrechte beweerde kapitaalkrachtig te zijn;

A. Oplichtingen

Geval N.V. D.

Overwegende dat beklagde de N.V. D., waarvan de activiteiten bestaan in het uitvoeren van zeer grote bouwprojecten, meer speciaal in het buitenland, verzekerde, dat hij voor haar zeer belangrijke contracten kon krijgen voor projecten in het buitenland en tevens voor de financiering ervan gemakkelijk kon zorgen, daar hij contacten had met geldschietters, die tot aanzienlijke financieringen bereid waren, indien zij zouden gebeuren over Europese firma's, omdat zij dan zeker waren dat de gelden zouden worden gebruikt voor het uitbouwen van een infrastructuur;

Overwegende dat met dit vooruitzicht de firma D. met beklagde overeenkwam dat hij een commissie zou ontvangen op de zaken die de firma door zijn toedoen zou afsluiten, mits hij voor de financiering van de uitvoering der contracten zorgde;

Overwegende dat beklagde, ten einde aan zijn mogelijkheden tot financiering te doen geloven, de N.V. D. contracten liet sluiten te Luxemburg-Stad met de Duitse firma Tchad-Infrastruktur-Planning voor bouwopdrachten in de republiek Tchad tot beloop van 600.000.000 US Dollar en op de ambassade te Brussel met de staat Dahomey voor projecten in deze staat voor een bedrag van 65.107.000 US Dollar, contracten, die echter zo waren opgesteld dat zij niet uitvoerbaar waren indien zij niet gefinancierd werden, doch waarvan volgens beklagde de financiering slechts een kwestie van dagen was;

Overwegende dat beklagde, die niet kapitaalkrachtig was, en wist dat hij niet voor financieringen kon zorgen, zoals uit het onderzoek gebleken is, zich ter gelegenheid van het sluiten van deze contracten, die ter zake de bedrieglijke handelingen uitmaken, erin slaagde van de N.V. D. onder voorwendsel van kosten en voorschotten op commissies, zich de gelden en cheques, vermeld in de tenlastelegging, te laten overhandigen, met dien verstande dat de twee cheques vermeld in de dagvaarding samen ter waarde van 120.160 fr. zijn;

Overwegende dat de voorwaarden voor toepassing van artikel 496 van het Strafwetboek derhalve vervuld zijn;

Geval C.

Overwegende dat beklagde door C. te ontvangen in het City Park Hotel, waar hij logeerde, en het tonen van telexberichten in verband met belangrijke geldverhandelingen, C. eveneens heeft voorgespiegeld dat hij zeer ka-

pitaalkrchtig en tot belangrijke financieringen in staat was ;

Overwegende dat hij tenslotte het geloof in zijn geldelijke mogelijkheden versterkte door C. een cheque van de N.V. D. in Duitsland te laten innen, die C., in tegenstelling met de conclusie van beklagde, wel met beklagde en diens echtgenote afrekende (st. 126, 12-13) ;

Overwegende dat door in deze omstandigheden aan C. twee leningen van respectievelijk 3 miljoen en 2 miljoen te beloven, waarvan hij alle modaliteiten met de notaris van C. besprak en zelfs opdracht gaf alle desbetreffende stukken ter ondertekening klaar te maken, beklagde zich schuldig maakte aan oplichting ten nadele van C. door hem alsdan een cheque van 20.000 fr. te doen afgeven "om de grote som te laten afkomen" ; dat inderdaad het geheel van deze feiten ten opzichte van C. de listige kunstgrepen uitmaken om aan een denkbeeldig krediet te doen geloven, zoals bepaald door artikel 496 van het Strafwetboek ;

Geval R.

Overwegende dat ten overstaan van R. en dame De F., beklagde, eveneens ten onrechte, zich voordeed als zeer kapitaalkrchtig en tot grote financieringen in staat ; dat hij in verband hiermede telexberichten en geaccrediteerde wissels toonde, zich door dame De F. in verbinding liet stellen met een firma te Brussel en haar zelf de overname van haar Brasserie voorstelde ; dat na alzo het vertrouwen van R. en De F. te hebben gewonnen, beklagde tegen afgifte van een gepostdateerde ongedekte cheque van 40.000 fr., zich door R. 10.000 fr. en een cheque van 30.000 fr. deed afgeven, onder voorwendsel dat het slechts voor enkele dagen was in afwachting dat zijn vrouw geld uit Duitsland overbracht ;

Overwegende dat de bewering in conclusie volgens welke de overhandiging van de gelden en de cheque door R. een verschuldigde bijdrage zou zijn voor kosten door beklagde gedragen, niet alleen geen steun vindt in het dossier, maar zelfs wordt tegengesproken door het uitschrijven van de cheque, die als waarborg voor de kortstondige lening moest dienen ;

Overwegende dat het geheel van de voormelde feiten ten opzichte van R. in de gegeven omstandigheden de listige kunstgrepen uitmaken om te doen geloven van een denkbeeldig krediet, zoals vereist voor de toepassing van artikel 496 van het Strafwetboek ;

B. Cheques zonder dekking

Overwegende dat uit het strafdossier blijkt, dat beklagde wist dat de bankcheques die hij uitschreef en die het voorwerp zijn van de tenlastelegging, zonder voorafgaand, toereikend en beschikbaar fonds waren ;

Overwegende dat door de overhandiging van de cheques zonder dekking, respectievelijk aan notaris M. en aan G., de uitgifte ervan is gebeurd in de zin van art. 61 van de Wet van 1 maart 1961 en het misdrijf voltrokken werd, ook al werden de cheques niet ter betaling aangeboden ;

Overwegende dat het zonder belang is dat de ten deze uitgegeven cheques als waarborg zouden dienen en dat de begunstigden wisten dat er geen dekking was, daar de reden van de uitgifte geen bestanddeel is van het

misdrijf en de kennis van het gebrek aan dekking door de begunstigde het strafbaar karakter aan de uitgifte van cheques zonder dekking niet ontnemt ;

Overwegende dat bovendien het misdrijf van uitgifte van een cheque zonder voorafgaand, toereikend en beschikbaar fonds geen bijzonder opzet vereist ; dat het voldoende is dat de trekker, zoals ter zake, het wetens en willens doet ; dat derhalve de bijzondere bedoeling te schaden of zich te verrijken, niet vereist is ; dat het dan ook zonder belang is voor het bestaan van het misdrijf, dat de begunstigden geen verlies leden ;

Overwegende dat beklagde vruchteloos tot onoverwinnelijke dwaling besluit voor de uitgifte van de cheques ten voordele van notaris M. "omdat ze enkel werden uitgeschreven als waarborg en zulks met medeweten en goedkeuring van de begunstigde, die een notaris en dokter in de rechten is" ; dat inderdaad de omstandigheid dat de begunstigde "notaris en dokter in de rechten is" beklagde niet onvermijdelijk moest doen besluiten dat de aldus uitgeschreven cheques geen misdrijf zouden uitmaken ;

Overwegende dat in verband met de 2 cheques ten voordele van City Park Hotel uit de dossiergegevens blijkt, dat beklagde beide cheques ter betaling in het hotel afgaf en dat ze hem slechts werden teruggegeven nadat de bank had laten weten dat er geen dekking was ; dat er dus wel uitgifte was van deze cheques zonder dekking ;

Overwegende dat beklagde ten slotte ten onrechte beweert dat de cheque aan toonder ten bedrage van 40.000 fr. niet werd uitgegeven en niet werd terug gevonden ; dat inderdaad deze ongedekte cheque werd overhandigd aan R. (zie hierboven onder "geval R.") en ter griffie werd nedergelegd onder nr. 4.193/74 ;

Overwegende dat derhalve, door het onderzoek voor het Hof gedaan, de schuld van beklagde aan de feiten van de tenlasteleggingen A en B, zoals zij door de eerste rechter werden aangenomen, bewezen is gebleven en dat zijn schuld aan het feit van de tenlastelegging A ten nadele van de N.V. D. bewezen werd ;

Overwegende dat wat de straftoemeting betreft de hiernavermelde straffen aangepast lijken aan de thans weerhouden feiten ;

Op burgerlijk gebied

Overwegende dat de burgerlijke partij R., bij monde van haar raadsman meester W. Scheers, advocaat, ter zitting van 19 november 1975 verklaarde volledig vergoed te zijn ; dat haar eis derhalve zonder voorwerp geworden is ;

Overwegende dat uit de samenlezing van artikel 67 van het Wetboek van Strafvordering en artikel 4 van de Wet van 17 april 1878 volgt, dat de stelling als burgerlijke partij van de N.V. City Park Hotel in graad van hoger beroep niet ontvankelijk is ;

(...)

NOOT—1. In verband met het begrip "uitgifte" van de cheque, zie ook : Cass., 18 december 1972, R.D.P., 1972-73, 631, met noot van P.E. Trousse ; Hof Brussel, 26 juni 1975, J.T., 1975, 507 ; Cass., 5 mei 1958, Pas., 1958, I, 979 ; J. MES-SINE, "Aspects nouveaux de l'émission de chèque sans provision", R.D.P., 1973-74, 145-146.

2. Betreffende de manoeuvres bij de oplichting, zie ook: Hof Brussel, 30 juni 1971, *Pas.*, 1972, II, 98; Hof Brussel, 10 januari 1973, *Pas.*, 1973, II, 72; Cass. fr., 27 april 1973, *D.S.*, 1973, Inf. rap., p. 121; Cass. fr., 11 december 1973, *D.S.*, 1974, Inf. rap., p. 20; Cass. it., 1 maart 1971, *Riv. pen.*, 1973, II, 484; Rb. Groningen, 9 september 1975, *Rechtsg. Bijblad*, 1876, C, p. 102.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

2e KAMER — 22 DECEMBER 1975

Voorzitter: de h. T. Lenders

Raadsheren: de hh. J. Guffens en C. Caenepeel

Advocaten: mrs. J. Lenaerts, E. Matthyssens, A. Van der Donckt loco J. Mertens, F. Erdman, D. Janssens loco F. Lambrechts, J. Duym, L. Rotty, P. Van den Bergh en R. Steurs loco L. Schoups

Verkeer—Art. 37 Wegverkeersreglement—Prioriteit ziekenwagen.

De bestuurder van een ziekenwagen, met gebruik van zwaailicht en speciaal geluidssignaal, die merkt dat een agent het verkeer regelt en onmiskenbaar de weg voor hem openhoudt, begaat geen fout door niet voor het rode licht te stoppen.

De bepalingen van artikel 37 van het Wegverkeersreglement, naar luid waarvan de bestuurders onmiddellijk moeten uitwijken en stoppen zodra het naderen van een ziekenwagen door een speciaal geluidssignaal kenbaar wordt gemaakt, zijn van toepassing zodra het signaal gehoord moest zijn, zelfs indien de bestuurder beweert dat hij het signaal niet heeft gehoord doordat hij met gesloten ramen reed en het gerucht van zijn wagen het geluid van het signaal overstemde, behoudens omstandigheden die overmacht opleveren.

Butzen e.a. t/ Stad Antwerpen

Overwegende dat het geding tot voorwerp heeft verscheidene vorderingen tot schadevergoeding in verband met een verkeersongeval op het kruispunt van de Kasteelpleinstraat en de Britselei te Antwerpen, waarbij een door Renaat Butzen bestuurde lichte vrachtwagen een door Broers bestuurde ziekenwagen in de rechterzij aanreed;

Dat het debat in hoofdzaak toegespitst is op de toepassing van art. 37 van het Wegverkeersreglement en op een beweerd fout van de politieagent Cox, die zich op het kruispunt bevond;

Dat de eerste rechter om gegronde, door de partijen niet weerlegde redenen, die het Hof overneemt, uitsluitend Butzen voor de schadelijke gevolgen van het ongeval aansprakelijk heeft gesteld;

Overwegende dat de ziekenwagen door de Anselmostraat reed, volgens de verklaring van de bestuurder aan het rode licht op het kruispunt van de Justitiestraat stopte, voortreed en, het gerechtsgebouw passerend, arriveerde aan het kruispunt van de Britselei en Amerikalei, waar het verkeerslicht ook rood was;

Dat de politieagent Cox, die de ziekenwagen dank zij het geluidssignaal naar zijn zeggen op 300 à 400

meter had horen naderen, op het ogenblik dat Broers aankwam het verkeer op de leien reeds had stilgelegd door fluitsignalen te geven en de arm recht op te steken;

Dat Broers, die dit merkte, op een ogenblik dat alle verkeer in de Anselmostraat en de Kasteelpleinstraat, alsmede op de Britselei (rechts van hem) en de Amerikalei (links) stilstond, zonder voor het rode licht te stoppen met steeds werkend geluidssignaal doorreed, ongehinderd de eerste zijrijbaan van de leien, een middenberm, de middelste rijbaan en nog een berm passeerde, maar op het ogenblik dat hij de tweede zijrijbaan overstak, in de rechterzij werd aangereiden door de op die rijbaan van noord naar zuid rijdende vrachtwagen;

Overwegende dat Broers niet voor het rode licht gestopt is maar bij zijn komst het verkeer geregeld werd door een politieagent, die met de tekens welke hij gaf het verkeer op de leien tegenhield;

Dat de agent dit omstandig heeft gedaan (zie verklaringen van de getuigen Kessels en Van den Bogaert) en zulks enige tijd in beslag moet hebben genomen, zoals ook blijkt uit het feit, waarover alle getuigen het eens zijn, dat alle verkeer tot stilstand was gekomen;

Dat Broers, merkend dat de agent het verkeer regelde en onmiskenbaar de weg voor hem openhield, geen fout heeft begaan door niet voor het rode licht te stoppen;

Dat hij gewis zijn snelheid opgedreven heeft toen hij over het kruispunt reed, maar dit hem niet als een fout mag worden aangerekend, daar alle voertuigen tot stilstand waren gekomen, zodat de weg vrij was, en hij erop mocht rekenen dat, indien er nog wagens in aantocht waren, de bestuurders ervan, gewaarschuwd door het feit dat alle verkeer stilstond, door de tekens van de agent, door het zwaailicht en het speciaal geluidssignaal van de ziekenwagen, op hun beurt onmiddellijk zouden stoppen;

Dat er niet de minste aanwijzing voor bestond dat Broers, toen hij het 60 meter brede kruispunt opreed, ervoor beducht moest zijn dat op het einde van zijn overtocht nog een wagen ondanks alle waarschuwingstekens met onverminderde snelheid uit de laatste zijrijbaan zou komen;

Dat geen overtreding van het Wegverkeersreglement noch enig gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg ten laste van Broers kan worden gelegd;

Overwegende dat het misschien niet uitgesloten is dat Butzen de tekens van de politieagent niet heeft gemerkt, doordat de agent aan zijn zicht was onttrokken, onder meer door een of twee trams die op de rijbaan waar hij reed, voor het groene licht waren blijven stilstaan;

Dat evenwel, toen het licht voor het verkeer op de leien groen werd en de agent dat verkeer tegenhield, Butzen, die met een zekere snelheid reed — een getuige schat ze op 50 km per uur — nog een zekere afstand van het kruispunt verwijderd moet geweest zijn en het op een druk uur ongewone feit moest merken dat alle trams en auto's voor het groene licht bleven stilstaan;

Dat hij, toen hij het kruispunt opreed, niet bijzonder voorzichtig geweest is en het voorschrift van art. 15/1 van het Wegverkeersreglement miskend heeft;

Overwegende dat het in toonhoogte stijgend geluid van het speciale signaal van een naderende ziekenwagen goed hoorbaar is en alle andere weggebruikers het gehoord hebben;

Dat Butzen nu wel beweert, dat hij het signaal niet heeft gehoord doordat hij met gesloten ramen reed en het gerucht van zijn wagen het geluid van het signaal overstemde ;

Dat de bepalingen van art. 37 van het Wegverkeersreglement, naar luid waarvan de bestuurders onmiddellijk moeten uitwijken en stoppen zodra het naderen van een ziekenwagen door een speciaal geluidssignaal kenbaar wordt gemaakt, van toepassing is zodra het signaal gehoord moest zijn, zelfs indien dit niet het geval is geweest, behoudens omstandigheden die overmacht opleveren ;

Dat de door Butzen aangevoerde omstandigheden evenwel geen onoverkomelijk beletsel opleverden ;

Dat, zelfs in de veronderstelling dat het geluidssignaal op de Britselei niet of minder goed hoorbaar was toen de ziekenwagen nog in de Anselmostraat reed, het zich toch onmiddellijk over de leien verspreidde en hoorbaar werd op het ogenblik dat de ziekenwagen het brede kruispunt opreed, zodat een nog in aantocht zijnde bestuurder zoals Butzen het moest horen en onmiddellijk moest stoppen ;

Dat Butzen ook art. 37 heeft overtreden ;

Overwegende dat uit de verklaringen van de getuigen blijkt dat de agent Cox doelmatig door middel van fluitsignalen en door tekens met de arm het verkeer heeft stilgelegd ;

Dat hij in de gegeven omstandigheden op die wijze mocht handelen om de ziekenwagen ongehinderde doorgang te verlenen ;

Dat zijn tekens Broers geen ongewettigd en misleidend vertrouwen schonken, en het vertrouwen van Broers enkel en alleen misleid werd door de foutieve rijwijze van Butzen ;

Overwegende dat uit het voorgaande volgt dat ongegrond is het incidenteel beroep (...).

Om die redenen,

Het Hof, rechtdoende op tegenspraak,

Ontvangt het principieel beroep en de incidentele beroepen doch verklaart ze alle ongegrond ; bekrachtigt derhalve het bestreden vonnis.

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e KAMER — 5 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. Van Malderen

Rechters : mevr. Viérin en de h. Winderickx

Advocaten : mrs. Dohet en Vandervondelen

Handelshuur—Herziening van de huur—Van art. 6 Handelshuurwet afwijkende bedingen.

Het beding in een handelsovereenkomst volgens hetwelk de partijen van de toepassing van art. 6 Handelshuurwet afzien, is nietig, maar dit brengt niet de nietigheid mee van andere bedingen betreffende de herziening van de huur, die niet met de dwingende bepalingen van art. 6 in strijd zijn.

Brouwerij Piedbœuf t/ Vandeplas

Overwegende dat de oorspronkelijke eis van geïntimeerde en gegrond verklaard door de eerste rechter (Vrederechter Vilvoorde, 28 november 1974) ertoe strekte te horen zeggen dat een deskundige zal worden aangesteld met als opdracht de toekomstige huurprijs te bepalen van het gedeelte van het gebouw dat geëxploiteerd wordt als café door appellante in huur gehouden en gelegen te Vilvoorde, op de hoek van de Vlaanderenstraat en de Marktstraat ;

Overwegende dat appellante hoger beroep heeft aangekend om de oorspronkelijke vordering van geïntimeerde niet ontvankelijk te doen verklaren wegens laatijdigheid en te doen afwijzen ;

Overwegende dat in verband met de geldigheid van art. 3 van de huurovereenkomst de eerste rechter terecht bepaalde dat naar het oordeel van de meerderheid van de rechtsleer en de rechtspraak de partijen bij overeenkomst van art. 6 van de Wet van 30 april 1951 mogen afwijken voor zover de dwingende bepalingen van de wet niet worden geschonden (Rb. Antwerpen, 14 december 1959, R.W., 1960-61, 37 ; Rb. Brussel, 9 februari 1961, J.T., 1961, 374) ;

Overwegende dat hij dan ook terecht beslist heeft dat het beding van art. 3 van de huurovereenkomst, luidens hetwelk de partijen afzien van de toepassing van art. 6 van de Wet van 30 april 1951, nietig is ; dat hij daaraan eveneens terecht toevoegde dat deze nietigheid echter niet de nietigheid van de andere bepalingen van art. 3 tot gevolg heeft, doch er nagegaan dient te worden in hoever deze bepalingen in strijd zouden zijn met de dwingende voorschriften van art. 6 van de Wet van 30 april 1951 ;

Overwegende dat de partijen een aantal bedingen hebben aanvaard die de minimumbescherming van de wet uitbreiden en vervolledigen ; dat zij hun wederzijdse rechten en verplichtingen niet overmatig belasten, boven de grenzen aangegeven door de wet, doch integendeel versoepelen en verruimen wanneer zij bedongen hebben dat :

— een driejaarlijkse herziening van de huurprijs mogelijk is ;

— door minnelijk akkoord of door het besluit van een door de partijen of door de vrederechter aangestelde deskundige ;

— met inachtneming van de economische omstandigheden en de huurwaarde van de handelshuizen op het ogenblik van het deskundig optreden ;

Overwegende dat appellante ook tevergeefs aanneemt dat geïntimeerde zich niet schikte naar de voorschriften van art. 6 van de Wet van 30 april 1951 en haar dagvaarding betekende op 27 mei 1974 ; dat geïntimeerde de door voormeld art. 6 voorgeschreven procedure niet volgde en voor haar vraag tot aanstelling van een deskundige door de Vrederechter aan geen enkele termijn gebonden was ;

Overwegende dat appellante eveneens tevergeefs inroept, dat daar waar art. 3 van de huurovereenkomst als geldig wordt aanvaard, geïntimeerde haar aanspraak op driejaarlijkse huuraanpassing te laat heeft betekend omdat zij zulks niet deed drie maanden vóór het verstrijken van de driejaarlijkse termijn ;

Overwegende dat uit de lezing van het desbetreffende

beding in art. 3 van de huurovereenkomst duidelijk blijkt dat de partijen bedoeld hebben dat de aanspraak op huuraanpassing gedaan dient te worden gedurende de periode van drie maanden vóór het verstrijken van elke driejarige termijn; dat men anders niet inziet waarom de partijen verder in art. 3 van de huurovereenkomst bedongen hebben dat de herziene huurprijs in werking zal treden bij het beëindigen van een periode van drie maanden na de aangetekende brief waarvan boven sprake is in plaats van vanaf de eerste dag van de volgende driejaarlijkse periode;

Overwegende dat de eerste rechter dienaangaande pertinent heeft opgemerkt dat het niet redelijk is te veronderstellen dat "trois mois avant" volgens de bedoeling van partijen betekent dat er slechts één enkele dag voor de vraag tot herziening zou in aanmerking kunnen komen, namelijk de dag vóór het begin van de laatste drie maanden van het triënnat;

Overwegende dat appellante tevergeefs beweert dat bij de herziening van de huurprijs in 1971 de partijen een andere interpretatie zouden gegeven hebben aan de woorden "trois mois avant" dan die welke thans door de eerste rechter en door de rechtbank wordt onderschreven; dat uit de voorgelegde stukken blijkt dat appellante pas na de brief van 23 maart 1971 van de raadsman van geïntimeerde het nodig oordeelde om te reageren en een expert aan te wijzen, waar zij luidens de termen van de brief van 23 januari 1971 van geïntimeerde elke discussie voordien voorbarig geoordeeld had en geïntimeerde naar de datum van 1 mei 1971 verwezen had;

Overwegende dat er derhalve aanleiding bestaat om het vonnis a quo te bevestigen;

(..)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e KAMER — 19 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. Van Malderen

Rechters : mevr. Viérin en de h. Winderickx

Openbaar ministerie : de h. Huenens

Advocaten : mrs. Vandervondelen en Hagenaar loco Spruyt

Echtscheiding op grond van bepaalde feiten—Gronden tot echtscheiding—Bewijs—Provisionele uitkering tot onderhoud na echtscheiding—Inkomstendelegatie krachtens art. 301bis B.W.

Inzake echtscheiding wordt het bewijs van feiten die gronden tot echtscheiding kunnen uitmaken enkel toegelaten indien deze feiten dienend, voldoende nauwkeurig en vatbaar voor tegenbewijs zijn.

Zolang over de tegeneis in echtscheiding ten gronde geen uitspraak is gedaan kan geen beslissing genomen worden over de gegrondheid van de vordering tot levensonderhoud na echtscheiding.

Toch kan degene die echtscheiding op hoofdeis heeft verkregen een voorlopige uitkering tot levensonderhoud krijgen, hetzij op grond van art. 301 B.W., hetzij als

voorschot op de goederen die bij de vereffening van de gemeenschap opgenomen zullen worden.

Art. 30bis B.W. (inkomstendelegatie na echtscheiding) is van toepassing op de provisionele uitkering tot levensonderhoud die toegekend wordt na uitspraak over de hoofdeis inzake echtscheiding, in afwachting van de uitspraak op de tegeneis.

L.B. t/ P.

Overwegende dat beide partijen van Belgische nationaliteit zijn;

I. Hoofdeis

Overwegende dat uit een in kracht van gewijsde gegaan en in regelmatige vorm voorgelegd vonnis uitgesproken op 16 oktober 1974 door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Charleroi voortvloeit dat verweerder veroordeeld werd wegens overspel;

Overwegende dat er gronden tot echtscheiding bestaan ten nadele van verweerder;

II. Tegeneis

Overwegende dat eiser op tegeneis het bewijs aanbiedt van zes feiten; dat al deze feiten in hun geheel genomen ter zake dienend, nauwkeurig genoeg omschreven en voor tegenbewijs vatbaar zijn, zodat het bewijs ervan toegelaten kan worden;

Overwegende dat verweerder op tegeneis drie feiten aanbiedt als tegenbewijs; dat eveneens al deze feiten in hun geheel genomen ter zake dienend, nauwkeurig genoeg omschreven en vatbaar zijn voor tegenbewijs zodat het bewijs ervan toegelaten kan worden;

Wat het door eiseres op hoofdeis gevorderde onderhoudsgeld betreft

Overwegende dat zolang ten gronde geen uitspraak is gedaan over de tegeneis, de rechtbank niet op definitieve wijze kan beslissen over de gegrondheid van de vordering tot levensonderhoud na echtscheiding;

Overwegende dat eiseres op hoofdeis nochtans gerechtigd is, ten einde in haar onmiddellijke behoeften tot onderhoud te kunnen voorzien, provisioneel een uitkering tot levensonderhoud te vragen, hetzij op grond van artikel 301 B.W. in afwachting dat over de tegeneis definitief uitspraak wordt gedaan, hetzij als voorschot op de goederen die zij bij de vereffening van de gemeenschap zal kunnen opnemen (Cass., 30 april 1964, *J.T.*, 1964, 425; *R.W.*, 1965-66, 296);

Overwegende dat uit de voorgebrachte elementen blijkt dat in casu een woning van de gemeenschap afhangt waarvoor eiseres op hoofdeis overigens de onroerende voorheffing betaalt zodat het voldoende zeker is dat er daadwerkelijk opnemingen uit de gemeenschap zullen zijn om de thans gevorderde en gegrond verklaarde provisie te waarborgen;

Overwegende dat bij toepassing van art. 301bis (Wet van 9 juli 1975) het de rechtbank toegelaten is de uitkering tot onderhoud na echtscheiding vast te stellen onder de vorm van een delegatie op de inkomsten van de andere echtgenoot;

Overwegende dat rekening houdende met de weder-

zijde financiële toestand van beide partijen door verschillende gerechtelijke beslissingen aan eiseres op hoofdeis een delegatie werd toegestaan van 40 % hetzij 30 % en 1.540 fr. voor het aflossen van een hypothecaire schuld ;

Overwegende dat bij bevelschrift van de heer voorzitter dezer rechtbank van 19 september 1975 aan eiseres op hoofdeis een delegatie werd toegestaan van 40 % op de inkomsten van verweerder op hoofdeis ;

Overwegende dat niet bewezen is dat in de toestand van partijen enige ernstige wijziging is ingetreden en het passend voorkomt in afwachting van de uitspraak over de tegeneis het bevelschrift van de heer voorzitter dezer rechtbank van 19 september 1975 in al zijn beschikkingen in verband met het onderhoudsgeld te bevestigen ;

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 13 januari 1976

Verkeer—Autosnelweg—Bestuurder van materieel van een gemachtigde aannemer zoals bedoeld bij art. 56bis, 6, Wegverkeersreglement.

N., verweerder in cassatie, die met een voertuig, namelijk een sleep bestaande uit een vrachtwagen en het karkas van een oude autobus, op een autosnelweg had gereden, werd vervolgd op grond van art. 56bis, 1, Wegverkeersreglement, omdat hij met een snelheid van minder dan 70 km/uur had gereden, en op grond van art. 56bis, 2, b, omdat hij had gereden met door aannemers gebezigd speciaal materieel, zonder hiertoe gemachtigd te zijn door de minister tot wiens bevoegdheid het beheer van de autosnelwegen behoort of zijn gemachtigde.

Het vonnis dat hem vrijspreekt (Corr. Kortrijk, 22 november 1974) stelt vast, zonder op dit punt bestreden te worden, dat hij zich bevond in de toestand bepaald bij art. 56bis, 6, daar hij als bestuurder van het materieel van een aannemer, bedoeld in letter b, op een autosnelweg was voor de behoefte van de dienst of van zijn opdracht.

Het middel, dat aanvoert dat N. niettemin ook in het bezit moest zijn van de in art. 56bis, 2, b, bedoelde ministeriële toelating, wordt als volgt verworpen :

"Overwegende dat de door artikel 56bis, 6, bepaalde toestand het N. mogelijk maakte met alle materieel van de gemachtigde aannemer op de autosnelweg te komen, zonder dat de bij artikel 56bis, 1 tot en met 5, van het wegverkeersreglement bepaalde 'regelen van toelating en verkeer' op hem van toepassing waren ; dat deze wetsbepaling uit de 'niet toepasselijke regelen van toelating' niet die van 2, b, uitsluit, welke de zoëven bedoelde ministeriële toelating voorziet voor het verkeer op de autosnelweg van door aannemers gebezigd speciaal materieel, verkeer dat dan vreemd is aan de in artikel 56bis, 6 bedoelde toestand."

(Voorzitter : de h. Delahaye—Raadsheer-rapporteur : de h. Versée—Advocaat-generaal : de h. Krings—Advocaten : mrs. Fally en De Bruyn—In de zaak : N.V. N. e.a. t/ N. e.a.).

Hof van Cassatie (2e Kamer), 10 februari 1976

Verkeer—Snelheid—Dat de hindernis waartegen een bestuurder rijdt, onvoorzienbaar is, sluit een overtreding van art. 27.1, lid 1, Wegverkeersreglement niet uit.

Eiser tot cassatie, die wegens het foutief uitvoeren van een manoeuvre veroordeeld is, voert aan, dat het bestreden arrest

(Hof Gent, 26 februari 1975) zijn eis tot schadevergoeding heeft verworpen en die van de wederpartij, een bromfietser, gegrond heeft verklaard zonder de verwerping te motiveren van zijn conclusie, waarin hij staande hield, dat hij zijn manoeuvre had aangevangen toen de bromfietser nog op een afstand van 150 meter verwijderd was en derhalve niet verrast kon worden, dat de bromfietser met de hoge snelheid van 40 à 50 km/uur is blijven rijden en zich schuldig heeft gemaakt aan een overtreding van art. 27.1 Wegverkeersreglement, en ten slotte, dat het door eiser in de volle dorpskom uitgevoerde manoeuvre niet hinderend geweest zou zijn voor een aandachtige en nuchtere bromfietser.

"Overwegende dat, tot staving van zijn beslissing, luidens welke eiser volledig aansprakelijk is voor het ongeval, het arrest aanvoert dat eiser, die een achterwaartse rijbeweging uitvoerde, geen rekening had gehouden met de plaats, de verwijdering en de snelheid van eerste verweerder (de bromfietser), dat niet bewezen is dat die verweerder niet voldoende rechts heeft gereden daar de expert aanneemt dat de plaats van het ongeval, in het midden van de rijbaan, uit te leggen is door een ontwijkingsmanoeuvre naar links, en dat, hoewel eerste verweerder zijn bromfiets met een bloed-alcoholgehalte van 1,71 per liter bereed, 'ook een normale weggebruiker, die plots zou worden geconfronteerd met een praktisch onverlichte opdagende auto, deze onvoorzienbare hindernis zou hebben kunnen ontwijken en ook niet de gevolgen van de aanrijding zou hebben kunnen beperken' zodat er geen noodzakelijk causaal verband bestaat tussen de alcoholintoxicatie van eerste verweerder en het ongeval ;

"Overwegende dat het arrest aldus weliswaar de conclusie van eiser beantwoordt in zoverre hij liet gelden dat hij zijn manoeuvre had aangevangen toen eerste verweerder nog op een afstand van 150 meter verwijderd was, derwijze dat deze laatste niet verrast kon worden en dat bedoeld manoeuvre voor een aandachtige en nuchtere bestuurder niet hinderend zou zijn geweest ; dat het echter die conclusie niet beantwoordt in zoverre eiser aanvoerde dat eerste verweerder met hoge snelheid is blijven doorrijden tegen de door hem aangegeven snelheid van 40 à 50 kilometer/uur ;

"Overwegende immers dat, nu de verplichtingen opgelegd door artikel 27.1, alinea 1, en 27.1, alinea 2, van het wegverkeersreglement verschillend zijn, de vaststelling dat de wagen van eiser een onvoorzienbare hindernis voor eerste verweerder opleverde, niet uitsluit dat die verweerder de bepaling van artikel 27.1, alinea 1, van voormeld reglement overtreden zou hebben ; dat bovendien de loutere vermelding van het arrest, luidens welke eiser 'veronderstelt dat de bromfietser met hoge snelheid heeft gereden', het niet mogelijk maakt te onderscheiden of de feitenrechtters oordelen dat de door eerste verweerder aangegeven snelheid van 40 à 50 kilometer/uur slechts een veronderstelling is waaraan geen geloof kan worden gehecht, of nog dat niet dient te worden onderzocht of eerste verweerder met een hoge snelheid reed, dan wel dat die snelheid, op grond van artikel 27.1, alinea 1, van voormeld reglement, niet overdreven was".

(Voorzitter : de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur : de h. Sury—Eerste advocaat-generaal : de h. Dumon—Advocaten : mrs. De Bruyn en Bützler—In de zaak : C. t/ R. e.a.).

NOOT—Daar de door het eerste lid van art. 27.1 opgelegde verplichting verschilt van die van het tweede lid, kunnen ze samen worden miskend (Cass., 4 mei 1959, Pas., 1959, I, 892).

Hof van Cassatie (1e Kamer), 6 november 1975

Verzekering—Motorrijtuigen—Personen wier aansprakelijkheid gedekt is—Houder—Begrip—Uitsluiting van houder als begunstigde.

De P.V.B.A. Ets. M. had haar aangestelde R. opdracht gegeven een auto te laten testen en beoordelen door een eventuele koper, mevr. W. De auto was verzekerd bij Groep Josi. Bij het besturen van het voertuig veroorzaakte mevr. W. een ongeval, ten gevolge waarvan R. letsels opliep.

La Royale Belge (vermoedelijk de arbeidsongevallenverze-

keraar die R. vergoed had, maar dit wordt niet met zoveel woorden in het cassatiearrest gezegd) dagvaardde W. en De Bij-De Vrede (vermoedelijk haar motorrijtuigenverzekeraar). Mevr. W. riep Groep Josi en De Bij-De Vrede in vrijwaring. Het bestreden arrest (Hof Brussel, 23 november 1973) veroordeelde mevr. W. en verklaarde haar tegen Groep Josi ingestelde eis tot vrijwaring gegrond. Groep Josi, eiseres tot cassatie, voert tegen het bestreden arrest aan, dat het ten onrechte haar verweer heeft verworpen, volgens hetwelk R. houder van het voertuig was en derhalve als verzekerde diende te worden beschouwd, welke hoedanigheid hij ingevolge de artt. 3 en 7 van de polis niet kon cumuleren met die van derde begunstigde.

"Overwegende dat het arrest het door eiseres voorgesteld verweer, afgeleid uit de artikelen 3 en 7 van de algemene voorwaarden van de door eiseres opgestelde verzekeringspolis voor motorrijtuigen, verwerpt door zijn weigering om te erkennen dat het slachtoffer R. de hoedanigheid had van houder van het door eerste verweerster bestuurde voertuig;

"Dat het zijn beslissing grondt op zijn uitlegging van de hoedanigheid van houder;

"Overwegende dat volgens het arrest 'in de zin van artikel van de polis, slechts houder is van het voertuig en als zodanig uitgesloten is van het recht op uitkering van de verzekering, de persoon die, ingevolge een rechtsverhouding met de eigenaar, op dat voertuig een meesterschap geniet krachtens een eigen recht dat hij in eigen naam bezit en uitoefent'; dat, in het onderhavige geval, R. die hoedanigheid niet zou hebben omdat 'daar hij in het voertuig plaats genomen had als aangestelde van de eigenaar, belast met een duidelijk bepaalde opdracht van toezicht en beheer van het voertuig, namelijk dit, met inachtneming van de veiligheidsvoorschriften, te laten testen en beoordelen door een eventuele koper, R. geen enkel eigen recht had op het voertuig; dat hij daarop enkel een toezicht en een beheer uitoefende volgens de onderrichtingen en voor rekening van de Etablissements M. die hem dienaangaande, in het kader van de functie waarvoor zij hem aangesteld hadden, sommige van hun bevoegdheden afgestaan hadden; dat de aangestelde van de eigenaar, zelfs indien hij over het voertuig zekere machten heeft, dus niet uitgesloten is van het recht op uitkering van de verzekering';

"Overwegende dat, luidens artikel 3, lid 1 van de wet van 10 juli 1956, de verzekering de burgerrechtelijke aansprakelijkheid moet dekken van de eigenaar, van iedere houder en van iedere bestuurder van het verzekerde motorrijtuig, met uitzondering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van diegenen die zich door diefstal of geweld de macht over het motorrijtuig hebben verschafte;

"Overwegende dat zowel uit de tekst van die bepaling als uit het hoofdoel van deze, die beoogt dat de benadeelde derde vergoed wordt, blijkt dat de uitdrukking 'houder van het verzekerde voertuig' in de ruimste zin moet worden begrepen; dat houder is, in de zin van genoemde bepaling, met uitzondering alleen van het geval dat hij zich door diefstal of geweld de macht over het voertuig zou hebben verschafte, hij die, zonder eigenaar of zonder noodzakelijk bestuurder te zijn van het verzekerde voertuig, daarover materieel de beschikking heeft;

"Dat voor dergelijke 'detentie' van het verzekerde voertuig, in strijd met wat het arrest beslist, niet nodig is dat degene die over de zaak beschikt 'ingevolge een rechtsverhouding met de eigenaar, krachtens een eigen recht dat hij in eigen naam bezit en uitoefent, op het voertuig een meesterschap heeft';

"Dat daaruit volgt dat het middel gegrond is".

Het bestreden arrest wordt vernietigd, niet alleen in zover het de door mevr. W. tegen Groep Josi ingestelde eis tot vrijwaring gegrond verklaart, maar tevens in zoverre het beslist dat de tegen De Bij-De Vrede gericht hoofdvordering en tegen dezelfde gerichte eis tot vrijwaring ongegrond zijn.

(Voorzitter: de h. Perrichon—Raadsheer-rapporteur: de h. Trousse—Advocaat-generaal: de h. Charles—Advocaten: mrs. Dassel en Faurès—In de zaak: Groep Josi t/ W., La Royale Belge en De Bij-De Vrede).

Hof van Cassatie (2e Kamer), 25 november 1975

Overspel—Beledigende aard—Wangedrag van de klacht indienende echtgenoot.

Vervolgd wegens onderhoud van bijzit, had eiser tot cassatie voor de feitenrechter (Hof Gent, 19 juni 1975), de niet-ontvankelijkheid van de klacht opgeworpen; zijn verweer werd afgewezen op grond dat het de strafrechter niet toekomt "de gedragingen van de vrouw in aanmerking te nemen, wat de ontvankelijkheid van de klacht betreft" en dat het gedrag van de echtgenote niet belet dat zij "gerechtigd is te beweren dat zij door het gedrag van beklagde is beledigd". Tot staving van zijn verweer had hij aangevoerd, dat de feiten ten opzichte van klaagster niet beledigend waren, omdat zij, vóór de totstandkoming van die feiten, door haar voortdurende agitatie duidelijk uiting had gegeven aan haar volstrekte wil om aan het huwelijksleven een einde te maken. Hij beweert, dat de gewraakte motivering een schending en een onjuiste interpretatie van art. 390 Sw. uitmaakt, waarvan de tekst niet betekent dat een echtgenoot mag volstaan met de enkele verklaring "beledigd te zijn" om een vervolging en veroordeling te rechtvaardigen, doch wel dat het de taak van de rechter is de beledigende aard en de ernst van de feiten te beoordelen. Hij beweert voorts, dat het bestreden arrest, door te oordelen dat het gedrag van klaagster niet belet dat zij "gerechtigd is te beweren dat ze door het gedrag van beklagde is beledigd", elke interpretatie door de rechter uitsluit, aan art. 390 Sw. elke betekenis ontnemt en aldus met de ten deze gevestigde rechtspraak van het Hof van Cassatie in strijd is. Hij verwijst in dat verband naar het arrest van 29 maart 1973 (R.W., 1973-74, 29).

Het middel wordt als volgt verworpen:

"Overwegende dat inzake overspel en onderhoud van bijzit, zoals beteugeld door de op het tijdstip van de klacht toepasselijke artikelen 387 en 389 van het Strafwetboek, het wangedrag van de klacht indienende echtgenoot, in de regel geen invloed heeft op de ontvankelijkheid van de klacht en voor de schuldige echtgenoot geen rechtvaardigingsgrond oplevert;

"Dat, nu eiser in conclusie niet had opgeworpen dat verweerster aan het hem ten laste gelegde misdrijf had deelgenomen door het rechtstreeks uit te lokken, het arrest, door de beschouwing: 'afgezien van de vraag of en in hoeverre de door beklagde aan zijn echtgenote aangewreven gedragingen bewezen zijn, zijn deze geen grond van rechtvaardiging van het misdrijf van onderhoud van een bijzit in de echtelijke woning', en door de in het middel aangehaalde overwegingen, op grond van een onaantastbare feitelijke beoordeling van het beledigend karakter van verweersters gedrag, de beslissing, waarbij het haar klacht ontvankelijk verklaart, wettelijk rechtvaardigt;

"Overwegende dat eiser tevergeefs de schending van de rechtspraak inroept; dat tegen dergelijke schending geen cassatieberoep openstaat".

Voorzitter: de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur: de h. Delva—Advocaat-generaal: de h. Lenaerts—Advocaten: mrs. Rombaut en Van Eeckhaut—In de zaak: D.K. t/ D.).

Hof Antwerpen (2e Kamer), 19 november 1975

Onrechtmatige daad—Stuk groente op de vloer in warenhuis—Val van klant—Bewijs van fout—Geen gebrek van de zaak.

Het hof hervormt het beroepen vonnis (Rb. Hasselt, 23 oktober 1973, R.G.A.R., 1973, 9148), waarbij beslist wordt, dat de aangestelde van appellante een nalatigheid beging door een stuk groente op de vloer van het door appellante geëxploiteerde warenhuis te laten liggen, waardoor geïntimeerde uitgleed en ernstige letsels opliep.

"Overwegende dat appellante terecht stelt dat niet de minste fout of nalatigheid te haren laste bewezen is waardoor het ongeval veroorzaakt werd; dat in de afdeling van de groenten in een warenhuis stukken groenten onvermijdelijk

op de grond moeten vallen zodat de klanten hiermede rekening moeten houden en ervoor dienen te zorgen zij daardoor niet ten val worden gebracht; dat zij trouwens de toestand van de vloer kunnen vaststellen en met deze toestand rekening moeten houden; dat geïntimeerde in elk geval niet bewijst dat het personeel van appellante in de mogelijkheid was de bedoelde groente van de vloer te verwijderen, meer bepaald dat het kennis had van de toestand en naliet de vloer tijdig en zoals het paste te vegen om ongevallen te voorkomen".

Het hof deelt evenwel de mening van de eerste rechter, in zover hij beslist heeft, dat de klant zich niet op het gebrek van de zaak kon beroepen:

"Overwegende dat het feit dat een stuk groente op de vloer was blijven liggen, waarop geïntimeerde uitschoof, geen gebrek van de zaak uitmaakt; dat immers de aard of de structuur van de vloer niet aangetast was door de aanwezigheid van een vreemd voorwerp niet inherent aan de zaak; dat evenmin de abnormale plaats ingenomen door het stuk groente als een gebrek in de zin van art. 1384, lid 1, B.W. kan worden beschouwd".

(Voorzitter: de h. Lenders—Raadsheren: de hh. Gepts en Guffens—Advocaten: mrs. Renier en Knops—In de zaak: Galerie t/ D.).

NOOT—Zie Rb. Turnhout, 30 juni 1971, R.W., 1971-72, 729; Hof Rennes, 21 november 1972, D., 1973, 640, en de noot van MARIE-ÈVE ROUJOU DE BOUBÉE, "La responsabilité du magasin libre-service à l'égard du client victime d'un accident corporel dans les locaux de ce magasin", waarin de aansprakelijkheid van het warenhuis uitvoerig onderzocht wordt in het contractuele vlak — vóór en na de koop — en in het buitencontractuele vlak.

Hof Antwerpen (6e Kamer), 31 december 1975

Huisvredebreuk—Art. 439 Sw.—Man dringt door middel van braak, inklimming of valse sleutels binnen in de afzonderlijke verblijfplaats die tijdens de echtscheidingsprocedure aan zijn vrouw is toegewezen.

Het hof bekrachtigt in de volgende bewoordingen het vonnis van Corr. Antwerpen, 25 april 1975, dat beklagde veroordeelt tot een geldboete van 50 fr. en tot betaling van een frank als schadevergoeding aan de burgerlijke partij;

"Overwegende dat niet betwist wordt dat, in het raam van een echtscheidingsproces tussen beklagde en de burgerlijke partij, bij rechterlijke beschikking een afzonderlijke verblijfplaats aan de burgerlijke partij aangewezen was;

"Overwegende dat hieruit, ten tijde van de feiten van de tenlastelegging, voortspoot enerzijds dat beklagde niet meer verplicht was de burgerlijke partij in zijn verblijfplaats te ontvangen, anderzijds dat het hem niet meer toegelaten was zich toegang te verschaffen tot de verblijfplaats van de burgerlijke partij;

"Overwegende dat, daar bewezen gebleven is dat beklagde tijdens de afwezigheid van de burgerlijke partij, zich door middel van braak, inklimming of valse sleutels eigenmachtig toegang tot de verblijfplaats van de burgerlijke partij verschaft heeft, hij zich schuldig gemaakt heeft aan het feit van het door artikel 439 van het Strafwetboek bedoeld misdrijf;

"Overwegende dat, ten opzichte van beklagde, de aan de burgerlijke partij aangewezen verblijfplaats immers 'een door een ander bewoond huis, appartement, kamer of verblijf' uitmaakt; dat de omstandigheid dat beklagde er eigenaar van zou zijn, hieraan niets wijzigt".

(Voorzitter-rapporteur: de h. Ceulemans—Raadsheren: de hh. Vanderhoeft en Raymaekers—Advocaat-generaal: de h. Kuyt—Advocaten: mrs. Dumez en Hellemans—In de zaak: N. t/ De S.).

BOEKBESPREKING

E.J.H. SCHRAGE, *Libertas est facultas naturalis. Menselijke vrijheid in een tekst van de romeinse jurist Florentinus*. Leidse Juridische reeks, dl. XIV. Universitaire Pers, Leiden, 1975, 136 p., Fl. 33.80.

Deze studie behandelt de geschiedenis van een veelgebezigde definitie van de menselijke vrijheid. Men vindt een definitie der *libertas* door Florentinus in twee passages van het *Corpus Juris Civilis* te weten in *Digestum* 1.5.4 en in *Institutes*, 1.3.1. Het heeft het Middeleeuwse rechtsdenken bepaald.

Het doel van deze studie van de interpretatie van de *libertas*-definitie, waarbij de auteur een verband legt tussen de begrippen *libertas* en *servitus*. Hij komt tot het besluit dat de jurist Florentinus, waarover men niet veel biografische gegevens bezit, op de hoogte was van de gedachten en de specifieke terminologie der Stoïcijnse filosofen. De auteur bespreekt dan de interpretatie van de begrippen "vrijheid" en "slavernij" van de 2de tot de 6de eeuw van onze tijdrekening, en trekt dan deze evolutie door, over de westerse Patristiek (Ambrosius, Boëthius) heen naar Innerius, Martinus, Rogerius, Bulgarus, Azo, Accursius, Jacques de Révigny, Pierre de Belleperche, tot Baldus. Immers met Baldus eindigt een fase in de rechtsontwikkeling. Daarom sloot Schrage hier zijn interessant onderzoek af, dat in de eerste plaats aan te bevelen is voor de juristen, maar zich ook richt tot allen, die zich voor het denken over de menselijke vrijheid in de eerste dertien eeuwen van onze jaartelling interesseren.

L. Th. Maes

J.M. BERGER en J. CLAES, *Wetten betreffende de Openbare Onderstand*, aangevuld met de voornaamste wettelijke en reglementaire bepalingen, bijgewerkt tot 31 augustus 1975 — Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten, Brussel, 1975, 224 bladzijden.

In dit boekje zijn opgenomen de teksten van de organieke Wet van 10 maart 1925 tot regeling van de Openbare Onderstand, de Wet van 2 april 1965 betreffende het ten laste nemen van de steun verleend door de commissies van openbare onderstand, gewijzigd door de Wet van 9 juli 1971, de Wet van 7 augustus 1974 tot instelling van het recht op een bestaansminimum, het Koninklijk Besluit van 30 oktober 1974 houdende algemeen reglement betreffende het bestaansminimum, de Wet van 27 juni 1956 betreffende het Speciaal Onderstandsfonds, de omzendbrief van het Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin van 12 augustus 1971 betreffende de criteria voor tegemoetkoming uit het Speciaal Onderstandsfonds, het Koninklijk Besluit van 10 september 1974 houdende vaststelling van de tegemoetkoming vanaf 1 januari 1974 uit het Speciaal Onderstandsfonds ten voordele van de ten huize behoeftige gesekwestreerde geesteszieken, het Koninklijk Besluit nr. 81 van 10 november 1967 tot instelling van een Fonds voor medische, sociale en pedagogische zorg voor gehandicapten, het Koninklijk Besluit van 17 oktober 1969 tot vaststelling van nadere regels voor het indienen van de aanvragen om tegemoetkoming van het Fonds voor medische, sociale en pedagogische zorg voor gehandicapten, de Wet van 23 december 1963 op de ziekenhuizen, gewijzigd door de Wet van 6 juli 1973, het Koninklijk Besluit van 27 februari 1961, houdende de regelen inzake het afzonderlijk beheer, het houden van de inventarissen en het houden van de boekhouding voor de verzorgingsinstellingen van de commissies van openbare onderstand, de omzendbrief van het Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin van 13 december 1961 betreffende het afzonderlijk beheer voor de verzorgingsinstellingen van de commissies van openbare onderstand - Bijzonder comité van beheer, de Wet van 8 juli 1964 betreffende de dringende geneeskundige hulpverlening, de Wet van 12 juli 1966 op de rustoorden voor bejaarden, de Wet van 22 maart 1971 tot subsidiëring van de bouw van rustoorden voor bejaarden, het Koninklijk Besluit van 2 mei 1972 tot vaststelling van de criteria voor het uitwerken van een nationaal programma voor rustoorden voor bejaarden, het Ministerieel Besluit van 3 mei 1972 tot vast-

stelling van bijzondere voorwaarden voor het verlenen van toelagen voor het bouwen of verbouwen van rustoorden voor bejaarden, het ministerieel besluit van 3 mei 1972 tot vaststelling van de criteria en de regels voor het verlenen van toelagen voor het bouwen, het verbouwen en het uitrusten van rustoorden voor bejaarden, de Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en het Koninklijk Besluit van 15 mei 1973 tot regeling van de erkenning van de diensten voor gezins- en bejaardenhulp en van de toekenning van subsidies aan deze diensten.

Deze uitgave is een nuttig naslagwerk voor al wie met de Openbare Onderstand te maken heeft.

De Commissie van Openbare Onderstand en de Gehandicapten — Vereniging van Belgische steden en gemeenten, afdeling Openbare Onderstand, Brussel, 1975, 112 bladzijden.

Deze uitgave is een vervolg op de sedert 1969 verschijnende brochures betreffende het verlenen van steun aan de bejaarden en minderjarigen, de terugvordering ervan en de ermede verband houdende psycho-sociale werking van de C.O.O.'s.

In de eerste plaats bevat de brochure een repertorium van alle categorieën van gehandicapten, die recht hebben op steun van de openbare besturen, inzonderheid van de C.O.O.'s. Vervolgens worden de taken van de C.O.O.'s belicht m.b.t. het verlenen van materiële hulp aan alle fysische en mentaal gehandicapten en zwakmaatschappelijken, het bieden van hulp op psycho-sociaal vlak en het oprichten en beheren van bijzondere inrichtingen als aanvulling op en in samenwerking met de bestaande instellingen.

De bedoeling van deze brochure is de commissies van openbare onderstand aan te sporen hun sociaal beleid op dit gebied te herzien in de mate dat het niet aangepast zou zijn aan de hedendaagse behoeften.

BERICHTEN EN MEDEDELINGEN

XXVIIe Rechtscongres te Leuven op 15 mei 1976

Zoals reeds vroeger aangekondigd (kol. 1342) wordt op 15 mei 1976 te Leuven het door de Vlaamse Juristenvereniging ingericht XXVIIe Rechtscongres gehouden.

Algemeen programma

XXVIe Rechtscongres te Leuven op 15 mei 1976

- 9.30 u. : Onthaal.
- 10.00 u. : Openingszitting : Toespraak door prof. mr. Ridder R. Victor, voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging ; Verwelkoming door prof. P. De Somer, rector van de K.U.Leuven ; Openingsrede door prof. R. Dillemans, voorzitter van het Congres.
- 10.45 u. : Koffie.
- 11.00 u. : Sectievergaderingen.
- 13.00 u. : Lunch (Salons Georges, Hogeschoolplein, Leuven).
- 14.30 u. : Vervolg sectievergaderingen.
- 16.30 u. : Koffie.
- 17.00 u. : Plenaire vergadering : Feestrede door de Heer H. Vanderpoorten, Minister van Justitie ; Mededeling van de resoluties van de verschillende secties ; Slotwoord door prof. mr. Ridder R. Victor.
- 18.30 u. : Receptie in de Museumzaal van de Universitaire Hallen (Naamsestraat 22), aangeboden door de K.U.Leuven.
- 20.00 u. : Banket in restaurant «Tijl», Hogeschoolplein, Leuven.

Sectievergaderingen

I. Vorming en selectie van magistraten

Voorzitter : mr. A. De Gryse, ere-deken van de Nationale Orde van Advocaten.

Preadviseur : prof. E. Krings, advocaat-generaal in het Hof van Cassatie, gewoon hoogleraar aan de V.U.B.

Bijzonder Interpellant : mr. J. Van den Heuvel, docent aan de V.U.B. en de Universiteit Antwerpen (R.U.C.A.).

Secretaris : mevr. I. Vanstraelen, assistente aan de K.U.Leuven.

II. De huidige structuur van de Belgische Staat

Voorzitter : prof. J. Gijssels, docent aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA).

Preadviseur : prof. H. Van Impe, docent aan de Rechtsfaculteit V.U.B.

Secretaris : dhr. P. Steen, medewerker op het kabinet van de minister voor Hervorming der Instellingen.

III. Interprofessionele associatie

Voorzitter : prof. R. Janssens, raadsheer in het Hof van Cassatie, buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA).

Preadviseurs : prof. W. Delva, dekaan aan de Rechtsfaculteit R.U.G.

Verslag namens een bijzondere werkgroep (over associatie tussen advocaten en notarissen) o.l.v. professor A. Van Hoestenbéghe, samengesteld uit mr. F. Bouckaert, notaris, lector K.U.Leuven, mr. L. De Gryse, advocaat bij het Hof van Cassatie, mr. L. De Schrijver, advocaat, dhr. C. Engels, assistent R.U.G., mevr. A. Lagae, assistente K.U.Leuven en mr. E. Van Hove, notaris, lector K.U.Leuven.

Secretaris : mr. L. Van Slijcken, advocaat, assistente aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA).

IV. Hold-ups, gijzelingen en vliegtuigkaperij

Voorzitter : prof. W. Calewaert, gewoon hoogleraar aan de Universiteiten te Antwerpen, Brussel en Gent.

Preadviseurs : prof. B. De Schutter, gewoon hoogleraar aan de V.U.B. ; directeur van het Centrum Internationaal Strafrecht, m.m.v. dhr. A. Beirlaan, assistent aan de Rechtsfaculteit van de V.U.B.

mr. T. Denys, advocaat ; mr. E. Desmet, advocaat en mevr. F. Thomas, assistente RUG.

Secretaris : dhr. F. Hutsebaut, assistent aan de K.U.Leuven.

V. Preventie van faillissement en handhaving van de onderneming

Voorzitter : prof. J. Ronse, gewoon hoogleraar aan de K.U.Leuven.

Preadviseur : dhr. J. Steenberghen, assistent aan de Rechtsfaculteit van de K.U.Leuven.

Bijzondere Interpellanten : dhr. M. Vandekerckhove, voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk en prof. R. Vandeputte, gewoon hoogleraar aan de K.U.Leuven, ere-gouverneur van de Nationale Bank.

Secretaris : mr. L. Van Parijs, advocaat.

Praktische inlichtingen :

De studiedag gaat door in de gebouwen van de Rechtsfaculteit, Tiensestraat 41, Leuven.

Inschrijving gebeurt door storting, vóór 1 mei, van 500 F op rekening nr. 230-0474360-50 (Generale Bankmaatschappij, Leuven) van het Congres Vlaamse Juristenvereniging, Leuven.

In het inschrijvingsgeld is begrepen : deelname congres en congresmap, met de tekst van de preadviezen ; lunch in de salons Georges, Hogeschoolplein te Leuven ; koffie ; receptie in de Universitaire Hallen, Naamsestraat 22, Leuven.

Het *banket* gaat door in het restaurant «Tijl», Hogeschoolplein te Leuven. Inschrijving gebeurt door een bijkomende storting van 800 F op hogervermelde bankrekening.

De *preadviezen* verschijnen vooraf in het Rechtskundig Weekblad. Overdrukken worden bij de aanvang van het congres aan de deelnemers ter hand gesteld.

Parking is voorzien in en rechtover de Rechtsfaculteit (Tiensestraat 41). Aan de deelnemers wordt een parkingkaart toegezonden.

Het *Secretariaat* van het congres wordt waargenomen door mevrouw M. J. Bellen, Rechtsfaculteit Leuven, Tiensestraat 41. (Telefoon : 016/23 23 15 - 23 13 20 - 23 13 57) waar alle briefwisseling wordt ingewacht.

Het hervormd echtscheidingsrecht in België

Op 24 april 1976 wijdt het *Centrum Burgerlijk Recht* van de Vrije Universiteit Brussel een studiedag aan het hervormd echtscheidingsrecht in België, waarvan het programma reeds in nr. 28 werd medegedeeld (kol. 1789).

Wie belangstelling heeft voor deze studiedag — de bedoeling ervan is een zo volledig mogelijk beeld van het hervormd echtscheidingsrecht te schetsen — kan verdere inlichtingen bekomen en zich inschrijven bij het Centrum Burgerlijk Recht, V.U.B., Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Pleinlaan 2, 1050 Brussel.

XVe Frans-Belgische en Luxemburgse dagen voor Strafwetenschap

De Belgisch-Luxemburgse Unie voor Strafrecht organiseert met de medewerking van het "Institut des Hautes Etudes de Belgique", de XVe Frans-Belgische en Luxemburgse dagen voor Strafwetenschap, op 14 en 15 mei 1976 in het Paleis van Justitie te Brussel, waar het thema "*Sanctions pénales et personnes morales*" zal behandeld worden. Referaten worden gehouden:

voor Frankrijk: door de h. R. Rouquet, raadsheer in het Hof van Cassatie en J. Levasseur, professor aan de "Université de droit, d'économie et de sciences sociales" te Parijs;

voor Luxemburg: door de heer F. Huss, ere procureur-generaal te Luxemburg;

voor België: door de h. P.E. Trousse, raadsheer in het Hof van Cassatie en J. D'Haenens, docent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij: de heer O. Vande Meulebroeke, secretaris-generaal van de Belgische en Luxemburgse Unie voor Strafrecht, 268B, Coghenlaan te 1800 Brussel. Tel.: 02/344.27.73.

Het eigendomsvoorbehoud en het uitdrukkelijk ontbindend beding

De Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen organiseert op vrijdag 14 mei 1976 in het Arthur K. Watson (IBM) Internationaal Opleidingscentrum te Terhulpen een studiedag over het eigendomsvoorbehoud en het uitdrukkelijk ontbindend beding.

Het gekozen thema is bijzonder actueel. Steeds meer bedrijven hebben financiële moeilijkheden/of gaan failliet, waardoor de bescherming van de schuldeisers en de doeltreffendheid van conservatoire maatregelen in belang toenemen. De juridische regels verschillen van land tot land. Van het E.E.G. voorontwerp betreffende het faillissementsrecht wordt op dit gebied een grote verbetering verwacht. De hiermede samenhangende problematiek zal voormiddags worden ingeleid door de heren P. Coppens (het Belgische recht), W. Gravenhorst (het Duitse recht), W.G. Belinfante (het Nederlandse recht), en W. Hauschild (het recht van de Europese Gemeenschappen) terwijl 's namiddags een algemene bespreking plaatsvindt. De Commissie van de Europese Gemeenschappen (juridische dienst en directoraat generaal interne macht) verleende haar steun aan deze belangrijke juridische manifestatie.

Alle inlichtingen kunnen worden bekomen bij het secretariaat van de Vereniging van Bedrijfsjuristen, Renaissancelaan 34, Bus 39, 1040 Brussel (tel. 02/736 59 40).

Afsluiting der inschrijvingen: 3 mei 1976.

Arbeidsrechtelijke aspecten van de herstelwet

Het Instituut voor Arbeidsrecht van de K.U.Leuven organiseert op 14 mei a.s. een studiedag gewijd aan de arbeidsrechtelijke aspecten van de herstelwet met medewerking o.m. van prof. R. Blanpain, prof. G. De Broeck, de heer M. Meererschaut (Kabinet Arbeid), J.L. Dehaene (Kabinet Economische Zaken).

Verdere inlichtingen: College De Valk, Tiensestraat 41, 3000 Leuven, tel. 016/23.23.15.

De wettelijke rente in Nederland

Met ingang van 1 april 1976 wordt de wettelijke rente in Nederland verlaagd van 10 naar 8% per jaar. Aldus is bepaald in het Koninklijk Besluit van 19 maart 1976, gepubliceerd in Staatsblad 139 van 25 maart 1976.

De wettelijke rente lag vroeger vast in de wet en heeft lang op 5% gestaan. Sinds 1 maart 1971 kan die rente bij algemene maatregel van bestuur worden aangepast als de rentestand daartoe aanleiding geeft. Aldus werd de rente in 1971 vastgesteld op 9%. Per 1 november 1972 werd het 8%. Per 1 mei 1974 ging de wettelijke rente omhoog naar 10%. De aanpassing met ingang van 1 april 1976 houdt weer een verlaging in.

TIJDSCHRIFTEN

Journal des Tribunaux

lg. 91, 28 febr. 1976, nr 4945.

P. Mahillon et F. Lox, L'abaissement de l'âge de la majorité—André Simonet, La procédure de retrait immédiat du permis de conduire et la protection des droits de la défense—Jules Messinne, La presse et la justice pénale—Jurisprudence—Notes de Jurisprudence—Chronique judiciaire.

Mouvement Communal

lg. 58, janvier 1976, nr 1.

Editorial—Le service social collectif—Ir. F. Remy, Systèmes de collecte des immondices—Actualités—Législation Jurisprudence (annotées)—Chronique bibliographique—Le travail social communautaire en Grand-Bretagne—Chronique "Assistance publique".

Recueil Dalloz (Sirey)

7e cahier, 1976, 18 février.

Pierre Couvrat, Les méandres de la procédure pénale—Notes—Jurisprudence.

8e cahier, 25 février 1976.

J. Bigay, Les dispositions nouvelles de compétence et juridictions françaises à l'égard des infractions commises à l'étranger—G. Blard, La liberté des plaideurs dans la procédure gracieuse—Notes—Jurisprudence.

Common Market Law Reports

Volume XVII. January 1976. Part 101.

Cases—Decisions.

Archiv des Oeffentlichen Rechts

100. Band. Heft 4. Dezember 1975.

Konrad Feige, Bundesverfassungsgericht und Vorabentscheidungskompetenz des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften—Axel Lebahn, Die Position des Rates für Gegenseitige Wirtschaftshilfe gegenüber den Europäischen Gemeinschaften—Volker Heydt, Rundfunkfinanzierung aus dem Staatshaushalt—Hanns-Rudolf Lipphardt, Die Erstattung der Stimmzettellkosten zu Beginn der Weimarer Republik und die Einführung des amtlichen Stimmzettels—Glückwünsche—Literatur.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen

lg. 9, 1976, nr 1.

1ste deel: Gebeurtenissen en studies—2e deel: Activiteiten in januari 1976—3e deel: Documentaties

Verzameling der arresten van de Raad van State

Tabel 1974.

Rechtspraak.

Oriëntatie

lg. 7, febr. 1976, nr 2.

Ten geleide—R. Baufays, De beroepsopleiding door het leerlingwezen—D. Paris-Dresse, De opzeggingstermijnen toegestaan aan de handelsvertegenwoordigers. Onderzoek van de rechtspraak—Marc Hees, Van de omleiding van het personeel tot het arbeidsstelsel.